

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 02514

POLITISHE EKONOMYE

Abraham Simchah Sachs

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אַרבייטער-רינג ביבליאָטעק נומ. VI.

פאַרטיישע עקאָנאָמיע

— די גרונד-פרינציפּען —

ערשטער טייל

פּוֹן

א. ש. זאקס

ארויסגעגעבן פון דער עדיוקאציע-אנאל קאָמיטע פון אַרבי. רינג.

Copyright 1918
by
THE WORKMEN'S CIRCLE

א פאך ווערמער פון אויטאָר

דאָס פּאַרליגענדע ווערק בעהאַנדעלט די טעאָריע פון פּאַלי־
טישער עקאָנאָמיע. צו דער פּראַקטישער פּאַליטישער עקאָנאָמיע
וועל איך צוטּרעטען, ווען איך וועל זיין פּאַרטיג מיט דער טעאָריע.
אין ערשטען בוך איז מיר געווען אונמעגליך „אַריינצושפּאַר־
רען“ די גאַנצע טעאָריע און פּאַר די ענינים פון אַרבייטסלויז, פּראָ־
פּיט, רענטע, קאַנצענטראַציע פון קאַפיטאַל, קלאַסען פּערנאַנדער־
טיילונג א. ז. וו., א. ז. וו., וועט זיין געווידמעט דאָס צווייטע בוך.
איך וויל אויך אויפּמערקזאַם מאַכען די לעזער ניט צו פּער־
ביימען דאָס דאָזיגע ווערק מיט מיין בוך: „פּאַליטישע עקאָנאָ־
מיע, איהר ענטשטעהונג און געשיכטע.“ אין יענעם בוך האָב
איך זיך אָבגעגעבען בלויז מיט דער געשיכטע פון פּאַליטישער
עקאָנאָמיע, בעת איצט איז, ווי געזאָגט, מיין אויפגאַבע זיך צו
בעשעפּטיגען מיט דעם עצם פון דיזער וויסענשאַפט. בעריהרונגס
פונקטען זענען געוועהנליך אונפערמיידליך, ווייל די היסטאָריע פון
אַ וויסענשאַפט שטויסט זיך אימער צוזאַמען מיט איהר טעאָריע.
אַבער בכלל זענען די ביידע ווערק פּערשיידען און גיבען זיך אָב
מיט בעזונדערע צווייגען פון פּאַליטישער עקאָנאָמיע.

א. ש. זאַקס.

ערשטע לעקציע

איינלייטונג

אלגעמיינע בעגריפען וועגען פרוואט ווירטשאפט און פאלקס-ווירט-שאפט; ווירטשאפטליכע ארבייט און דער קאמפף פאר עקזיסטענץ; די ענטוויקלונג פון די בעדערפנישען; דער צוועק פון דער פאלקס-ווירט-שאפט; די טעכנישע און געזעלשאפטליכע זייט פון דער פאלקס-ווירט-שאפט; די ענטשטעהונג פון דער פאלקס-ווירטשאפט. די ארגאניזאצ-יאָרען און געזעצען פון דער ווירטשאפט; די ענדערונגען אין דער פאלקס-ווירטשאפט; די אויפגאבע פון פאליטישע עקאָנאָמיע.

פאליטישע עקאָנאָמיע איז די וויסענשאפט פון דער פאלקס-ווירטשאפט, פון דעם פאלקס באַלעבאָטישקייט.

וואָס פערשטעהט מען אונטער פאלקס ווירטשאפט?
וואָס הייסט ווירטשאפט בכלל?

ווען אַ הויז פרוי פאסט אויף, אַז איהר פאמיליע זאָל האָבען אַלץ, וואָס איהר איז נויטיג; אַז די קינדער, אַ שטייגער, זאָלען האָבען זייער עסען און טרינקען אין דער צייט און אין דער מאָס, זאָלען זיין אָנגעטהון ווי עס בעדאַרף צו זיין, זאָלען האָבען אַ גוטע דירה, וואו צו זיין, זאָלען זיין ריין, ציכטיג אַרומגעוואָשען — דאַן זאָגט מען, אַז די פרוי איז אַ באַלעבאָסטע, אַז זי פיהרט אַ ווירט-שאפט.

ווען די פרוי איז ניט נאָר סתם אַ באַלעבאָסטע, נאָר אַ שפאַ-רעוודיגע באַלעבאָסטע; ווען זי איז אַ גרויסע בריה אויסצוקר-מען מיט די קאַרגע שכירות, וואָס איהר מאַן קריגט; ווען זי מאַרקירט אויס, אַז אויף איהר ווירטשאפט זאָל אוועקגעהן וואָס וועניגער געלד — דאַן זאָגט מען, אַז די פרוי לעבט ע ק אַ נ אָ - מ י ש, אַז זי איז אַ גרויסע באַלעבאָסטע.

אַ הויזפּרוי, אַ געוועהנליכע באַלעבאָסטע מאַכט ניט אַליין דאָס לעבען. איהר אויפגאבע איז נור אויסצוגעבען שפאַרעוור-דיג דאָס געלד, וואָס דער מאַן פערדיענט, זעהן, אַז די הוצאה פון הויז זאָל ניט זיין גרעסער פון דער הכנסה. די הכנסה בעד-זאָרגט דער מאַן, דער ברויטגעבער, און ווי עקאָנאָמיש די באַלעב-באָסטע זאָל ניט זיין אין איהרע אויסגאבען, קען זי אָבער אַלץ

ניט פיהרען גוט איהר הויז, ווען דער מאן, למשל, פערדיענט נאָר ניט, אָדער זעהר וועניג, אז עס קלעקט ניט אפילו פון האַנד צום מויל. אום צו קענען מאַכען אַ הוצאה מוז זיין אַ הכנסה און די עקאָנאָמיע פון דער ווירטשאַפט, פון דער באַלעבאַטעשקייט הענגט אָב ניט נאָר פון דער הויז פרוי, נאָר אויף — און אין אַ פיעל גרעסערער מאָס — פון דעם מאן, פון דעם פערדיענער. אזוי ווי אַ גוטע באַלעבאַסטע דאַרף פערשטעהן, ווי צו ווירטשאַפטען, ווי צו פערוואַלטען די הוצאה, אזוי דאַרף אַ גוטער באַ- לעבאָם פערשטעהן ווי צו ווירטשאַפטען זיין הכנסה, זיין אר- ביט, זיין מלאכה, זיינע קענטענישען א. א. וו. ער דאַרף זעהן, אז פאַר זיין אַרבייט זאָל ער קריגען גרעסערע שכירות, אז זיין צייט זאָל ניט געהן אין ניוועז, און נאָר דאָן קען מען ריידען פון אַן עקאָנאָמישען לעבען, פון אַ ווירטשאַפט אין ברייטען זין, ווען די פערדיענסטען פון איין זייט און די אויס- גאַבען פון דער צווייטער זייט ווערען געמאַכט מיט אַי אויסרע- כענונג, מיט אַ סדר און אָרדנונג.

אונטער אַ ווירטשאַפט פערשטעהען מיר, בכּן, דאָס אַרביי- טען מיט אַן אויסרעכנונג, מיט אַ תכלית, כדי די בעדערפנישען זאָלען קענען בעפרידיגט ווערען און דאָס שטרעבען, אז די בעפרי- דיגונג פון די בעדערפנישען זאָל קאָסטען וואָס וועניגער צייט, געלד און אַרבייט.

אויף ביי פערשיידענע חיות זעהען מיר, אז זיי טהוען צוועק- מעסיגע אַרבייט, אום צו בעפרידיגען זייערע בעדערפנישען. אַ שפּין וועבט זיין שפינוועכץ זעהר געשיקט און טהוט דיזעלבע זאַף, וואָס דער וועבער טהוט; אַ ביהן בויט איהרע וואָקס- קעמערלעך, וועלכע זיינען אין מאַנכע פרטים ניט ערגער, ווי די געביידען, וואָס בוימיסטערס שמעלען אויף. אָבער ניט דער שפּין און ניט די ביהן פיהרען אַ ווירטשאַפט, זייער אַרבייט איז אַן אינסטינקטיווע, אָהן איבערלענונג און זי האָט זיך ענטוויקעלט אין דעם בלינדען קאַמפּף פאַר עקזיסטענץ, וואָס ווערט געפיהרט ביי אַלע לעבעדיגע בעשעפעניסען פון קליין ביז גרויס. אַ ווירט- שאַפט פאָדערט ישוב הדעת, אויסרעכנונג, איבערלענונג. די דאָזיגע אייגענשאַפטען פעהלען דעם שפּין און דער ביהן אזוי ווי זיי פעהלען ביי אַלע אנדערע חיות און אפילו ביי די ווילדע מענ- שען.

„דער אונטערשייד צווישען דער בעסטער ביהן און דעם ער-

סטען קולטורעלען בוי-מייסטער — זאָגט מאַרקס — איז דאָס, וואָס דער בוי-מייסטער בויט פריהער דעם בנין ביי זיך אין קאָפּ איידער ער פּערווירקליכט עס אין דער פּראַקטיק.

ביי אַ ווירטשאַפּטליכע מַהעטיגקייט ווערט פריהער אויסגע-אַרבייט דער פּלאַן און די אַרבייט ווערט שפּעטער דורכגעפיהרט לויט דעם דאָזיגען פּלאַן, בעת ביי די חיות ווערט די אַרבייט גע-טאָן אינסטינקטיוו, אָהן אַ פריהערדיגען פּלאַן און אָהן איבער-לעגונג.

די וויסענשאַפּט, וועלכע מיר האָבען דאָ בדעה צו לערנען, האָט אָבער ניט צו טאָן מיט דער געוועהנליכער באַלעבאָטעשקייט פון יחיד, מיט דער פּריוואַט ווירטשאַפּט. פּאָליטישע עקאָנאָמיע איז, ווי שוין געזאָגט, די לעהרע פון דער פּאָליטיקס ווירט-שאַפּט; איהר אויפגאָבע איז זיך אָבצושטעלען אויף דעם שאַפּען, האַנדלען און וואַנדלען פון דעם גאַנצען פּאָלק, זי בעשעפּ-טיגט זיך מיט דער באַלעבאָטעשקייט פון כלל.

די פּאָלקס ווירטשאַפּט איז אַ גרויסע קייט, וואָס איז צוזאָ-מענגעקניפט פון פּערשיידענע בעזונדערע פּריוואַט ווירטשאַפּטען. יעדע פּריוואַט-ווירטשאַפּט איז נור אַ קליין שרייפּעל פון דעם גאַנצען מעכאַניזם, וואָס ווערט אָנגערופּען פּאָלקס ווירטשאַפּט.

ווי שאַפט דער כלל? ווי אַרבייט דאָס גאַנצע פּאָלק אויס זיינע לעבענס מיטלען? ווי ווערען די דאָזיגע לעבענס מיטלען פּונאַנדערגעטיילט, ווי ווערען זיי פּערברויכט? ווי דאַרפּען זיי געשאַפּען ווערען, אום דאָס לעבען זאָל זיין עקאָנאָמישער, ווי דאַרפּען זיי פּונאַנדערגעטיילט ווערען, ווי דאַרפּען זיי פּערברויכט ווערען? — אָט זיינען די פּראַגען, אויף וועלכע פּאָליטישע עקאָנאָ-מיע זוכט צו געבען אַן ענטפּער!

אזוי ווי די פּריוואַט ווירטשאַפּט האָט דעם צוועק צו בעפּרי-דיגען די בעדערפנישען פון יחיד, פון דער אייגענער פּאַמיליע מיט וואָס וועניגער געלד, אזוי האָט די פּאָלקס ווירטשאַפּט אַלס איהר אויפגאָבע צו שאַפּען מיטלען, וועלכע זאָלען בעפּרידיגען די בע-דערפנישען פון כלל מיט וואָס קלענערע אויסגאָבען.

די בעדערפנישען גופא זיינען פּערשיידען און וואַקסען צו-זאַמען מיט דער קולטור, מיט דער ענטוויקלונג.

אין די אַלטע ווילדע צייטען זיינען די מענשליכע בעדערפ-נישען ניט געווען גרעסער, ווי די בעדערפנישען פון די העכערע חיות. די בעדערפנישען זיינען געווען פּיזיאלאָגישע,

ריין קערפערליכע: עסען צו שטילען דעם הונגער; וואסער צו לעשען דעם דורשט — אָט וועלכע בעדערפנישען די ערשטע מענ-שען האָבען געהאַט. שפעטער האָבען זיך ענטוויקעלט די בעדערפנישען אין אַ דירה, וואו צו וואוינען; אין קליידער צוצורדעקען דעם קערפער. נאָך שפעטער זיינען אויסגעוואקסען אזוינע בעדערפנישען, וואָס האָבען אפשר ניט אַ דירעקטען שייכות מיט דער חיי שעה, מיט דעם לעבען פון היינט, אָבער וואָס מאַכען דאָס לעבען לענגער, געזונטער, ווי צום ביישפיעל די בעדערפנישען אין ריינליכקייט, אין געזונדע לעבענסבעדינגונגען. ווען דער מענש האָט זיך אַרויפגעהייבען נאָך העכער אויפ'ן לייטער פון קולטור, האָט ער זיך שוין ניט בענגונגענט מיט דער בעפרידיגונג פון די פיזיאָלאָגישע און סאַניטאַרע בעדערפנישען, ער האָט אָנגעפאַנגען צו זאָרגען, ווי צו בעפרידיגען זיינע גי י ס ט י ג ע בעדערפנישען, זיינע בעדערפנישען אין וויסען, אין פּאָעזיע, מוזיק, אין קינדער ערציהונג א. א. וו. דעם קולטור מענש ווילט זיך ניט סתם אזוי לעבען, נור וואָס בעסער, שעהנער און אָנגעהמער לעבען. ביים היינטיגען ציוויליזירטען מענש פערנעהמען די נידעריגסטע בעדערפנישען דעם קלענסטען פּלאַץ אין דער גאַנצער הוצאה פון'ם לעבען. די הויפט אויסגאַבען געהען אוועק אויף די קולטורעלע נויטען, אויף די העכערע גייסטיגע בעדערפנישען, ווי יעדער אַיינער קען זיך איבערצייגען, ווען ער וועט אויסרעכנען אויף וואָס איהם געהט אוועק זיין געלד.

וואָס טהוען די מענשען אום צו בעפרידיגען זייערע בעדערפנישען? זיי אַרבייטען, זיי דרעהען זיך דעם קאַפּ, זיי גיבען אויס כח, ענערגיע.

די אויפגאַבע פון דער פּאָלקס ווירטשאַפט איז צו זעהן, אז די אַרבייט זאָל ווערען געטאָן עקאָנאָמיש, ד. ה., אז די מעגליך קלענסטע מאָס אַרבייט זאָל ברענגען די מעגליך גרעסטע רעזולטאַטען.

אין דער פּאָלקס ווירטשאַפט אונטערשיידעמ מען א ט ע כר נ י ש ע זייט און א ג ע ז ע ל ש א פ ט ל י כ ע זייט. די אַרבייט פון מענשען קען ברענגען נוצען נאָר דאָ, ווען זיי, די מענשען, פערשטעהען די געהוימיסען און די קרעפטען פון דער נאַטור, ווען זיי פערשטעהען ווי צו ווירקען אויף איהר; אויסער דעם מוזען זיין געוויסע כללים, לויט וועלכע זיי זענען

אַרנאַנזירט. די אַלע מיטגלידער מוזען אָבּהיטען אַ געוויסען סדר, אַ געוויסע אָרדנונג, וואָס עס פּאָדערט זיך ביי יעדען צוזאַמען-לעבען פּון אַ סך מענשען. אַהן אָמ די צוויי בעדינגונגען איז אונט-מעגליך צו פיהרען אַ פּאָלקס-ווירטשאַפּט. ווען די ערשטע מען-שען, וועלכע האָבען זיך בעשעפּטיגט מיט יאָג, זענען געאַנגען פּאַנגען אַ חיה, האָבען זיי ערשטענס געמוזט וויסען דעם כאַראַקטער פּון דער חיה, איהר טבע, וועלכער וועטער עס ווירקט אויף איהר גוט, און וועלכער שלעכט, ו ו א ו און ו ו ע ן איהר איז לייכטער צו טרעפּען א. א. וו. צוויימענס האָבען זיך די מענשען בעדאַרפט אָבּמאַכען, ווי יעדערער זאָל זיך נוהג זיין ביים פּאַנגען, ו ו אָס יעדערער זאָל מאַן, ו ו י ער זאָל זיך בע-נוצען מיט די רויב א. א. וו. א. א. וו.

ביי היינטיגע ווירטשאַפּטען איז דאָס נאָך מעהר בולט. דער דאָרף-פּויער אום צו ערנעהרען זיך מיט זיין פּאַמיליע, בעאַרבייט די ערד: ער זעט, שניידט, דרעשט, וועטערט, פּערקויפט די פּאַרטיגע תּבואות — מיט איין וואָרט — ער פיהרט אַ ווירט-שאַפּט. אום צו פיהרען גוט זיין ווירטשאַפּט מוז דער פּויער האָ-בען געוויסע ווערקצייג, מאַשינען: ער מוז האָבען אַן אַקעראַיי-זען, אַ באַראָנעווע. צום שניידען מוז ער האָבען קאָסעס, צום דרעשען און וועטערן — אַנדערע ווערקצייג און מאַשינען. דאָס רובּ מאָל קען דער פּויער אַליין ניט אויספיהרען זיין אַרבייט. ער דינגט צו אַנדערע אַרבייטער, וועלכע העלפען איהם פיהרען זיין ווירטשאַפּט. הערנסט צייט פּערקויפט דער פּויער די אַראָב-גענומענע תּבואות פאַר מוזמן. דאָס געקראָגענע געלד בלייבט אָבער ניט כּיים פּויער אין גאַנצען. אַ טייל געלד צאָהלט ער אָב דעם פּראָצענטניק, וועלכער האָט איהם געליהען אין דער צייט, ווען די תּבואה איז נאָך ניט געווען פּאַרטיג; פאַר אַ טייל געלד קויפט ער זיך געצייג, אַ טייל נעהמט צו פּון איהם די רעגירונג אין דער פּאַרמע פּון פּערשיידענע אָבּצאַהלונגען און צינען.

דער פּויער קען נאָר דאַן מיט ערפּאָלג אַקערען, זעען און שניידען, אויב ער פּערשטעהט ו ו ע ן און ו ו י צו זעען, וועלכע ערד איז גוט צו אַקערען און וועלכע ניט, וואָסערע וועטערען עס טויגען צום שניידען און וואָסערע ניט — אַזוינע ידיעות בעד-קומט דער פּויער דורך זיין בעקאַנטשאַפּט מיט דער אויסערלי-כער נאַטור — דאָס א י ז די ט ע כ נ י ש ע ז י י ט פּון דער וויסענשאַפּט.

אויסער אָט די טעכנישע ידיעות מוז דער פויער — אויב ער וויל, אז זיין ווירטשאפט זאָל זיך גוט פיהרען — היטען די כללים פון חובות צאָהלען, בעצאָהלען אין דער צייט און אין דער מאָס אַרבייטסלויז, היטען די געזעצען פון צינזען און איבעריגע אַבצאָה לונגען — דאָס אלעס איז שוין דער אויסערליכער נאָטור גאָר ניט נוגע. דאָס איז שוין געגרינדעט ניט אויף די קענטישען, וואָס דער פויער האָט ערוואָרבען, בעקענענדיג זיך מיט דער נאָטור, נור אויף די ידיעות פון די בעציהונגען, וועלכע עקזיסטירען צוויי שיען די מענשען אין דער געזעלשאַפט. דאָס איז שוין ניט די טעכנישע זייט פון דער ווירטשאַפט, נור די געזעלשאַפטליכע זייט פון דער ווירטשאַפט. ווייל די כללים זענען נור בנגע די מענשען, אָבער ניט בנגע דער נאָטור.

פאליטישע עקאנאָמיע לערנט אויס די פאָלקס ווירטשאַפט, אָבער ניט די טעכנישע זייט, נור די געזעלשאַפטליכע זייט פון דער פאָלקס ווירטשאַפט.

מיר זאָגען, אז פאליטישע עקאנאָמיע לערנט די ווירטשאַפט פון גאנצען פאָלק. דאָס הייסט אָבער ניט, אז זי בעשעפטיגט זיך מיט אלע פעלקער פון אלע צייטען. ניט אלע פעלקער לעבען עקאנאָמיש און פיהרען אַ ווירטשאַפט. ווי מיר האָבען שוין אויך בען געזאָגט, מוז יעדע ווירטשאַפט ווערען געפיהרט מיט אַ השבון, מיט אַן אויסרעכנונג, לויט אַ געוויסען פלאַן. די ווילדע פעלקער, וועלכע לעבען אָהן אַ השבון און זאָרגען ניט פאר'ן מאָרגענדיגען מאָג, פיהרען ניט קיין ווירטשאַפט. זיי זענען גלייך צו חיות און צו קליינע קינדער, וועלכע לעבען אָהן אַ ברעקעל זאָרג פאר שפעטער. בשעת דער הונגער נאָגט — שרייען זיי, אָבער קוים האָט זיך דער הונגער איינגעשטילט, פערגעסען זיי אין גאנצען אָן דעם, אז עס איז פאָראַן אזא זאך ווי הונגער און אז מען דאַרף זיך קענען איהם בעוואָרענען. ווען אַ קינד איז זאָט, וואָרפט עס אוועק די שפייז, ווי אַן אונניצליכע זאך און איהם פאַלט גאָר ניט איין אין זינען, אז מיט אַ פאָר שעה שפעטער, וועט ער ווייטער וועלען עסען. די ווילדע פעלקער מיט זייער קינדערשען שכל לעבען אויך אָהן אַ שום אויסרעכנונג און האָבען ניט קיין בעגריף אַבצוּשאַצען די בעדייטונג פון די זאכען, וועלכע זענען נוצליך אין לעבען.

בעמראַכט דאָס לעבען פון די שבטים, וועלכע געפינען זיך אויף דער נידעריגסטער שטופע פון קולטור, ווי די בושמענער פון

זיך אפריקא, די ווערדען פון אינוועל ציילאָן, די נעגריטאָסען אויף די פיליפינען און איהר וועט זעהן, אז זיי האָבען ניט קיין ברע- קעל אויסרעכנונג, ווי צו לעבען. דאָ הונגערן זיי, דאָ פרעסען זיי זיך איבער. ווען עס טרעפט זיך, אז זיי האָבען א סך שפייז, קלעקט עס נור אויף איין מאָל און עס קומט זיי אפילו אויפ'ן? געדאנקען ניט ארויף, אז מען דארף לעבען מיט א תכלית און בעהאלטען דאָס, וואָס עס איז געבליבען פון עסען, אויף א צוויי- טען מאָל. זענען זיי זאָט — פערגעסען זיי גאָר, אז עס איז דאָ אזא זאך ווי הונגער אויף דער וועלט. זענען זיי הונגערדיג — פערגעסען זיי, אז עס זיינען געווען צייטען, ווען זיי האָבען געהאט צו עסען איבערנענוג. ניט זיי דענקען פון דער צוקונפט און ניט זיי געדענקען די פערגאנגענהייט. זיי האָבען זעהר א שוואכען זכרון און פערגעסען אלעס, וואָס עס איז אפילו מיט א גאנץ קור- צער צייט צוריק פאָרגעקומען. די ווילדע, ווי אונזער אמאָליגע אור-אור-עלטער זיידעס, האָבען ניט קיין בעגריף אָבצושאצען א זאך. זיי זענען אימשטאנד אָבצוגעבען, פונקט ווי אמאָל די אינדיאנער אין אמעריקא, די טייערסטע זאכען פאר א שפיעל- בעל. זיי זאָרגען ניט, זיי דאָגה'ן ניט. עסען פאנגען זיי אָן צי זוכען ערשט דאָ, ווען זיי פיהלען הונגער. די קאָפדרעהניש פון א ציוויליזירטען מענשען, ווי צו זיין פערזיכערט מיט'ן מאָר- גען, פעהלט דעם ווילדען. ער איז זאָרגלאָז און באַלעבאטעוועט ניט. ניט ער לעבט עקאָנאָמיש און ניט ער פיהרט א ווירטשאַפט.

די ווירטשאַפט איז א רעזולטאט פון דער קולטור און איז ענטישטאנען ערשט דאָ, ווען די מענשען האָבען אָנגעפאנגען צי פערשטעהן, אז מען דארף זאָרגען פאר דער צוקונפט און האָבען אָנגעפאנגען צו לעבען און צו אַרבייטען מיט שכל, מיט א ישוב הדעת, מיט א חשבון. בלויז קולטור-פעלקער פיהרען א ווירט- שאַפט און דעריבער קען מען אויך זאָגען, אז פאָליטישע עקאָנאָמיע האָט צו טהאָן בלויז מיט דער טהעטיגקייט פון קולטור-פעלקער.

וואָס מעהר א ווירטשאַפט האָט אין זיך דעם כאַראַקטער אין די סמנים פון א פרוואַט ווירטשאַפט אלץ וועניגער האָט מיט איהר צו טהאָן פאָליטישע עקאָנאָמיע. לאָמיר נעהמען צ. ב. א לאַנד, וואו עס הערשט אזא סאָרט ווירטשאַפט, וואו די פראָדוקט טען ווערען געשאַפען ניט צום פערקויף, נור צום אייגענעם בע- דארף, אזוי ווי עס איז געווען אין דער צייט פון שקלאַפּען-הער-

שאפט און שפעטער אין דער פעאראליסטישער אָרדנונג. אין אזא ווירטשאפט איז די מענשליכע טהעטיגקייט זעהר אָן איינ-פאכע. דער שקלאפען-הערר אָדער דער פריץ רעכענט אַוים ווי-פיעל פראָדוקטען ער דאַרף האָבען פאַר זיין גרופע אָדער דאַרף, וויפיעל פאַר שטיוועל ער האָט נויטיג, וויפיעל פאַר קליידער, ווי-פיעל ווייץ, וויפיעל קאַרן א. א. וו. און אין הסכם מיט אָט דעם בעדאַרף אָרדענט ער איין די גאַנצע פראָדוקציע זיינע. ער בע-שטימט אזוי פיעל און אזוי פיעל שוסטער, אזוי פיעל שניידער, אזוי פיעל לאַנד ארבייטער, אזוי פיעל בעקער א. א. וו. די ווירט-שאפט ווערט דאָ רעגולירט און אָרגאַניזירט פון א געוויסע זוי-לען, פון א פערוואַלטער אין דער פערזאָן פון דעם איי-גענטימער אָדער פון זיינע העלפער. דער ערפאָלג אָדער ניט ער-פאָלג פון אזא ווירטשאפט ווענדעט זיך אָן די פעהיגקייטען פון דעם פערוואַלטער, פון זיינע קאַפריזען, פון זיין ערפאָהונג א. א. וו. די פערבינדונגען צווישען אָט די פערשיידענע בעזונדערע ווירט-שאפטען זענען זעהר שוואַכע. איין גרופע דאַרף ניט אָנקומען צו א צווייטער גרופע; איין דאַרף איז ניט אָבהענגיג פון א צווייטע דאַרף. מיר-האָבען דאָ צו טהאָן מיט א קופע בעזונג-דערע ציגעל, וועלכע זענען ניט פעראיניגט צווישען זיך מיט א געוויסען צעמענט. יעדע ווירטשאפט איז אַן עולם קטן פאַר זיך און קען עקזיסטירען, ווען אפילו אלע אַנדערע שכנאָשע ווירט-שאפטען זאָלען אונטערנעהן. מיט אזא ווירטשאפט האָט פאָלי-טישע עקאנאָמיע זעהר וועניג צו טהאָן, ווייל די ווירטשאפט ווערט ניט רעגולירט דורך געוויסע געזעצען, נור דורך דעם פערלאַנג און ווילען פון די פערוואַלטער.

גאַנץ אַנדערש זיינען די היינטיגע ווירטשאפטען, וואו די פראָדוקטען ווערען געשאפען ניט פאַר'ן אייגענעם געברויך, נור פאַר'ן האַנדעל, פאַר'ן פערקויף. די יעניגע, וועלכע שאפען די פראָדוקטען, פערברויכען זיי ניט און די, וועלכע פערברויכען, האָ-בען זיי ניט געשאפען. א ווילען, א פערוואַלטער איז נאָר פאַראַן אין יעדער בעזונדערער אונטערנעהמונג. די גאַנצע ווירטשאפט ווערט ניט רעגולירט דורך דעם ווילען פון דעם אָדער יענעם. פערקעהרט, דער ווילען פון איינציגען איז אָבהענגיג פון געוויסע געזעצען. קיין אונטערנעהמער, צום ביישפיעל, קען אין היינטי-גע צייטען ניט אָרגאַניזירען זיין אונטערנעהמונג, ווי א י ה ם געפעלט, לויט זיין געשמאַק און קאַפריי, נאָר ער מוז זיך רעכענען

מיט די פאָדערונגען פון מאַרק, מיט דעם פרייז, מיט די אָבזאַך לונגען, מיט די פּראָצענטען, וואָס מען דאַרף צאָהלען א. א. וו. מיר האָבען אויף דעם אופן דאָ צו טהאָן מיט געזעצען, וועלכע הערשען איבער אונז, פונקט ווי די געזעצען פון דער נאַטור: מיר זיינען צו זיי אונטערוואָרפען, מיר ווערען פון זיי רעגירט. דיזע געזעצען פּעראייניגען חי פּערשיידענע פּריוואַט אונטער-נעהמונגען אין איין פּאָלקס ווירטשאַפּט, אזוי ווי דער צעמענט פּעראייניגט בעזונדערע ציגעל אין איין הויז.

אז די איצטיגע פּאָלקס ווירטשאַפּט פיהרט זיך לויט אַ געוויסען פּלאַן, לויט געוויסע בעשטימטע געזעצען, ניט קוקענדיג, וואָס זי ווערט ניט אָרגאַניזירט און פּערוואַלטעט פון אַ געוויסען ווילען, קען מען זיך זעהר לייכט איבערצייגען.

מיר נעהמען אזא שטאַרט ווי ניו יאָרק מיט איהרע 5 מיליאָן מענשען. יעדער מענש האָט נויטיג שפייז, קליידער, וועש, אַ דירה, לעהרערס, שרייבעצייג א. א. וו. אָט די אלע בעדעפֿנישען ווערען בעפרידיגט מעהר אָדער וועניגער. מיר זעהען ניט בכלל, מענשען, וועלכע זאָלען אַרומגעהן מוטער-נאַטעט און באַרוועס; עס זיינען אויך פאַראַן פּערהעלטניסמעסיג וועניג מענשען, וועלכע זאָלען בפּועל ממש הונגערן און וואוינען אויפֿ'ן גאַס. וואו נעהמט מען אָט די זאַכען, וועלכע זיינען נויטיג צו בעפרידיגען די מענשליכע בעדערפנישען? זיי ווערען בעשאַפען דורך מענשליכער ארבייט אויפֿ'ן פּעלד, אין די פאַבריקען, אין די שעפֿ פּער. ווער אָבער פאַסט אויף, אז די ניו יאָרקער בעפּעלקערונג זאָל אומגעפּעהר האָבען אלעס, וואָס זי בעדאַרף, אז עס זאָל אַריינגעפיהרט ווערען די נויטיגע צאָהל הייזער, אז עס זאָל אויפגענעהט ווערען די נויטיגע צאָהל קליידער? ווער פאַסט אויף, אז גלייך אין דער פריה, ווען אלע שטעהען אויף, זאָל שוין זיין אַלץ אָנגעגרייט און אז שפּעט ביינאַכט זאָל שוין זיין, מיט וועניג אויסנאַהמען, אַלץ פּעברויכט?

די געזעצען פון דער פּאָלקס ווירטשאַפּט! דער ווילען פון פאַטריאַרד, פון'ם שקלאַפֿ-הערר, פון פּריץ אין דער אַלטער ווירטשאַפּט איז פּעברויטען געוואָרען אויף די געזעצען פון פּאָלקס ווירטשאַפּט אין דער היינטיגער צייט. אין וואָס בעשטעהען אָט די געזעצען? ווי ווירקען זיי אויף אונז? ווען איז זייער ממשלה איבער אונז שטאַרקער און ווען

שוואַכער? מיט דיזע פראַגען בעשעפטיגט זיך פאָליטישע עקאָ-
נאָמיע.

ווי מיר ווייסען זיינען די בעציהונגען צווישען די מענשען
ניט אייביג דיזעלבע. זיי ענדערען זיך שטענדיג, זיי זיינען אונ-
טערוואָרפען, אזוי ווי אלץ אין דער נאָטור, צו דעם געזעץ פון
ענטוויקלונג.

• עס זיינען געווען צייטען, ווען מענשען האָבען ניט געהאָט
קיין בעגריף פון אייגענטום, אלע האָבען גלייך געאַרבייט אין
גלייך זיך צוטיילט מיט די פראָדוקטען פון זייער אַרבייט. שפע-
טער זעהען מיר אין דער געשיכטע, ווי איינער אָן עלטסטער, א
פאָטריאַר, הערשט איבער'ן גאַנצען שבט. ווייטער זעהען מיר
די שקלאַפֿעריי, וואו אַ סך מענשען זיינען פערשקלאַפט צו איי-
נעם, דעם שקלאַפֿענהער, ניט נור מיט זייער אַרבייט, נור אויך
מיט זייער גוף און נשמה; אין דעם מיטעלאַלטער, וויעדער, האָט
געהערשט די פעאַדאַלע סיסטעם, וואו די פויערים פלעגען דאַר-
פען אַרבייטען פאַר'ן פרייז און האָבען ניט געהאָט קיין דעה
איבער די פראָדוקטען, וואָס זיי האָבען אַליין אויסגעאַרבייט.
שפעטער איז די פעאַדאַלע סיסטעם בטל געוואָרען און פענסציונע
האָט געמוזט אָבטרעטען אַ פלאַץ פאַר פרייע, געדונגענע אַרבייט.
איצט לעבען מיר ביי אַזאַ סיסטעם, וואו די מיטגליעדער זיינען,
אמת, געזעצליך אלע פריי, אָבער עקאָנאָמיש געפינען זיך רי-
גרויסע מאַסען אונטער דעם יאָך פון אַ קליינער צאָהל רייכע מענ-
שען. די אַרבייטער האָבען ניט די מעגליכקייט אַליין אויסצו-
נוצען זייער כח פאַר די אייגענע בעדערפנישען, נור זיינען גע-
צוואונגען צו פערקויפען זייער אַרבייטס קראַפט צו די יעניגע,
וועלכע געניסען די פרווילעגיע פון פרווואַט אייגענטום אויף
לאַנד, געצייג, מאַשינען, געוועהר, הייזער א. א. וו.

מיר זעהען, אַז אין יעדער בעזונדערער צייט זיינען די בעציה-
הונגען, די שייכות צווישען מענשען גאַנץ אַנדערע. די בעציה-
הונגען ענדערען זיך. עס פערשטעהט זיך, אַז די פערענדערונגען קור-
מען ניט פון העלערהויט; מסתמא זיינען דאָ געוויסע אורזאַכען,
וואָס רופען ארויס די דאָזיגע ענדערונגען. עס פּרעגט זיך אַלזאָ,
דורך וועלכע אורזאַכען ענדערען זיך די בעציהונגען צווישען מענ-
שען? וואָס איז די מעשה, וואָס איין סיסטעם שטאַרפט אָב און אַ
צווייטע קומט אויף איהר פלאַץ? — אויף דיזע פראַגען ענטפערט
אויף פאָליטישע עקאָנאָמיע.

קורץ:

פּאָליטישע עקאָנאָמיע* בעשעפטיגט
 זיך מיט דער געזעלשאַפטליכער זייט פון
 דער פּאָלקס-ווירטשאַפט און מיט די ענ-
 דערונגען, וועלכע קומען אין איהר פּאַר.

(* דאָס וואָרט עקאָנאָמיע שטאַמט פון די גריכישע ווערטער „אַיקאָס“
 — הויז און „נאָמאָס“ — געזעץ, אָרדנונג. עקאָנאָמיע הייסט אַלואַ הויז-
 האַלטונג, הויז-ווירטשאַפט, באַלעבאַטעשקייט. „פּאָליטישע“ קומט פון
 גריכישען וואָרט „פּאָליס“ — שטאָדט, שטאַט. די ווערטער פּאָליטישע
 עקאָנאָמיע בעדייטען אַלואַ די געזעצען פון דעם כלל'ס באַלעבאַטעשקייט.

צווייטע לעקציע

1. די לעהרע פון פראָדוקציע

(א) די נאָטור

דריי אָבטיילונגען פון דער פאָלקס ווירטשאַפֿט; אַלגעמיינע בעגריפֿען וועגען פראָדוקציע; די בעדינגונגען פֿאַר דער פראָדוקציע; דער אױנפֿלוס פֿון דער נאָטור אויף דער פראָדוקציע; קלימאַט, באַדען, וואַסערן, פֿלאַנצען און תּױת; די פֿערענדערונגען אין די נאָטור־בעדינגונגען; די ווירקונג פֿון מענשען.

די פאָלקס ווירטשאַפֿט בעשטעהט פֿון דריי טײלען: פֿון'ם שאַפֿען מיטלען צום לעבען, פֿון דעם פֿונאַנדערטײלען די מיטלען צווישען די מיטגלידער אין דער געזעלשאַפֿט און פֿון'ם געברויכען די פראָדוקטען.

אין די אַמאָליגע צײַטען, ווען די פראָדוקטען זײנען געשאַפֿען געוואָרען צום אײגענעם געברויך איז די פֿונאַנדערטײלונג געווען זעהר אַן אײנפֿאַכע און האָט פֿערנומען אַן אונבעדייטענדען פֿלאַץ אין דער גאַנצער ווירטשאַפֿט. די הויפּט אַרבייט איז בע־שטאַנען אין'ם שאַפֿען די פראָדוקטען און זײער געברויך. אין דער הײנטיגער ווירטשאַפֿט, וואו די פראָדוקטען ווערען נײט גע־שאַפֿען פֿאַר'ן אײגענעם געברויך, נאָר פֿאַר'ן מאַרק, איז דער מי־טעל רינג פֿון דער ווירטשאַפֿט — די פֿונאַנדערטײלונג — זעהר וויכטיג. די אַרבייט איז הײנט אזוי צוטיילט, דאָס יעדערער אַרבייט נאָר אויס אַ קלײנעם טײל (און דאָס רוב גאָרניט) פֿון די לעבענס מיטלען, וואָס ער פֿערנוצט פֿאַר זיך. דאָס רוב לעבענס־מיטלען בעקומט יעדערער דורך טױש, דורך דעם, וואָס ער טױשט אויס די פראָדוקטען פֿון זײן אײגענער אַרבייט אויף די פראָדוקטען פֿון אנדערע'ם אַרבייט. יעדער מענש איז אין הײנטיגע צײַטען אַבהענגיג פֿון אַזױנע מענשען, וועלכע ער קען גאָרניט און וועלכע ער האָט אין זײן לעבען גאָר קײן מאָל נײט אָנגעזעהן. יעדערער איז נאָר אַ קלײנער טײל, אַ שרײפֿעל פֿון דער גרױסער געזעלשאַפֿטליכער מאַשין. דער מיטעל רינג, די פֿורנאַנדערטײ־לונג, איז זעהר אַ וויכטיגער טײל אין דער פאָלקס־ווירטשאַפֿט. אַ ספֿעציעלער קלאַס — סוחרים — בעשעפטיגט זיך מיט דער

פונאנדערטיילונג. די גאנצע פאלקס ווירטשאפט ווערט דעריבער
איינגעטיילט אין דריי אָבטיילונגען:

- 1) פראָדוקציע — אָדער — שאַפּען פון די פראָדוקטען;
- 2) צירקולאציע — אָדער — פונאנדערטיילונג פון די פראָדוקטען;
- 3) קאָנסומפציע — אָדער — געברויך פון די פראָדוקטען.

1. פראָדוקציע.

פון פריהער ווייסען מיר, אז די ארבייט פון שאַפּען די פראָדוקטען איז פערבונדען מיט דעם בעגריף פון פראָדוקציע.
שאַפט דער מענש, באמת, נייע זאַכען? נייע פראָדוקטען?
געוויס ניט!

ווען אַ שניידער, למשל, נעהט אויף אַ בנד, האָט ער מיט זיין ארבייט קיין נייע מאטעריאל ניט בעשאַפּען; ער האָט גענומען פארטיגע מאטעריאל — טוך, פּאַדים, קנעפּ א. א. וו. און האָט פון זיי מיט זיין ארבייט געמאַכט אַ נוצליכע זאַך, אַ פראָדוקט, וואָס בעפרידיגט אַ מענשליכע בעדערפניש. דאָס טוך האָט ער אַליין ניט בעשאַפּען, דעם פּאַדים און די קנעפּ אויך ניט. דאָס האָט ער געקראָגען פארטיגע. אפילו דער וועכער, וועלכער האָט גע-וועבט דאָס טוך האָט קיין נייעס ניט געשאַפּען, ער האָט עס פון פארטיגע וואָל אויסגעוועבט. די וואָל גופא איז געוואַקסען אויף שאַף און די שאַף האָבען געקענט ברענגען וואָל, ווייל די נאטור האָט מיט איהרע גראָזען זיי געגעבען די מעגליכקייט זיך צו האָר-דעווען און צו וואַקסען.

אפילו דער פארמער שאַפט אויך ניט מיט זיין ארבייט ניי ע מאטעריאל; מיט זיין ארבייט טהוט ער בלויז אויף, אז די נאטור זאָל עפענען איהרע אוצרות און זאָל ערלויבען, אז דאָס מאטעריאל און די עלעמענטען, וועלכע געפינען זיך אין איהר, זאָל קענען בעארבייט ווערען אין די נוצען פון מענשען. קיין נייע זאַכען ווערען כּכּן ניט בעשאַפּען. עס ווערט בלויז בע אַ ר-ב י י ט דאָס מאטעריאל, וואָס די נאטור גיט אונז. מען דאַרף דעריבער אונטער פראָדוקציע אין ריכטיגען זין פערשטעהן ניט דאָס שאַפּען אַ נייעס, נור דאָס בעארבייטען פון מאטעריאלען, דאָס געבען געוויסע שטאַפּען אַ נייע פאַרם, אַ ניי געשמאַלט און אויסזעהן.

ניט יעדע ענדערונג אין די מאטעריאלען פון דער נאטור קען אָנגערופען ווערען פראָדוקציע. ווען איינער וועט גראָבען ערד

סתם אין דער וועלט אריין, אָדער ניסען וואסער אין ים אָהן א שום צוועק, וועט זיין אַרבייט ניט בעטראַכט ווערען אַלס פּראָדוק-טיווע אַרבייט נאָר אַלס נוצלאָזע, אונפּראָדוקטיווע אַרבייט.

פּראָדוקציע מיינט — דאָס איבעראַר-בייטען פּון אַ מאַטעריאַל, וואָס גע-פינט זיך אין דער נאַטור, אין אַזוי-געזאַכען, וועלכע בעפּרידיגען די מענשליכע בעדערפנישען.

איצט ווען מיר האָבען שוין אַ בעגריף מכּח דעם עצם פּון דער פּראָדוקציע וועלען מיר אָנפאַנגען צו בעטראַכטען אויספיהרליך די בעדינגונגען, פּון וועלכע די פּראָדוקציע איז אָבהענגיג.

מיר האָבען דאָ בעוויזען, אַז די פּראָדוקציע איז ניט אַנ-דערש, ווי דאָס בעאַרבייטען און איבעראַרבייטען פּון די קרעפּטען און מאַטעריאַלען, וואָס מיר געפינען גרייט אין דער נאַטור פאַר זאַכען, וועלכע האָבען דעם צוועק צו בעפּרידיגען מענשליכע בע-דערפנישען.

עס איז דעריבער פּערשטענדליך, אַז יעדע פּראָדוקציע איז אָבהענגיג פּון דער נאַטור, פּון איהרע בעדינגונגען, מאַטע-ריאַלען און עלעמענטען, מיט וועלכע די פּראָדוקציע האָט צו טהאָן.

אום דאָס מאַטעריאַל פּון דער נאַטור זאָל קענען צופּרידענ-שמעלען די מענשליכע בעדערפנישען דאַרף מען אַרבייטען, אויס-לאָזען כּח, ענערגיע און יעדע פּראָדוקציע האָט דעריבער זיך צו רעכענען מיט דער מאָס אַרבייט, ווי מיט דער אַרט און ווייזע, ווי די געזעלשאַפּט אַרבייט.

אַרבייטען קען מען ניט מיט הוילע הענר, מען מוז דערצו האָבען געצייג, מען דאַרף אין די היינטיגע צייטען אויך האָבען געלד און אַנדערע הילפּס-מיטלען, אום מען זאָל קענען אָנגעהן מיט דער אַרבייט און דעריבער איז יעדע פּראָדוקציע אָבהענגיג פּון

(א) נאַטור,

(ב) אַרבייט,

(ג) קאַפיטאַל.*

* בעמערקונג: אין גרונד גענומען זיינען פאַראַן ניט מעהר, ווי צוויי בעדינגונגען, פּון וועלכע די פּראָדוקציע איז אָבהענגיג: נאַטור און אַרבייט. די נאַטור איז די מוטער, דער פּאַסיווער עלעמענט פּון דער פּראָדוקציע און די אַרבייט איז דער פּאַטער, דער אַקטיווער עלעמענט פּון

(א) נאטור.

צו די נאטירליכע בעדינגונגען, וועלכע האָבען אן איינפליס אויף דער פראָדוקציע, געהערען:

1. דער קלמאט — די וואַרעמקייט און פייכטקייט אין דער אַטמאָספּערע, און די לופט בעוועגונגען (ווינטען). יעדער אָרגאַניזם, אַ חיה אָדער אַ פּלאַנץ, דאַרף האָבען אַ געוויסע טעמפּעראַטור פאַר זיין עקזיסטענץ. אין די גאַנץ קאַל־טע לענדער קענען צ. ב. ניט וואַקסען פּיעל זומער תּבואות און די מענשליכע אַרבייט קען דערביי גאָר ניט אויפּטהאַן. פּער־קעהרט, אין די וואַרעמע לענדער וואַקסען פּערשידענע מינים תּבואות און פּרוכטען און די פּראָדוקציע פון לעבענס־מיטעל איז פּיעל לייכטער.

אויסער פון דער וואַרעמקייט איז די פּראָדוקציע אָבהענגיג פון דער פייכטקייט. אין מאַנכע ערטער, וואו די טעמפּעראַטור איז זעהר אַ גוטע, זיינען די פּערמעס ניט געראַטען, ווייל עס רעגענט צו פּיעל אָדער, ווייל עס רעגענט צו וועניג. אין דרום־רוסלאַנד זיינען גאַנץ אָפט די גערעמענישען זעהר שלעכט, ווייל די לופט איז צו טרוקען. אין אַמעריקא ווידער זיינען דאָ אַ סך ערטער, וועלכע טויגען ניט פאַר תּבואות צוליעב דעם, ווייל זיי זיינען זומפּיג.

אויך די ווינטען בעאיינפלוסען די פּראָדוקציע. מאַנכע אונטערנעהמונגען זיינען אין גאַנצען אָבהענגיג פון ווינטען, ווי אַ שטייגער, ווינט־מיהלען, זענעל־שיפען א. א. וו. אפילו אין דער ענטדעקונג פון אַמעריקא האָבען ווינטען געשפּיעלט אַ וויכטיגע ראָליע. פון דער אַנדערער זייט טרעפט עס, אַז ווינטען ברענגן פּיעל שאַרען, זיי מאַכען אַ תּל פון פּיעלע מענשליכע אויפ־

דער פּראָדוקציע. די אַרבייט ווירקט אויף דער נאָטור און עס ווערען דורך דעם בעשאַפען פּראָדוקטען צום לעבען. דאָס וואָס מיר רופּען קאַל־פּיטאַל איז, ווי מיר ווערען ווייטער זעהען, ניט מעהר ווי פּערגליווערשע אַרבייט. געצויג, אינסטרומענטען, מאַשינען האָבען מיר בעקומען נור דורך דעם, וואָס דער מענש האָט גענומען מאַטעריאַל פון דער נאָטור און עס איבערגעאַרבייט אין ניצליכע זאַכען. מיר בעטראַכטען דאָ פון דעס־ט וועגען קאַפּיטאַל אַלס אַ זעלבסטשטענדיגע בעזונדערע בעדינגונג, כדי עס זאָל אונז זיין לייכטער פּונאַדערצוגלודערען דעם גאַנצען ענין פון דער פּראָדוקציע און אַריינקוקען אין איהר תּוך. אין היינטיגע צייטען האָט זיך דאָס קאַפּיטאַל אַזוי דערווייטערט פון זיין מוטער אַרבייט, דאָס עס דאַרף בעטראַכט ווערען אַלס אַ בעזונדערע קראַפט פאַר דער פּראָדוקציע.

טהוואונגען. אָט האָט דאָ דער שטורם, וואָס איז געווען אין מורח אמעריקא דעם 1טען מערץ 1914, פּעראורזאכט פיעל מיליאָנען שאָרען. פון א געוואלדיגער מאסע מענשליכער ארבייט איז אין א פאָר שעה געוואָרען א חורבן.

2. ד ע ר ב א ד ע ן — די פיזישע אייגענשאפטען און די כעמישע צוזאמענזעצונג פון דער אויבערשטער ערד שאַלעכץ. יעדער פארמער, אויב ער וויל בעארבייטען זיין לאַנד, מוז זיך שטענדיג רעכנען מיט די אייגענשאפטען פון זיין באָדען. אויף א זאמדיגען באָדען, למשל, קען מען זען אנדערע מינים תבואות, ווי אויף א ליימיגען באָדען. א הומוס-באָדען, וואו עס איז פאראן א סך פערפוילטע אָרגאנישע שטאָפען, נויטיגט זיך שוין ווייטער אין אן אנדער סאָרט פלאַנצען. דאָס זעלבע מוז דער פארמער, ווען ער אָרגאניזירט זיין ווירטשאפט, זיך רעכנען מיט די כעמישע עלעמענטען און זאָלצען, וועלכע ריענען אַלס נאָהרונגס-מיטעל פאר די פלאַנצען.

דאָס אַלץ, וואָס מיר האָבען דאָ געזאָגט בנוגע לאַנד ווירט-שאפט, פאסט זיך בנוגע דער קוילען און מעטאלען פראָדוקציע. די ארבייט אין די מינען, אין די שאַכטען, ווענדעט זיך פון די מינעראלען און מעטאלען, וועלכע געפינען זיך אין די ערד שיכ-מען. קיין מענש איז ניט אימטשאַנד צו מאַכען פון א קופער-שאַכט א גאָלד-שאַכט; פון א קוילען-שאַכט — א קופער-שאַכט.

3. י מ י א ו ן ט י י כ ע ן ; ב ע ר ג א ו ן ט אָ ל ע ן. דער שיפבו, ווי אויך דער האַנדעל מיט די אַריינגע-פיהרטע און אַרויסגעפיהרטע סחורות, האָט זיך געקענט ענטוויקל-לען בלויז אין די ערטער, וועלכע ליגען לעבען ים. א דאנק די וואסער-וועגען האָט זיך אויך ענטוויקעלט דער פערקעהר צווישען מענשען. מענשען פון פערשיידענע לענדער און נאציעס טרעפען זיך און לערנען איינער פון אנדערן אָב די פערשיידענע אופנים, ווי בעסער צו פראָדוצירען זאכען פאר'ן מענשליכען בעדארף.

אין גריכען לאַנד און איטאַליען — לענדער, וועלכע ליגען לעבען ימים — האָט זיך די פראָדוקציע ענטוויקעלט פריהער, ווי אין אַלע אנדערע לענדער. דאָס איז הויפטזעכליך פאָרגעקור-מען צוליבע דעם, ווייל דער מיטעללענדישער ים (ים התכּוּן) האָט זיי פּעראייניגט מיט די קולטור פּעלקער פון אזיע און אַפריקא. בערג האָבען, פערקעהרט, א שלעכטע ווירקונג אויף די פראָ-דוקציע. ימים און טייכען דערנעהנטערען און ברענגען צוזאמען

פערשיידענע מענשען, אין דער צייט, ווען בערג טיילען מענשען פונאנדער, מאכען שווערער דעם פערקעהר און פערלאנגזאמען די ענטוויקלונג פון דער פראדוקציע.

אויך טאָלען האָבען אַן איינפֿלוס אויף דער פראָדוקציע. די מילך פראָדוקציעס זיינען אממייסטען ענטוויקעלט אין די נידע-ריגע לענדער, ווייל דאָרטען וואַסען זעהר גוט פערשיידענע גראָזען, וועלכע דינען אַלס נאהרונג, אַלס פוטער פאַר בהמות.

בערג און טאָלען שפיעלען אויך אַ גרויסע ראָליע אין מלחמות.

3. פֿל אָר אַ (פֿל אַ נ צ ו נ ג ע ן) און פֿא ו נ אַ (ח י ו ת). פון דער פֿלאַנצען-וועלט האָבען וועלדער זעהר אַ

גרויסע בעדייטונג אין דער פראָדוקציע. די האָלץ און ברעטער-פאַבריקען קענען זיך ענטוויקלען בלויז אין די ערטער, וואו עס זיינען פאַראַן גרויסע וועלדער. אין די אַלטע צייטען האָבען וועלדער געדיענט אַלס אַ שוץ פאַר דער בעפעלקערונג. זיי האָבען אויך געדיענט אַלס גרענעצען אָבצומיילען איין לאַנד פון דעם צווייטען. דאָרטען, וואו דאָס לאַנד איז בעדעקט מיט דיקע אונדורכדרינגליכע וועלדער, זיינען מענשען פעהרעלטניסמעסיג זעהר וועניג, אויב מען זאָל די צאָהל מענשען צומהיילען אויף די איינ-הייטען פון שטח לאַנד. אַרום די וועלדער האָט זיך אַם מייסטען ענטוויקעלט די יאגד-בעשעפטטיגונג און אַרום די לאַנקעס האָט זיך ענטוויקעלט די פיהיצוכט.

די פערשפרייטונג פון חיות האָט אויך געהאט ניט קיין קליינע ווירקונג אויף דער פראָדוקציע.

דער קאַמפּף מיט די ווילדע חיות האָט ענטוויקעלט די וואַפען און געוועהר פון די ערשטע מענשען, האָט זיי געצוואונגען צו לע-בען צוזאַמען און צו פיהרען אַ געמיינשאַפֿטליכען, בחברות'דיגען לעבען. די מורא פאַר ווילדע חיות האָט אויך געצוואונגען דעם מענשען זיך צו בענוצען מיט פייער אַלס פערטיידיגונגס מיטעל, נאָך אַ צייט פריהער, איידער דער מענש האָט זיך מיט איהם בע-נוצט אַלס אַ מיטעל צו קאָכען.

נאָך אַ גרעסערע בעדייטונג ווי די ווילדע חיות האָבען די הויזחיות און בהמות פאַר דער פראָדוקציע.

אויסערדעם, וואָס די בהמות גיבען פֿלייש, פעלען, בינערנע זאַכען דעם מענשען, ריענען זיי אויך אַלס די בעסטע העלפער זיינע אין זיין אַרבייט, ווי פערד, קעמלען, אייזלען, הינט א״וו. די אָבגעשטאַענקייט פון די אויסמאַרלישע שבטים ערקלערט

זיך טיילווייז דערמיט, וואָס ביי זיי איז געווען וועניג הויז-חיות, וועלכע זאלען זיי העלפען זיך צו בעפרייען פון דעם שווערען קאמפף פאר עקזיסטענץ. די אָרעמקייט פון הויז-חיות אין אַמע-ריקא איז אויך געווען אייגע פון די אורזאכען פאר וואָס די אינ-דיאנער זיינען געבליבען אין ווילדען צושטאַנד. ניט האָבענדיג קיין העלפער האָבען די אַמעריקאנישע שבטים זיך ניט געקענט בעפרייען פון זייער ווילדען ציגיינער לעבען, זיי האָבען ניט געהאט די מעגליכקייט זיך צו בעשעפטיגען מיט לאַנדווירטשאַפט, ווייל זיי האָט געפעהלט בהמות דערצו.

ווען מיר בעטראַכטען די ווירקונג פון די נאַטירליכע בעדינג-גונגען אויף דער פראָדוקציע קומען מיר צום פאָלגענדען כלל:
וואָס מער די נאַטור גיט דעם מער-שען, אַלץ לייכטער און פאַרטשריט-ליכער איז זיין אַרבייט — די פראָ-דוקציע.

ווען די נאַטור איז אָבער צו רייך, ווירקט זי ווידער ניט גוט אויף דער ענטוויקלונג פון דער פראָדוקציע. אין אַנדערע פעלען ווירקט אַ צו רייכע נאַטור פונקט אזוי שלעכט, ווי אַ צו אַרימע.

ווען דער מענש בעקומט מיטלען צום לעבען גרינג, גרייט פון די נאַטור, דאַן איז ער ניט געצוואונגען צו אַרבייטען און די פראָדוקציע ענטוויקעלט זיך ניט. אין די הייסע לענדער פון אַפריקא וואַסט אַ מין צוקער-פלאַנצונג, וואָס איין בוימעל איהר רער קען ערנעהרען אַ פאַמיליע אויף אַ גאַנצען טאַג. אום צו פערפלאַנצען אזוינע 400 בוימעלך דאַרף מען נור האָבען אייניגע טאַג אַרבייט. עס פערשמעהט זיך, אַז וויבאַלד דער מענש איז פערזאָרגט מיט זיין חיונה אויף אַ יאָהר צייט און די נויט טרייבט איהם ניט צו אַרבייטען, איז אונגעגליך, אַז די פראָדוקציע זאָל דאַרטען וואַקסען.

ווען די נאַטור איז צו אַרעם ענטווי-קעלט זיך אויך זעהר שלעכט די פראָדוקציע. די גאַנצע צייט געהט ביים מענשען אוועק אום צו בעקומען די נויטוענדיגסטע לעבענסמיטלען און עס בלייבט ניט קיין צייט און קיין כח צו טראַכטען, ווי אויסצובעסערען די פראָדוקציע.

דאָס אויפבויען אַ וואַרימע דירה און דאָס אויפנעהען וואַ-

רעמע קליידער נעהמט אוועק ביים איינוואוינער אין די קאלטע לענדער זעהר פיעל צייט און ענערגיע, בעת דער איינוואוינער נער אין די ווארימע לענדער בעקומט דאָס אלעס זעהר גרינג. אפילו שפייז דארף אויך דער ערשטער האָבען מעהר פאר'ן צוויי טען. דער איינוואוינער אין די קאלטע לענדער איז אַ גרעסערער נצרך און דארף על פי יושר בעקומען פון דער נאטור מעהרער ווי דער איינוואוינער פון די ווארעמע לענדער. אין אמת'ן אָבער איז די נאטור צו איהם זעהר שלעכט. ער מוז פאר די זעלביגע זאכען ארבייטען אַ סך מעהר, ווי דער פון די ווארימע לענדער. די ארבייט אין די גאנץ קאלטע לענדער איז וועניג אָנ־געלייגט און ניט דער שכל און ניט די מעטאָדען פון ארבייט קענען זיך ענטוויקלען.

אַ צו רייכע און אַ צו אָרעמע נאטור ווירקען אויף גאנצע געזעלשאפטען פונקט, ווי אַ גאנץ רייכע ירושה און האָפענונגס־לאָזען אָרעמקייט ווירקען אויף איינצעלנע מענשען.

פאר דער ענטוויקלונג פון דער פראָדוקציע זיינען בעסער פון אלע די בעדינגונגען אין די מעסיגע לענדער. די נאטור איז דאָרטען ניט זעהר רייך און ניט זעהר אָרעם; דער מענש דארף ניט וועניג האָרעווען, אָבער ניט אזוי פיעל, אז די ארבייט זאָל פון איהם אוועקנעהמען די מעגליכקייט זיך צו ענטוויקלען.

די געשיכטע ווייזט אונז, אז די ערסטע גרויסע שריט פון דער ענטוויקלונג, די ערשטע קערנער פון דער קולטור זיינען גער ווען פארזעט אין די ווארימע לענדער, וואו די נאטור איז זעהר רייך — אינדיען, בבל, אשור, מצרים, א. א. ו. דאָס איז אויך גאנץ פערשטענדליך. ביי די איינוואוינער פון די דאָזיגע לענדער איז שטענדיג געווען זעהר פיעל פרייע צייט, ווייל מיטלען צום לעבען האָבען זיי בעקומען זעהר גרינג. אָט די קערנער האָר בען זיך אָבער ענטוויקעלט בלויז ביז אַ געוויסען גרענעץ. נאָך דעם איז געקומען אַ שטילשטאַנד. שפעטער האָבען די פעלקער פון די מעסיגע לענדער איבערגענומען די קולטור ביי די פעלקער פון די הייסע לענדער און האָבען זי אַ סך מעהר ענטוויקעלט. אויך איצט שמעהט די פראָדוקציע און, איבערהויפט, די גאנצע קולטור אַ סך העכער אין די מעסיגע לענדער — אין איראָפּע און אין די פּעראייניגטע שטאַטען (נאָרד אמעריקא).

די נאטירליכע בעדינגונגען בלייבען ניט אלע מאָל די זעל־

ביגע. זיי ענדערען זיך, זיי בייטען זיך און מיט זיי בייט זיך געוועהנליך זייער ווירקונג אויף דער פראָדוקציע.

די פערענדערונגען אין דער אויסערליכער נאָטור קען מען פונאָנדערטיילען, ערשטענס, אויף זעלבסטשטענדיגע פערענדערונגען, אַזעלכע, וועלכע קומען פאַר דורך די קרעפטען פון דער אויסערליכער נאָטור גופא; און, צווייטענס, אויף פערענדערונגען, וועלכע קומען פאַר אַ דאַנק דער אַרבייט פון מענשען.

צוליבע דער שטענדיגער, אונאויפהערליכער בעוועגונג פון די פערשיידענע פליסיגע מעטאלען, וועלכע געפינען זיך אין אונזער ערד, קומען פאַר פערענדערונגען אין דער ערד־שאַלעכץ. אַנדערע ערטער פון דער ערד־שאַלעכץ הייבען זיך אויף און אַנדערע וויע־דער לאָזען זיך אַראָב נידעריגער. עס בילדען זיך נייע בערג, נייע אינזלען און צוליבע דעם פערענדערן זיך ממילא אויך די ימים.

פון דער געאָלאָגיע איז בעוואוסט, אַז אַמאָל, פיעל טויזענט־דער יאָהר צוריק, איז דער קלימאט אין אייראָפּע געווען אַ סך קעלטער, ווי איצטער, אַן ערד אַזעלכער, ווי דער קלימאט איצט אין סיביר. פון די פערשיידענע נאָכבלייבענישען, פון די ביינער, שטיינערנע געוועהר, וואָס מען געפינט איצט אין דער ערד, זעהט מען, אַז דעמאָלט האָבען דאָרטען אויך געוואוינט מענשען. די בייזע נאָטור פון יענער צייט איז געוויס געווען אַ גרויסע שטע־רונג פאר דער פראָדוקציע.

אזוינע זעלבסטשטענדיגע פערענדערונגען קומען אָבער פאַר זעהר לאַנגזאַם. פאר דער פראָדוקציע פון דער צייט, מיט וועלכע פאליטישע עקאנאָמיע בעשעפטיגט זיך, האָבען אַזעלכע לאַנג־זאַמע פערענדערונגען קיין שום בעדייטונג ניט. אַ יוצא מן הכלל זענען די פערענדערונגען, וועלכע ענטשטעהען פּלוצלונג, דורך אַ פער־פלייצונג, דורך אַן ערד־ציטערניש, דורך אַ וואַלקאַן א. א. ז. ו. אַזעלכע קאטאַסטראָפּען האָבען אַלע מאָל זעהר אַ שלעכטע וויר־קונג אויף דער פראָדוקציע.

פיעל שנעלער קומען פאַר די פערענדערונגען אַ דאַנק דער אַרבייט פון מענשען.

אַט די ענדערונגען האָבען ניט אַלע מאָל דיזעלביגע ווירקונג. אַנדערע מאָל פערבעסערען זיי די פראָדוקציע און אַנדערע מאָל, פערקעהרט, מאַכען זיי נאָך ערגער די נאַטירליכע בעדינגונגען אין ממילא אויך די פראָדוקציע.

מיר וועלען דאָ ברענגען אייניגע ביישפיעלען :
ווען מענשען האקען אויס די וועלדער, ווערט דער קלימאט
אלץ טרוקענער, די ווינטערדיגע קעלטען און די זומערדיגע היצען
ווערען שטארקער; טריקענט מען אויס די בלאָטעס, זומד
פען — פערבעסערט זיך דער באָדען, ער ווערט פרוכטבארער;
אויף דער קלימאט פערבעסערט זיך. דער מענש קען דורך קינסט-
ליכע מיטלען, דורך מיסטיגונג, דורך דרענאזש, מאכען פון אַ
וועניגער פרוכטבארע לאַנד אַ מעהר פרוכטבארע.
דורך דעם, וואָס מענשען מאכען טיפער די טייכען און פער-
אייניגען זיי דורך קאנאלען, פערבעסערען זיך די וואסער-וועגען
און דער פערקעהר ענטוויקעלט זיך. אַ דאָנק די אייזענבאהנען
האָבען זיך אָנגעפאָנגען צו בעגענגען מענשען פון אזוינע ערטער,
צווישען וועלכע דער פערקעהר איז פריהער געווען אונמעגליך אי-
בער דעם גרויסען מהלך, וואָס איז צווישען זיי געווען. מענשען
שניידען דורך גאנץ גרויסע בערג, זיי בויען טונעלען. דער קאנאל
זועץ האָט פּעראייניגט צוויי אָבערטיילטע אָקעאַנען — דעם אינדי-
שען און דעם אַטלאַנטישען און אויף אייניגע טויזענד מייל האָט
דאָס דערנעהנטערט צו איראָפּאָ צפון און מזרח אַזיען. אַלעמען
איז איצט קלאָהר די גוואַלדיג-גרויסע אויסזיכטען פאַר דער אַלגעמיינ-
ליכער פּראָדוקציע, וואָס דער פּאַנאַמאַ קאַנאַל האָט איצט געגעבען,
און דאָס איז דער בעסטער בעווייז, אז דער מענש קען אין פיעלע
פּרטים ענדערן די נאַטור-בעדינגונגען און ממילא אויף די פּראָדוק-
ציע.

דריטע לעקציע.

(ב) ארבייט

בעגריף וועגן אַרבייט; פראָדוקטיווע און ניט־פראָדוקטיווע אַרבייט; אינדיווידועלע און געזעלשאַפֿטליך־נוצליכע אַרבייט; איינפאַכע און קוואַל־ליפּיצירטע אַרבייט; די קוואַליטעט און די קוואַליטעט (כמות און איכות) פון דער געזעלשאַפֿטליכער אַרבייט; געצוואַנגענע און פרויע אַרבייט; אַ סך הכל.

נאָך דעם ווי מיר האָבען שוין אַ בעגריף וועגן דעם איינפֿלוס און דער ווירקונג פון דער נאַטור, געהען מיר איצט איבער צו דער צווייטער בעדינגונג, פון וועלכער די פראָדוקציע איז אבי־הענגיג — צו אַרבייט.

די נאַטור גרייט פאַר אונז אַן דאָס מאַטעריאַל און גיט אונז אויף די בעקוועמליכקייטען, כדי מיר זאָלען קענען מאַכען אַ לעבען. זי גיט אונז ליכט, נאַהרונג, וואַסער צו טרינקען, שטאָף פאַר קליידער, האַלץ און לייט פאַר דירות א. א. ו. מיר קענען אָבער גיט קומען אויף אַלעם פערטיגען און געהמען פון דער נאַטור אַליי, וואָס אונז איז נויטיג. אום מיר זאָלען קענען בעפרידיגען אונז זערע בעדירפנישען מיט די מתנות פון דער נאַטור, מוז מען פריי־הער אַרבייט. בלויז פון לופט און ליכט קענען מיר געניסען אָהן אַרבייט. פאַר די איבעריגע טובות, וואָס די נאַטור טהוט מיט אונז, מוזען מיר צאָהלען אַ צינו אין דער פאַרם פון אַרבייט. אפילו וואַסער בעקומען מיר זעלטען אומזיסט. נאָר דורך דער אַרבייט ווערט דאָס מאַטעריאַל פון דער נאַטור פער־וואַנדעלט אין פראָדוקטען. גיט אַלע זאַכען, וועלכע בעפרידיגען אונזערע בעדערפנישען, זיינען פראָדוקטען. לופט און ליכט, למשל, זיינען בלויז מתנות, טובות פון דער נאַטור. ריידען מיר אָבער פון פראָדוקטען, טאָ דאַרף מען שטענדיג פערשמעהן, אז מיר האָבן בען דאָ אין זינען אזוינע זאַכען, וועלכע ענטהאַלטען אין זיך מען שפּילט אַרבייט. אָהן אַרבייט קאן גיט זיין קיין פראָדוקציע, פונקט ווי זי קען גיט זיין אָהן דער נאַטור.

אַרבייט הייסט אויסגעבען פון ענערגיע האָט אָבער אַ ווירט־גאנצען. גיט יעדעס אויסגעבען פון ענערגיע האָט אָבער אַ ווירט־שאַפֿטליכע בעדייטונג. ווען איינער וועט, למשל, גיסען וואַסער אין אַ זיפ, אָדער ווען ער וועט אויסהאַקען בוימער אין וואַלד און זי

דערנאָך פּערברענען, אז קיינער זאָל פון זיי קיין הנאה ניט האָבען, מעג ער זיך דערביי מוטשען ביז שווייס, קיין ארבייט אין ווירט־שאַפּטליכען זינן וועט דאָס ניט זיין.

ווירטשאַפּטליכע אָדער, בעסער גערזאָגט, פּראָדוקטיווע ארבייט הייסט אזא ארבייט, וואָס האָט דעם צוועק צו בעפרידיגען אַ מענשליכע בע־דערפעניש, אָדער וואָס בעשאַפט פּראָדוקטען, וועלכע קענען בעפרידיגען מענשליכע בעדערפענישען.

ווען די ארבייט ווערט געטהאָן פאר אינדיווידועלע פּערזענליכע בעדערפענישען, פאר אזוינע צוועקען, וועלכע קענען בריינגען נוטצען בלויז דעם יעניגען, וועלכער טהוט די ארבייט און ניט קיין אַנדערן, דאן האָט די פּאָליטישע עקאָנאָמיע מיט דעם ניט צו טהאָן. עסען, טרינקען, צ. ב., זיינען נוצליך, און ממילא איז די ארבייט, וואָס ווערט פּערזענלעך בעשעפֿן עסען אויך נוציג, אָבער דאָס איז אינדיווידועל־נוצליכע ארבייט, ווייל די ארבייט פון עסען בריינגט נוצען בלויז דעם אינדיווידואל, וועלכער טהוט די ארבייט. פאר אַן אַנדערן קען דיוע ארבייט גארניט אויפטהאָן. פּאָליטישע עקאָנאָמיע, אַלס אַ געזעלשאַפּטליכע אַרבייט, ווייסענשאַפט, האָט בלויז צו טהאָן מיט געזעלשאַפּטליך־נוצליכע ארבייט, ד. ה. מיט אזא ארבייט, וועלכע קען בעפרידיגען אַ בעדערפעניש, ניט נור פון דעם, וועלכער טהוט די ארבייט, נור פון יעדען איינציגען מיטגליעד פון דער געזעלשאַפט. די ארבייט פון עסען און טרינקען ווערט דעריבער פון שטאַנד־פונקט פון פּאָליטישער עקאָנאָמיע ניט בעטראַכט פאר אַן ארבייט, וואָס בעפרידיגט אַ געזעלשאַפּטליכע בעדערפעניש. דאָס נעהען שטיוועל — הגם די שטיוועל ווערט דערנאָך בענוצט פון דעם שום־טער, וועלכער האָט זיי געמאַכט — איז יא אַ געזעלשאַפּטליך־נוצליכע ארבייט, ווייל די ארבייט פון נעהען שטיוועל קען אויך בעפרידיגען אַ בעדערפעניש פון אַן אַנדער מענשען.

ווען צוויי לענדער האָבען דיועלביגע נאַטור בעדינגונגען און האָבען אויך די זעלביגע געצייג, וועט די פּראָדוקציע זיין ערפּאָלג־רייכער דאָרטען, וואו עס ווערט פארטהאָן מעהר ארבייט. *

* אומעטום, וואו מיר געברויכען אין דעם דאָזיגען ווערק דאָס וואָרט „ארבייט“ מיינען מיר געזעלשאַפּטליך־נוצליכע ארבייט.

די פראַגע איז אָבער: ווי געפינט מען אַ מאָס אויסצומעסטען דעם סכום אַרבייט, וואָס ווערט פערטהאָן? מיר האָבען דאָך פערשיעדענע סאַרטען אַרבייט. די אייגענשאַפט פון שוסטער'ס אַרבייט איז דאָך ניט גלייך צו דער אייגענשאַפט פון שניידערס אַרבייט, און זייערע ביידענס אַרבייט זיינען פערשידען פון דער אַרבייט, וואָס דער שמיעד טהוט. דער שוסטער אַרבייט ניט מיט די זעלביגע מוסקולען, מיט די זעלביגע נערווען, ווי דער שניידער; און דער שמיעד ווידער געברויכט אַנדערע מוסקולען צו דער אַרבייט, ווי די ערשמע ביידע. מיר האָבען פראָסטע, גע-וועהנליכע אַרבייט פון אַ געוועהנליכען שכיריום, פון אַ פראָסטען טאגלוינער, מיר האָבען אויך די גאַנץ קאָמפּליצירטע אַרבייט פון אַ גרויסען מעכאַניקער, פון אַ געלעהרטען, פון אַ קינסטלער. ווי קען אָנגעווענדעט ווערען — וועט מען פרעגען — איינע און די זעלבע מאָס צו פערשיידענע זאַרטען, צו פערשיידענע אייגענשאַפ-טען און וואָס, וועלכע אַרבייט, דיענט פאַר אַן איינהייט אום צו מעסטען די גאַנצע סומע געזעלשאַפטליך-נוצליכע אַרבייט, וואָס ס'ווערט פּערווענדעט?

דער תירוץ איז, אז מיר אינטרעסירען זיך ניט מיט דעם שטייגער, ווי יעדער אַרבייטער לאָזט אויס זיין כח, זיין ענערגיע, נאָר מיט דעם סך הכל, וואָס ווערט בכלל אויסגע-געבען פאַר נוצליכע צוועקען. מיר מעסטען אויס די ענערגיע, די אַרבייטס-קראַפט, וואָס ווערט פערטהאָן און מיר קימערען זיך ניט מיט דעם, וועלכע מוסקולען, וועלכע נער-ווען עס זיינען געברויכט געוואָרען ביי דער אַרבייט. פאַר דעם עקאָנאָמיסט איז די ענערגיע פון איין אָרגאַן גלייך צו דער ענערגיע פון צווייטען אָרגאַן; פאַר איהם זיינען אלע טיילען פון קערפּער גלייך. די ענערגיע, וואָס דער שוסטער פּערווענדעט ביים נעהען אַ פאַר שטיוועל, איז פאַר'ן עקאָנאָמיסט גלייך צו דער ענערגיע וואָס אַ געלעהרטער לאָזט אויס צו שרייבען זיין ווערק. אין גע-וועהנליכען לעבען איז אויך אזוי. מען זאָגט: היים דער שניידער האָרעוועט מעהר פון ברוך דעם שמיעד, אז דער אָדער יענער דאָך טאָר אַרבייט מעהר, ווי דער אָדער יענער אינושינער; מען בע-מראַכט דאָ אַלזאָ ניט די איכות פון דער אַרבייט, נאָר די כמות. מען בעמראַכט די אַרבייט, ווי אַ פּערשווענדונג פון מאַרק, נערווען, מוס-קולען, בלוט א. א. וו. וו. וו. דיזע פּערשווענדונג קומט פאַר,

ו ו ע ל כ ע מוסקולען, מארדך און נערווען עס ווערען געברויכט צו דער ארבייט — וועגען דעם רעדט מען ניט.

אלס מאָס ריענט די ארבייט פון א געוועהנליכען אונגעלערנטען ארבייטער. זיין ארבייט איז די איינפאַכסטע, און דעריבער דינט זי אלס מאָס. מיר געהען א דורכשניטליכען אונגעלערנטען ארבייטער פון מיטעלען געזונד, מיט מיטעלע געצייג און דער סכום ארבייטס קראפט, וואָס ער פּערווענדעט א טאָג, למשל, דיענט אלס איינהייט. די יעניגע ארבייט, צו וועלכע מען דאַרף זיך פריהער לערנען, איז שוין ק ו ו א ל י פ י צ י ר ט ע ארבייט, זי איז שוין פון א העכערער אייגענשאפט, און הגם דער קוואליפיצירטער ארבייטער ארבייט די זעלבע שטונדען, ווי דער פּראָסטער ניטגעלערנטער ארבייטער, ווערט אָבער זיין ארבייט בעטראַכט פאַר א גרעסערע סומע ענערגיע, ווי ביים אונגעלערנטען. אום צו קענען טהאָן די קוואליפיצירטע מלאכה מוז מען דאָך פריהער פּערווענדען צייט זי צו ערלערנען. א שוסטער דאַרף זיך לערנען, לאָמיר אָננעהמען, 2 יאָהר אום צו קענען די מלאַכה; א זייגער־מאַכער — פינף יאָהר; א דאָקטאָר — 10 יאָהר. און דעריבער דאַרף צו דער מאָס ארבייט, וואָס זיי פּערווענדען, ווען זיי זיינען שוין אויסגעלערנט, אויף צו גערעכענט ווערען די ענערגיע, וואָס זיי האָבען פּערווענדעט פאַר דער צייט, ווען זיי האָבען געלערנט די ארבייט.

10 שעה ארבייט פון א געוועהנליכען ארבייטער וועט דעריבער זיין גלייך, לאָמיר זאָגען, צו 8 שעה ארבייט פון א שוסטער; צו 6 שעה פון א זייגער־מאַכער, צו 1 שעה פון א דאָקטאָר, א. א. וו. א. א. וו.

דער סכום ארבייט אין א געוויסע לאַנד ווענד'ט זיך (1) פון דער גרויס פון דער בעפעלקערונג, פון דער אַב־סאָלוטער צאָהל מענשען, וואָס זיינען פאַראַן. וואָס מעהר מענשען עס איז פאַראַן אין א לאַנד, אלס מעהר ארבייטס־קראַפט איז דאָס לאַנד עלול צו צושטעלען. מענשען זיינען פאַר דעם לאַנד וויכטיג, פונקט ווי גוטע נאַטור־בדינגונגען. ווען די פּעראַיניגטע שטאַטען וואָלט מיט הונדערט יאָהר צוריק פּערמאַכט איהרע גרענעצען און ניט אריינגעלאָזען אימיגראַנטען, וואָלט זי געוויס ניט געקענט ענטוויקלען אַזאַ רייכקייט, אזוי פיעל האָב און גוטס, ווי איצט. דער צופלוס פון מענשען פאַר א לאַנד, וואָס האָט גענוג נאַטירליכע רייכטימער, איז א גליק. וואָס מעהר מענשען, אַליץ מעהר ארבייטס קראַפט און אַליץ בעסער די פּראָ-

דוקציע. וועניג מענשען אין אַ לאַנד אין אַ סימן דלות. פראַנק-דייך אין מיט רעכט זעהר שטאַרק בעזאָרגט צוליב דעם, וואָס איהר בעפעלקערונג בלייבט אומגעפעהר שטעהן אויף איין אָרט און פערגרעסערט זיך ניט. עס אין קיין צווייפּעל ניט, אַז איינע פון די אורזאָכען, פאַר וואָס דייטשלאַנד אין עקאָנאָמיש שטאַר-קער פאַר פראַנקרייך, אין וואָס די בעפעלקערונג פון דייטשלאַנד וואַקסט שנעלער, ווי די בעפעלקערונג פון פראַנקרייך.

אין דער געשיכטע געפינען מיר ניט וועניג שטאַמען, וועלכע האָבען געזוכט אַלערליי מיטלען, אום צו פערגרעסערען די בע-פעלקערונג. אין קאלבער'ס צייטען (אין דער צווייטער העלפט פון 17טען יארהונדערט) אין אין פראַנקרייך געווען אַרויסגע-געבען אַ געזעץ, וועלכער האָט בעפרייט פון אַבצאָהלונגען אויף 5 יאָהר אַלע די, וועלכע האָבען חתונה געהאַט ביז 21 יאָהר. די יעניגע, וועלכע האָבען געהאַט 10 קינדער, זיינען בעפרייט געוואָרען גאָר שטענדיג פון אַבצאָהלונגען.

די אַבסאָלוטע צאָהל מענשען אין אַ לאַנד גיט אָבער נאָך ניט קיין קלאָהרע פאַרשטעלונג פון דער אַרבייטסקראַפט, ווייל די מאָס אַרבייט אין אָבהענגיג ניט פון סתם מענשען, נור פון די אַר-בייטער. מענער אַרבייטען מעהר, ווי פרויען, קינדער, און אַלטע לייט, זיינען שלעכטע אַרבייטער, אָדער גאָר קיין אַרבייטער ניט. און דעריבער דאַרף מען געהמען אין אַנבע-טראַכט ניט נור די כמות, ניט נור די גרויס פון דער בעפעלקע-רונג, נאָר אויך די איכות, דעם סאָרט מענשען, פון וועלכע די בעפעלקערונג אין צוזאַמענגעשטעלט. די מאָס אַרבייט ווענדעט זיך אויך

(2) פון דער קוואַליטעט פון דער בעפעלקערונג, פון דעם סאָרט מענשען, פון וועלכע די בעפעלקערונג אין צוזאַמענגעזעצט. דערביי דאַרף מען געהמען אין אַכט

(א) די פערטיילונג אויף געשעלעך טער. אַ געלעהרטער האָט אויסגערעכענט, אַז דער כּח פון אַ פרוי אין גלייך צו פינף ניינטעל פון אַ מאַנ'ס כּח. דאָס הייסט, אַז יעדער מאַנסביל האָט אונגעפעהר צוויי מאָל אזוי פיעל כּח, ווי אַ פרויענצימער. עס אין דעריבער פערשטענדליך, אַז אום צו האָבען אַ ידיעה פון דער אַרבייטסקראַפט, וואָס געפינט זיך אין אַ געזעלשאַפט, דאַרף מען וויסען די צאָהל פרויען אין פראַ-פאָרציע צו דער צאָהל מאַנספערשוינען. אויסער דעם, וואָס

פרויען זיינען בטבע שוואכער, נעהמען זיי בכלל א קלענערען אַנט טייל אין דער פראָדוקציע ווי די מענער און געוועהנליך קומט אויס אויפ'ן גורל פון די מענער אויסצוהאַלטען די פרויען. אין די אייראָפּעאישע לענדער זיינען אויף יעדע טויזענד מענער פאַראַן 1024 פרויען; אין אזיען — 958; אין אויסטראַליען — 852; אין אַפריקא — 968; אין אַמעריקא — 973.

מיט דער ענטוויקלונג פון דער טעכניק און אַרבייטס צוטיילונג ווערט אויך די פרוי אין איהר אַרבייט אַלץ מעהר אויסגעגליכען צום מאַן. מאַנכע אינדוסטריען בעשטעהען דערהויפּט פון פרויען אַרבייטער, ווי צ. ב. די בלוזען-אינדוסטרי (ליידים ווייסט מייקערס). די פערטיילונג פון די געשלעכטער הערט אויף צו שפיעלען אַ גרויסע ראַליע אין דער פראָדוקציע פון לאַנד.

אַ פיעל גרעסערע בעדייטונג ווי די פערטיילונג פון געשלעכטער איז

(ב) דער עלטער פון די מענשען אין דער געזעלשאַפט. קליינע קינדער און אַלטע לייט זיינען ניט קיין אַרבייטער און האָבען פאַר דער ווירטשאַפט קיין בעדייטונג ניט. קינדער ביז'ן עלטער פון 15 יאָהר זיינען ניט פעהיג צו דער אַרבייט. דאָס זעלבע זיינען שוין אַלטע לייט פון איבער 70 יאָהר אויסגענוצט, אויסגעאַרבייט און טויגען ניט פאַר דער פראָדוקציע. דאָס, וואָס אין פיעלע לענדער, עקזיסטירט נאָך קינדער-אַרבייט און וואָס אַלטע לייט זיינען געצוואונגען צו אַרבייטען אום זיך צו דערהאַלטען, איז קיין בעווייז ניט, אַז עס דאַרף זיין אזוי. די קינדער אַרבייט און די אַרבייט פון אַלטע לייט איז אַ ניטנאָר מאלע ערשיינונג און דאַרף בעזייטיגט ווערען. קינדער אַרבייט איז אַן אונגליק פאַר דער געזעלשאַפט. צוליב דעם, וואָס מען פאַנגט אָן צו אַרבייטען צו יונג, ווערט דער אַרגאַניזם אויסגעמוטשעט און ער קען זיך ניט ענטוויקלען. די יעניגע, וועלכע האָבען געאַרבייט קינדווייז, ווערען שפעטער אין די מיטעל-יאָהרען צי גיך אַלט און אונפעהיג צו דער אַרבייט. פאַר דער פראָדוקציע איז פיעל בעסער, עס זאָל זיין פערבאָטען קינדער אַרבייט. אין פיעלע לענדער איז דער פערבאָט שוין איינגעפיהרט. אין די אַנדערע לענדער וועלען אויך פריהער אַדער שפעטער מוזען דורכגעפיהרט ווערען געזעצען קעגען קינדער אַרבייט.

אין'ם עלטער צווישען 15 און 20 יאָהר איז די אַרבייטס-

קראפט נור ענטוויקעלט אויף א העלפט. דאָס זעלבע איז אין'ם עלטער פון 60 ביז 70 יאָהר.

די בעסטע אַרבייטס־צייט איז פאַר'ן מענשען ביי נאָרמאַלע בעדינגונגען אין'ם עלטער פון 20 ביז 60 יאָהר. און ווען מיר ווילען וויסען וואָס פאַר אַ נאַציע געפינט זיך איין אין די בעסטע בעדינגונגען בנוגע דער ווירטשאַפט, טאָ דאַרף מען הויפטזעכליך נעהמען אין אַנבעטראַכט די צאָהל מענשען אין'ם עלטער פון 20 און 60 יאָהר. די אַנדערע מענשען גיבען וועניג אָדער גאָר ניט צו צו דער פּראָדוקטיווער קראַפט פון דער געזעלשאַפט. פּער־קעהרט, זיי לעבען אויפ'ן חשבון פון די פּראָדוצירענדערע מענשען. די מאָס געזעלשאַפטליכע אַרבייט איז אויך אַבהענגיג

(ג) פון דעם געזונדהייטס־צושטאַנד פון דער בעפעלקערונג, פון דער צאָהל קראַנקע, וואָס זיינען אונפעהיג צו דער אַרבייט. ביי צוויי לענדער מיט אַ גלייכער בעפעלקערונג און מיט דער גלייכער צאָהל פּרויען, קינד דער און אַלטע לייט, וועט די מאָס אַרבייט זיין גרעסער דאָרטען, וואו די צאָהל קראַנקע איז קלענער.

די קראַנקהייטען אין אַ לאַנד זיינען שטאַרק פּערבונדען מיט דעם וואוילשטאַנד און דעם קולטור־צושטאַנד. דאָרטען, וואו די בעפעלקערונג איז אַרעם, ערנעהרט זיך שלעכט, לעבט ביי שלעכטע סאַניטאַרע און היגענישע בעדינגונגען, זיינען קראַנקהייטען מעהר ענטוויקעלט. די נידריגע מדרגה פון קולטור, די אונוויסענדיגייט איז אויך מייסטענס אַ רעזולטאַט פון די שלעכטע בעדינגונגען, אין וועלכע אַ פּאָלק געפינט זיך. ווען די בעפעלקערונג איז ניט אַרעם, איז זי מעהר ציוויליזירט, בענוצט זי זיך מעהר מיט דעם ראַט פון דאָקטוירים און האָט אין זיך וועניגער קראַנקע. דאָס געזאַמטע פּאַסט זיך אויך בנוגע דער שטערבליכקייט פון אַ געוויסען לאַנד.

ווייטער דאַרף מען זיך רעכענען מיט דער

(ד) צאָהל מענשען, וועלכע אַרבייטען סתם ניט, ניט ווייל זיי קענען ניט, נאָר ווייל זיי ווילען ניט, אָדער ווייל זיי דאַרפען ניט אַרבייטען. אזוינע מענשען זיינען פאַראַן ניט וועניג אין אונזערע צייטען. אויסער דעם וואָס זיי שטעקען אַליין ניט אַריין אַ פינגער אין קאַלטע וואַסער, פיהרען זיי אַ פאַראַזיטישען לעבען און געניסען פון פּרעמדער פּראַצע. ניט וועניג איז דאָס צו פּערדאָנקען דעם צושטאַנד, וואָס די געזעלשאַפט איז פּונאַנדערגעטיילט אויף קלאַסען.

דער קלאסער שטאמט ניט פרווילעניעס איין קלאס אויפ'ן חשבון פון צווייטען קלאס.

די מאָס ארבייט היינגט אויך אָפּ

(ה) פון דער ארבייטסלאָזיגקייט, סלעק און קריזיסען. מענשען קענען זיין געזונד, פריש, ענער-ניש און דאָך קענען זיי ניט ארבייטען און פראָדוצירען רייכקייט. די אורזאך דערפון ליגט ניט אין די ארבייטער אליין, נור אין די געזעלשאַפטליכע בעדינגונגען, אין דער אָרגאניזאציע פון דער ווירטשאַפט. אין דער היינטיגער געזעלשאַפט איז ארבייטלאָזיגקייט א געווענהליכע ערשיינונג. אין יעדער אינדוסטריע איז א געוויסע צייט פון יאָהר סלעק. די קריזיסען ווידער זיינען שוין אויך פון די איינגעפרעסענע קראַנקהייטען אין אונזער פאָלקס אָרגאניזם.

אין די צייטען פון סלעק און קריזיסען געהט אין ניוועץ אַ גוואַלדיגע קוואַנטיטעט ארבייטס קראַפט. די געזעלשאַפט פער-לירט זעהר א פולע צוליעב דער ארבייטסלאָזיגקייט. די ארבייטס-לאָזע, ווען זיי וואָלטען געפונען ארבייט, וואָלטען געקענט שאַפען זעהר פיעל רייכקייט פאר דער בעפעלקערונג. מיר מאַכען דאָ ניט אַ חקירה ורדישה וועגען די אורזאכען, וועלכע בעשאַפען די אר-בייטסלאָזיגקייט. דאָס וועלען מיר טהאָן שפעטער. דאָ ווילען מיר בלויז פעסטשטעלען דעם פאקט, אז ארבייטסלאָזיגקייט פערקלע-נערט זעהר פיעל די קוואַנטיטעט געזעלשאַפטיך-נוצליכע ארבייט. אַנשטאט דעם, וואָס מען וואָלט קענען ארבייטען 52 וואָכען אַ יאָהר, ארבייט מען איצט דורכשניטליך ניט מעהר ווי 25, 30, 35 וואָכען אַ יאָהר. די ארבייטסלאָזיגקייט ווירקט אויף דער ווירט-שאַפט פונקט אזוי ווי אַ קראַנקהייט, וואָס בעפאלט דעם ארביי-טער 15—20 וואָכען יעדען יאָהר.

ביז איצט האָבען מיר גערעדט פון דער מאָס ארבייט, וואָס ווערט אויסגעגעבען אין אַ געזעלשאַפט. מיר האָבען ערקלעהרט די בעדינגונגען, פון וועלכע די מאָס ארבייט איז אָכהענגיג. מיר האָבען געזעהען, אז די קוואַנטיטעט בכלל ווענדעט זיך (1) פון דער צאָהל פראָדוקטיווע ארבייטער און (2) פון דער ארבייטס-צייט, ווי פיעל יעדער פראָדוקטיווער ארבייטער פערברענגט פאר פראָדוקטיווע, געזעלשאַפטיך-נוצליכע ארבייט. דערמיט איז נאָך אָבער די זאך ניט געענדיגט. צוויי ארבייטער קענען ארבייטען דיזעלבע צייט און דאָך קען איין ארבייטער פערווענדען מעהר און דער צווייטער

קען פערווענדען ווייניגער ארבייטס ענערגיע. מען זאגט דאן, אז די איכות, די אייגענשאפט פון דעם ערשטען ארבייטער איז אנדערש, ווי די איכות פון צווייטען ארבייטער.

די איכות פון דער ארבייט ווערט בעשטימט דורך דער ארבייטער. אין א טאג קען אן ארבייטער ארויסגעבען פון זיך מעהר אדער וועניגער ארבייטס־קראפט; דאס ווענדט זיך דערפון, אויף וויפיעל דער ארבייטער שטרענגט זיך אן ביי דער ארבייט, ווי ווייט ער ארבייט אינטענסיוו. עס ארבייטען צ. ב. צוויי קוילעך גרעכער מיט גלייכער געצייג. איינער נעמט ארויס אין א טאג א טאן קוילעך, דער אנדערער — צוויי טאן. דער צווייטער גיט דא ארויס אין א טאג צוויי מאָל אזוי פיעל ארבייטס־ענערגיע, ווי דער ערשטער, די ארבייט פון צווייטען איז דאָפּעלט־אינטענסיוו, ווי די ארבייט פון ערשטען.

די אינטענסיווקייט היינט אָב פון פיעלע און פערשידענע בעדינגונגען. מאַכע בעדינגונגען געפינען זיך אין דעם ארבייטערס אייגענעם אָרגאַניזם. דאָס איז זיין קראַפֿט, געזונדקייט און געוואוינהייט צו דער אַרבייט.

א צו לאַנגער ארבייטס־טאָג שוואַכט אָב דעם ארבייטער, שאַדעט זיין געזונד און פערקלענערט ממילא די אינטענסיווקייט פון דער ארבייט. אַלע צ. ב. ווייסען, אז אין דער ערשטער העלפט פון ארבייטס־טאָג געהט ארויס מעהר ארבייט ווי פון דער צווייטער העלפט. וואָס לענגער דער ארבייטס־טאָג ציהט זיך, אַלץ וועניגער אינטענסיוו איז די ארבייט. פאר קיין אינדוסטריע לוינט ניט צו האָבען א צו־לאַנגען ארבייטס־טאָג, א 12־שעה־דיגער ארבייטס־טאָג גיט ארויס מעהר ארבייט, ווי א 14־שעה־דיגער. אן 8־שעה־דיגער ארבייטס־טאָג ביי די איצטיגע בעדינגונגען איז פרוכטבארער ווי א צעהן שעה־דיגער. קיין אינדוסטריע, וואו עס איז איינגעפיהרט אן 8 שעה־דיגער ארבייטס־טאָג, קען זיך ניט בעקלאָגען אויף קנאַפ ארבייט.

די געוואוינהייט שפיעלט אויך א ראָליע ביי דער ארבייט. וואָס מעהר אן ארבייטער איז געוואוינט צו זיין ארבייט, אַלץ פרוכטבארער, אינטענסיווער איז זיין ארבייט. די אינטענסיווער קייט פון די ענגלישע ארבייטער ערקלעהרט זיך דערמיט, וואָס זיי זיינען פון דורות געוואוינט צו דער ארבייט. אנדערע בעדיינ-

גונגען פאר דער אינטענסיווקייט פון דער ארבייט זיינען פערבונדן דען מיט דער פאָרם פון דער פראָדוקציע, וואָס הערשט אין דער געזעלשאַפט. אין אַ מאַשינען-פראָדוקציע, איז דער ארבייטער אונטערדריקט צו דער מאַשין, ער איז געצוואונגען איהר נאָכצו-האַלטען, ער קען ניט לאָזען געהן די מאַשין אַליין און דעריבער קען מען אַלס כּלל בעהויפטען, אַז מאַשינען פּערגרעסערען די אינטענסיווקייט פון דער ארבייט.

די אינטענסיווקייט האָט אויך זעהר פּיעל צו טהאָן מיט דעם, ווי די געזעלשאַפט בעציהט זיך צום ארבייטער, מיט די געזעצען, וועלכע הערשען אין אָט דער הינזיכט.

געצוואונגענע ארבייט, די ארבייט פון מורא וועגען, ווען מען ארבייט, ווייל מען האָט מורא פאר'ן שטעקען, איז זעהר אַ שלעכט טע אונפּרוכטבארע ארבייט. דער ארבייטער ווייל דאָן ניט אַר-בייטען מיט חשק, מיט זיין גאַנצער ענערגיע, אויף וועלכע ער איז פּעהיג. אַזא ארבייט איז געווען ביי די שקלאַפּען אין די אַלטע צייטען, אויך די ארבייט פון די פּויערים ניט לאַנג צוריק אין רוסלאַנד, איידער זיי זיינען פריי געוואָרען. עס איז פּעסט געשטעלט, אַז דורכשניטליך גיט דער שקלאַפּ אַרויס פון זיך ווע-ניגער ווי אַ העלפט פון דער ענערגיע, וויפּיעל ער וואַלט געקענט אַרויסגעבען אָהן אַ שום היזק פאַר זיין געזונד. עס איז שוין לאַנג בעקאַנט, אַז די שקלאַפּען-העררען פלעגען די געאיילטע אַר-בייט אָבגעבען פרייע ארבייטער און פלעגען עס ניט אָנטרויען צי זייערע שקלאַפּען.

לויט דער מיטטיילונג פונ'ם ענגלישען קאָנסול אין פּערנאַמ-בוקאָ האָט די ארבייט פון שקלאַפּען אויף אַ געוויסע צוקער פאַרם געקאָסט 4 מאָל טייערער ווי די ארבייט פון פרייע מענשען. ביי שקלאַפּען האָט געקאָסט 4,521 פונט שטערלינג, ביי פרייער אַר-בייט האָט די זעלבע פראָדוקציע געקאָסט 1,080 פונט שטערלינג. דערמיט ערקלעהרט זיך טיילווייז אויך דאָס, וואָס די אינטענסיווקייט פון נאָרד אמעריקא זיינען געשטאַנען פאַר דער אַבשאַפונג פון שקלאַפּעריי. די ענטוויקעלטע אינדוסטריע האָט זיך גענויטיגט אין פ ר י ע ר, ניט פּערשקלאַפּטער אַר-בייט. וואָס גרעכער און ווילדער עס זיינען די פאַרמען פון שקלאַפּעריי, אַלס נידעריגער איז די אינטענסיווקייט פון דער שקלאַפּען-ארבייט.

מאכען מיר בקצור דעם סך-הכל פון אַלעם, וואָס מיר האָבען

- דאָ געזאָגט אין אונזער קאפיטעל וועגען ארבייט, זעהען מיר, אז
די קוואַנטיטעט ארבייט פון א געזעלשאַפט איז אבהענגיג
(א) פון דער צאָהל פֿר אָדו קט יו ע ארבייטער,
(ב) פון דער ארבייט-צייט אין טאָג און יאָהר,
(3) פון דער אינטענסיווקייט ביי דער ארבייט.

4טע לעקציע.

דאס צוזאמענארבייטען און די ארבייטס-צומיילונג

דאס איינפאכע און קוואליפיצירטע צוזאמען ארבייטען; די נוצען פון חברות א' דיגער ארבייט; די ארבייטס צומיילונג; די ענטשטעהונג פון ארבייטס צומיילונג; געזעלשאפטליכע און טעכנישע ארבייטס צומיילונג; די ארבייט צומיילונג צווישען שטאדט און דארף; די ענטוויקלונג פון דער געזעלשאפטליכער ארבייטס צומיילונג דורך די אויסגעבעטערטע פער-קעהר-מיטלען; די בעדייטונג פון דער טעכנישער ארבייט צומיילונג. די שלעכטע זייטען פון דער טעכנישער ארבייט צומיילונג. די מיינונג פון גרויסע שריפטשטעלער איבער דער טעכנישער ארבייט צומיילונג.

ווען מיר האָבען אין פאָריגען קאָפיטעל בעטראַכט די קוואַלי-טיטעט אַרבייט און איהרע אייגענשאפטען, האָבען מיר געהאט אין זינען אַ געזעלשאַפט, וואָס בעשטעהט פון איינציגע אַרבייטער, וועלכע האָבען קיין שום שייכות ניט צווישען זיך, אַ געזעלשאַפט וואו יעדערער אַרבייט בעזונדער, און די אַרבייטער זיינען ניט פערבונדען צווישען זיך אין דער צייט פון זייער אַרבייט.

מיר ווייסען אָבער, אז גלייך פון די ערשטע צייטען האָט שוין דער מענש ניט געאַרבייט ביחידות, אז פון אייביג אָן האָט דער מענש ניט נור געלעבט מיט נאָך מענשען צוזאמען, נאָר האָט אויך געאַרבייט בחברותא, צוזאמען מיט אנדערע, קאָאָפּעראַטיוו. מיר מוזען זיך דעריבער אָבשטעלען אויף די פערשיידענע פאָרמען פון צוזאמענארבייטען און זייער איינפלוס אויף דער פאָלקס ווירט-שאַפט.

אונטער קאָאָפּעראַציע אָן, אָדער צו זאַמענארבייט פערשטעהען מיר אַ פּעראייניגונג פון פערשיידענע מענ-שען און זייערע קרעפטען פאַר גע-וויסע ווירטשאַפטליכע צוועקען.

די צוועקען, פאַר וואָס מענשען אַרבייטען צו זאַמען, ווי אויך דער שטייגער, די אַרט און ווייזע ווי אַזוי מען אַרבייט צוזאַמען, קענען זיין פערשיידען און דעריבער האָ-

בען מיר אויף פערשיידענע פאָרמען פון צוזאמענארבייט, וועלכע קענען בכלל איינגעטיילט ווערען אין צוויי הויפט־פאָרמען: (1) דאָס איינפאכע צוזאמענארבייטען און (2) דאָס קוואַליפֿיצירטע צוזאמענארבייטען.

אונטער איינפאכע צוזאמענארבייט פערשטעהט מען אזוינע סאָרטען אונטערנעהמונגען, וואו יעדער פון די אַרבייטער טהוט אין דערזעלבער צייט דיזעלכע אַרבייט, ווי דער צווייטער. די בעדייטונג פון אזא צוזאמענארבייטען פאר דער פראָדוקציען בע־שטעהט, ערשטענס, אין דעם, וואָס זי מונטערט אויף די אַר־בייטער, זי בעשאפט אַן ענערנישע אַרבייטס־לוסטונגע שטימונג. ווען אַ סך מענשען אַרבייטען צוזאמען פיהלט זיך יעדערער מוטה־י גער, קרעפטיגער און די אַרבייט איז ממילא אינטענסיווער און פרוכטבארער. נעהמט די אַרבייט פון צוואַנציג מענשען, ווען זיי אַרבייטען בעזונדער, אין בעזונדערע צימערען און די אַרבייט פון דיזעלביגע צוואַנציג מענשען, ווען זיי אַרבייטען אין איין צימער, בחברותא, אין קאָמפאניע, און איהר וועט זעהן ווי גרויס עס איז דער אונטערשייד און די רעזולטאטען. אין אַ קאָמפאניע איז יעדער אויפגעלייגט און אַרבייט גאָר מיט אַן אַנדער חשק, ווי ווען ער אַרבייט אַליין.

צווייטענס, געהט ביים צוזאמענארבייטען אוועק וועניגער הוצאות. איין גרויסער צימער פאר צוואַנציג מענשען איז אַ סך ביליגער ווי 20 קליינע צימערען פאר יעדען בעזונדער אַרבייטער. אויסערדעם קאָסט וועניגער בעלייכטונג, בעהייצונג און אַלע אַנד־דערע מעבעל. ביים צוזאמענארבייטען געהט אוועק אַ סך ווע־ניגער רויה־מאטעריאַל. 20 שניידער אין 20 בעזונדערע וואַר־שטאמען וועלען פערווענדען מעהר טוף פאר אַ געוויסע צאָהל קליידער, ווי 20 שניידערס אין איין צימער, וועלכע אַרבייטען אין דער זעלבער צייט. דער יתור, די איבעריגע שטיקלעך וועלכע בליי־בען פון שניידען, געהען אין ניוועז ביי איינצעלנע שניידערס, בעת זיי קענען ווערען פערברויכט דאָן, ווען מען אַרבייט צוזאמען.

דריטענס, קען מען דורך איינפאכען צוזאמענארבייטען ענדי־גען אַ געוויסע אַרבייט אין אַ קורצער צייט און דאָס איז טיילמאָל זעהר וויכטיג. אין שניט צייט, ווען מען מוז די תבואה אַרונטער־געחמען פון פעלד אין אייניגע טעג, איז נויטווענדיג, אז אַ סך אַרבייטער זאָלען אַרבייטען צוזאמען אין איין צייט. עס איז אין

אזא פאל וויכטיגער, אז צוואנציג ארבייטער זאָלען ארבייטען למשל דריי טעג, אידער איין ארבייטער 60 טעג. פערטענס, זיינען פאראן אזונע פאלען, ווען דאָס איינפאכע קאָאפּעראַטיווע צוזאַמענאַרבייטען שפּאַרט איין אַ סך צייט. דאָס איז דאָרטען, וואו צווישען דעם אָנפאַנג און דעם ענד פון דער ארבייט איז פאראן אַ געוויסער מהלך. ביים בויען אַ מויער שטעהט אַ שורה מענשען צווישען דעם פּלאַץ, וואו עס ליגען די ציגעל ביז דעם מויערער. יעדער ציגעל געהט דורך די הענד פון דער גאַנצער שורה. דער ערשטער דערלאַנגט דעם צווייטען, דער צווייטער — דעם דריטען א. א. וו. ביז דער ציגעל קומט צום לעצט-טען, וועלכער לייגט עס אוועק אויף זיין בעשטימטען פּלאַץ. דורך אזא שטייגער איז די ארבייט פיעל גיכער, ווי ווען איין מענש וואָלט דארפּען אליין שלעפּען די ציגעל פון זייער פּלאַץ און זיי אריינמויערען.

פינפטענס, דאָס צוזאַמענאַרבייטען גיט די מעגליכקייט, אַז די ערפּאַהרונגען, וואָס איינער מאַכט ביי דער ארבייט, זאָלען אויך נוצען די אנדערע. ווען מען איז צוזאַמען, לערנט איינער פון צווייטען, איינער נעמט איבער די מעטאָדען פון צווייטען און אויף אַזא אופן ענטוויקעלט זיך דאָס וויסען.

זעקסטענס, איז דאָס איינפאכע צוזאַמענאַרבייטען אונפער-מיידליך דאָרטען, ווען דער כח פון איין מענשען איז ניט ביכולת צו טהאָן די ארבייט. איין מענש, אַ שטייגער, איז ניט בכח אויפֿ-צוהויבען אַ גרויסען שטיין, אָדער אַרויסשלעפּען אַ גרויסע נעץ פון וואַסער. יאָ, ווען עס זאָלען אפילו ארבייטען דערביי 20 מענ-שען איינער נאָך דעם אנדערען, וועט אויך די ארבייט ניט גע-טאָן ווערען. דאָ פאָדערט זיך דער כח פון אַ סך מענשען מיט אַמאָל און נאָר דורך אַ קאָאפּעראַציע, דורך אַ פּעראייניגונג פון ארבייטער, דורך אַ צוזאַמענאַרבייטען איז מעגליך אזא סאָרט אַר-בייט דורכצופיהרען.

אונטער אַ קוואַליפֿיצירטע צוזאַמענאַרבייטען פּערשמעהען מיר די ארבייט־צוטילונג, אַזוינע סאָרטען אונטערנעהמונגען, וואו יעדער ארבייטער ארבייט נאָר אויס איין זאָך פאַר דעם פּראָדוקט אָדער אַ טייל פון דעם פּראָדוקט און דער פּראָדוקט גופא ווערט צוזאַמענגעשטעלט פון אַלעמענס ארבייט צוזאַמען. אַמבעסטען צו זעהן איז דאָס אין אַ וואַרשטאַט, וואו מען ארבייט אויס זיי-גערס. איין ארבייטער מאַכט די שרייפלעך, דער צווייטער מאַכט

די פרוזשינעס, דער דריטער פיילט די רערלעך פאר'ן מעכאניזם, דער פינפטער מאכט די וויזערלעך, דער זעקסטער פאלירט און דער זיבעטער נעהמט די אלע זאכען צוזאמען און שמעלט צונויף דעם גאנצען מעכאניזם. דער זייגער איז דאָ אַלזאָ דער רעזולטאט פון אַ צוזאמענארבייטען, וואו יעדערער האָט ניט געטאָן די זעל-ביגע אַרבייט. דער זייגער איז אַ צוזאמענגעזעצטער פראָדוקט. ער איז אויפגעבויט פון אַ סך בעזונדערע זאכען. יעדע זאך איז געטהאָן געוואָרען דורך אַ בעזונדערען מענש.

ביי דעם איינפאכען צוזאמענארבייטען דארפען אלע אַרביי-טער פערזענדיגען די גלייכע מאָס אַרבייטס־ענערגיע אין איין און דערזעלבער צייט. אלע דארפען אַרבייטען מיט דיזעלביגע מוס־קולען, מיט דיזעלביגע נערווען און געוועהנליך אויך מיט דער זעלבער אָנשטרענגונג. ביי דער אַרבייטס־צוטויילונג דארפען ניט אלע אַרבייטער אַרבייטען מיט דעם זעלבען כח און מיט דערזעלבער אָנשטרענגונג. אויך ניט אלע זיינען מחויב צו אַרבייטען אין דער זעלבער צייט. יעדערער קען זיך טהאָן זיין אַרבייט בעזונדער. ער קען אָנהויבען פריהער און ענדיגען שפעטער. ער איז ניט אזוי פערבונדען מיט זיינע איבעריגע חברים, וועלכע אַרבייטען מיט איהם צוזאמען. די צושניידער (קאָטערס), למשל, דארפען ניט דוקא אַרבייטען אזויפיעל און אין דערזעלבער צייט, ווי די שמעפער (אפּערייטאָרס). די לעצטע ניט ווי די פעמעלקע־מאכער (באַטאָנהאַל מייקער) א. א. וו., א. א. וו.

אין אַ געוויסען גראַד געפינען מיר די אַרבייטס־צוטויילונג שוין אין די גאַנץ אַלטע, אור־אַלטע צייטען. דאָס ערקלעהרט זיך טאַקיי דערמיט, וואָס ניט אלע האָבען דעם זעלבען און דיזעלבע מעגליכ־קייט צו טהאָן דיזעלבע אַרבייט. די פרויען קענען ניט אימער טהאָן דאָסזעלבע וואָס די מענער, און די אַלטע און די קינדער ניט דאָסזעלבע, וואָס די יונגע און דערוואַקסענע.

די פרויען צ. ב. האָבען ניט געקענט שטענדיג אַרומוואַנדערען ווי די מענער. אַלס מוטערס פון קינדער זיינען זיי געוויסע ציי-טען פון זייער לעבען (ביים טראָגען און האָבען) געווען צוגע-בונדען צו איין אָרט. אָט די אומשטענדען זיינען אויך געווען די אורזאכען, וואָס די פרויען אין די גאַנץ אַלטע צייטען האָבען זיך בעשעפטיגט מיט לאַנדווירטשאַפט און די מענער מיט יאַגד. זייענדיג צוגעבונדען צום אָרט האָבען די פרויען מעהר געקענט אויפפאַסען אויף די פערזעטע תבואות ווי די מענער, וועלכע האָ-

בען אַרומגעוואַנדערט אין די וועלדער טאָג און נאכט כדי צו פאַנגן גען חיות.

די גרעסטע ענטוויקלונג האָט די אַרבייטס־צוטויילונג עררייכט אין די לעצטע צייטען נאָכדעם, ווי דער פערקעהר, די וועגען זיינען אויסגעבעסערט געוואָרען און נאָכדעם, ווי די טעכניק, די איינפיהרונג פון דאַמפֿ־און עלעקטרישע מאַשינען האָט געמאַכט אַ גאַנצע איבערקעהרעניש אין דעם אינדוסטריעלען לעבען. איצט איז די אַרבייטס־צוטויילונג דער פונדאַמענט פון דער גאַנצער ווירטשאַפֿט. מיר וועלען קוים געפינען אַ צווייג פון אונזער ווירטשאַפֿטליכען לעבען, וואו עס זאָל ניט זיין איינגעפיהרט אַן אַרבייט־צוטויילונג.

עס איז פאַראַן צווייערליי אַרבייט־צוטויילונג:

(1) די געזעלשאַפֿטליכע אַרבייט־צוטויילונג.

(2) די טעכנישע אַרבייט־צוטויילונג.

די געזעלשאַפֿטליכע אַרבייט־צוטויילונג בעשטעהט אין דעם, וואָס די פערשיידענע זאַכען, וועלכע ווערען פּראָדוצירט פאַר'ן בעדאַרף, ווערען פּראָדוצירט ניט פון איינע און דיזעלכע מענשען, נור פון פערשיידענע מענשען, יאָ, זאָגאַר, פון פערשיידענע גרופען מענשען. איין גרופע בעשעפטיגט זיך מיט אַקערבוי און פּראָדור צירט קאָרן, ווייץ, גערסטען פאַר דער געזעלשאַפֿט; אַ צווייטע גרופע בעשעפטיגט זיך, למשל, מיט נעהען קליידער, שטיוועל; אַ דריטע גראַבט אויס און בעאַרבייט די מעטאַלען; אַ פערטע פּראָדוצירט אַן אַנדער זאַך א. א. וו.

דאָרטען, וואו עס איז ניטאָ אַזאַ אַרבייט־צוטויילונג. מוז יעדע גרופע מענשען שאַפען פאַר זיך אַלץ, וואָס איהר איז נויטיג. זי מוז אַי בעאַרבייטען די ערד, אַי נעהען קליידער, אַי מאַכען מע־בעל, אַי זיך בויען הייזער א. א. וו. עס פערשטעהט זיך, אַז ביי אַזאַ מין אַרבייטען קען מען וועניג וואָס שאַפען. דאָ איז דאָ אַ סך מלאכות און וועניג ברכות. ביי דער געזעלשאַפֿטליכער אַר־בייט־צוטויילונג בעשעפטיגט זיך יעדע גרופע בלויז מיט אַ געווי־סען חלק פון דער פּראָדוקציע. די אַרבייט איז דאָן פּרוכטבאַרער און נוצליכער.

ווי מיר האָבען דאָ געזעהען איז שוין אַ געזעלשאַפֿטליכע אַרבייט־צוטויילונג געווען אין די אַלטע צייטען אַ דאַנק די פיזי־אָלאָגישע אייגענשאַפֿטען פון די פרויען, וועלכע האָבען ניט גע־קענט טהאָן אימער דיזעלכע אַרבייט ווי די מענער. שפעטער האָט זיך די געזעלשאַפֿטליכע אַרבייט־צוטויילונג איינפאַך אַרויס־

געוויזען עקאָנאָמישער. ווען די גרופע מענשען, וועלכע האָט געדעכט צוזאמען איז געוואָקסען, האָבען זיך אין דער גרופע אָנגעדפאָנגען צו ספעציאליזירען פערשיידענע בעלי מלאכות : שמידען, סטאָליאַרעס, שניידער, שוסטער א. א. וו. שפעטער, ווען פערשיידענע שבטים האָבען אָנגעפאָנגען אויסצובייטען זייערע פראָדוקטען, איז די געזעלשאַפֿטליכע אַרבייטס-צוטילונג נעגאָנגען נאָך ווייטער. ווען אַ געוויסער שבט האָט געזעהן, אז זיין לאַנד איז בעסער פאַר פיהצוכט, האָט ער זיך ספעציעל אָנגעגעבען דערמיט און האָט מיט אַקערבוי זיך ניט בעשעפטיגט. ער האָט בעסער שפעטער אויסגעבייטען בהמות אויף תבואות. דאָסזעלבע האָבען געטהאָן די שבטים, ביי וועמען די אויסערליכע סביבה איז געווען גינסטיגער פאַר געוויסע מלאכות און פאַר פאַרמערריי. די יעניגע שבטים, וועלכע האָבען געוואוינט ביי די טייכען, האָבען זיך ספעציעל בעשעפטיגט מיט'ן פישפאַנג. די איבעריגע נויטיגע פראָדוקטען האָבען זיי געקראָגען פאַר די פיש, וואָס זיי האָבען פערקויפט.

יעדער אָרט האָט זיך זיינע ספעציעלע בעדינגונגען און די בעפעלקערונג האָט זיך בעשעפטיגט מיט אזוינע סאַרטען אַרבייט, וועלכע זיינען געווען אין הסכם מיט די אָרטיגע בעדינגונגען און שפעטער האָט מען די פראָדוקטען צווישען זיך אויסגעבייטען. צווישען שטאָדט און דאָרף איז אימער געווען אַ געזעלשאַפֿטליכע אַרבייט-צוטילונג. די שטאָדט האָט אין זיך קאָנצענטרירט דעם האַנדעל און די מלאכה, בעת דאָס דאָרף האָט זיך אָנגעגעבען צו פראָדוצירען די נויטווענדיגסטע לעבענס-מיטלען : ברויט, פלייש, זיילך און אַנדערע עהנליכע פראָדוקטען. וואָס מעהר דער פערקעהר האָט זיך ענטוויקעלט, וואָס מעהר מענשען פון פערשיידענע געגענדען האָבען זיך אָנגעפאָנגען צו בעגענענען, אַלס מעהר האָט זיך יעדער אָרט אָנגעגעבען מיט ספעציעלע חלקים פון דער אַלגעמיינער פראָדוקציע און אַלס מעהר האָט זיך ענטוויקעלט די אַרבייט-צוטילונג.

ביי דעם איצטיגען צושטאַנד פון די פערקעהר-מיטלען ; ביי די איצטיגע ענטוויקעלטע שיפען און אייזענבאהנען קומט פאַר אַן אַרבייט-צוטילונג ניט נאָר צווישען פערשיידענע ערטער פון איין שטאַט, נאָר צווישען פערשיידענע שטאַטען. איין שטאַט פראָדוצירט סחורות פאַר אַן אַנדער שטאַט און יענער שטאַט פאַר דעם ערשטען.

ביי אַ געזעלשאַפֿטליכע אַרבייט־צוטילונג שאַפט יעדע גרופּע, יעדער שבט, יעדער דיסטריקט, אָדער יעדער שטאַט גאַנצע, פּאַרטיגע פּראָדוקטען און אָט די פּאַרטיגע פּראָדוקטען ווערען שפּעטער צווישען זיך אויסגעטוישט דורך'ן פּערקויף און איינקויף. די, וועלכע בעטייליגען זיך אין דער געזעלשאַפֿטליכער אַרבייט־צוטילונג, זיינען פּרייע מענשען, אַלע זיינען גלייכערעכטיגט צווישען זיך. דער טויש מיט די פּראָדוקטען קומט פּאַר אויף פּרייע יסודות. קיינער נויט ניט און קיינער צווינגט ניט. אויסער דעם ווערט די געזעלשאַפֿטליכע אַרבייט־צוטילונג ניט רעגולירט דורך אַ געוויסען ווילען, דורך אַ געוויסען אָרגאַניזאַטאָר, נור דורך געוויסע געזעצען פון מאַרק. ווען אַרגענטינען, צום ביישפּיעל, פּראָדוצירט תבואה פאַר דייטשלאַנד, און דייטשלאַנד פּראָדוצירט מאַטשינעס פאַר רוסלאַנד, טאָ איז דאָס ניט דערפאַר, ווייל אימיצער אָרגאַניזירט דאָס, נור דאָס איז דערפאַר, ווייל די בעדינגונגען פון'ם אינטערנאַציאָנאַלען, אַלועמליכען מאַרק, ווי די ספּעציעלע נאַטור־בעדינגונגען, פּאָדערען אז אזוי זאָל זיין. ביי דער טעכ־נישער אַרבייט־צוטילונג איז דאָס ניט אזוי, ווי מיר וועלען זעהן ווייטער.

די טעכנישע אַרבייט־צוטילונג בע־שטעהט דערין, וואָס די זאַכען גופּא ווערען פּראָדוצירט פון פּענסייליידיגע מענשען. יעדער איינער אַרבייט נור אויס אַ טייל פון דער זאַך, טהוט נאָר אַ טייל פון דעם פּראָדוקט. אין איין און דערזעלבער אונטערנעהמונג אַרבייטען די אַרבייטער אויס בלויז פּערשיידענע חלקים פון דער זאַך. דעם ביישפּיעל, וואָס מיר האָבען אויבען געבראַכט פון דער זייגער אינדוסטרי, איז אַ גוטע אַילוסטראַציע פאַר דער אַרבייט־צוטילונג. די אַרבייט־צוטילונג געהט אָבער נאָך ווייטער. ביי די זייגערס טהוט לכל הפחות יעדערער אַ גאַנצע אַרבייט, ער אַרבייט אויס אַ גאַנצען חלק פון דעם פּראָדוקט. אין די איצטיגע גרויסע ענטוויקעלמע אינדוסטריען ווערט אפילו יעדער חלק אויף אויסגעאַרבייט פון פּערשיידענע מענשען. די יעניגע, וועלכע האָבען בעזוכט די שייך־אינדוסטריען פון מאַסאַטשועטס (אַמעריקא), די סטאַק־אַרדס פון שיקאַגאָ, די אייזען פאַבריקען פון פּיטסבורג, וועלען ערשט קענען האָבען אַ בעגריעה, ווי ווייט די אַרבייט איז צוטילט צווישען פּערשיידענע מענשען. יעדער איינציגער טהוט אַ הונדערטעל אין אַפּשר נאָך אַ קלענערען חלק פון דעם פּראָדוקט.

די בעדייטונג פון דער טעכנישער אַרבייט־צוטילונג בע־שטעהט :

(1) אין דעם, וואָס זי ענטוויקעלט מעהר געשיקטקייט צו אַ געוויסען סאָרט אַרבייט. דער וואָס טהוט שטענדיג פּערשייד־דענע סאָרטען אַרבייט, קען ניט מאַכען אזוי געשווינד און אזוי געשיקט, ווי דער וועלכער טהוט זיין גאַנצען לעבען נאָר איין סאָרט אַרבייט.

(2) ביי דער טעכנישער אַרבייט־צוטילונג געהט אַוועק ווע־ניגער צייט אויף דעם איבערגאַנג פון איין אַרבייט צו דער צוויי־טער. ווען אַ זייגער מאַכער וואָלט מאַכען אלע טיילען פון זייגער, וואָלט איהם אַוועקגעהן צייט איידער ער לעגט אַוועק, אַ שטייגער, די אַרבייט פון די רעדלעך און ביז וואַנעט ער נעמט זיך פאַר די ווייזערס. עס דויערט צייט דאָס בייטען פון די אינסטרומענטען. ווען די רעדלעך ווערען געמאַכט פון איינעם און די ווייזערס פון אַנאַדערען ווערט די צייט איינגעשפּאַרט.

(3) די טעכנישע אַרבייט־צוטילונג גיט די מעגליכקייט צו פּערפּאָלקאַמען און צו ספּעציאַליזירען די אינסטרומענטען. אַ שום־טער, ווען ער אַרבייט אויס אַ גאַנצען שוך, קען נאָר האָבען איינעם אָדער צוויי האַמערס פאַר זיין אַרבייט. מיט איין האַמער טהוט ער פּערשיידענע אַרבייטען. אין אַ גרויסע שוך פאַבריק זיינען פאַראַן אפּשר 50 האַמערס פאַר יעדער שוך. פאַר יעדער ספּע־ציעלער אַרבייט, אַ ספּעציעלער אינסטרומענט. דאָס מאַכט, זעלבסטפּערשטענדליך, די אַרבייט פּראָדוקטיווער און פּאָלקאַמע־נער. מאַרקס ברײנגט פּאָלגענדען פּאַקט: אין די 60־ער יאָהר רען פון פּאַריגען יאָהרהונדערט האָט מען אין אַ פאַבריק אין ביר־מינגהעם אויסגעאַרבייט איבער 500 פּערשיידענע האַמערס. איצט איז די פּערפּאָלקאַמונג פון די אינסטרומענטען געגאַנגען, זעלבסט־פּערשטענדליך, נאָך ווייטער.

(4) די טעכנישע אַרבייט־צוטילונג מאַכט לייכטער די אויס־בעסערונג פון די געצייג. ווען איין מענש אַרבייט יאָהרען לאַנג מיט איין אינסטרומענט פאַסט ער איהם אַלס בעסער צו צו דער אַרבייט. און פּאַקטיש זעהען מיר טאַקע, אַז פיעלע ערפינדונגען און אויסבעסערונגען פון די אינסטרומענטען זיינען ענטדעקט גע־וואָרען פון פּשוט'ע אַרבייטער.

(5) די טעכנישע אַרבייט־צוטילונג מאַכט די אַרבייט איינ־פאַכער, פּראָקטער און עס דאַרף ניט אַוועקגעהן פיעל צייט אויפ'ן

לערנען זיך די ארבייט. אין די אָבגעשטאַנענע לענדער, וואו די ארבייט איז ניט צוטיילט און דער ארבייטער דאַרף מאַכען דעם גאַנצען פּראָדוקט, מוז מען זיין אַ גאַנצער בעל מלאכה. מען מוז זיך אַ סך לערנען, און ניט אַלע זיינען פּעהיג דערצו. אין אַמע-ריקא, וואו די ארבייט איז זעהר צוטיילט, דאַרף מען זיך ניט פיעל לערנען אום אָנצוקומען אין אַ פאַבריק. אַלע ווייסען, אז אום צו ווערען דאָ אַ שניידער דאַרף מען ניט זיין זאַ גרויסער לַמדן אין שניידעריי. מען לערנט זיך אַויס איין מייל ארבייט, ווי צו שניידען, פּרעסען, פּעטעלעקעס נעהען און מען קען שוין ווערען זאָגאַר אַ מיטגליעד פון דער מאַנטעל-מאַכער (קלאָוק-מאַכער) יוניאָן. (6) די טעכנישע ארבייט-צוטיילונג מאַכט מעגליך קינדער און פרויען ארבייט. די ארבייט איז אַזוי פשוט, אז יעדעס קינד, יעדער אַלמער מאַן און יעדע פרוי קען געפינען אַ בעשעפטיגונג פאַר זיך. די קינדער-און פרויען-ארבייט איז מאַסי אַ רעזולטאַט פון דער ארבייט-צוטיילונג. דאָרטען, וואו עס הערשט מלאכה, איז אונמעגליך אַז אַזויפיעל קינדער און פרויען זאָלען קענען נעהן מען אַן אַנטייל אין דער פּראָדוקציע.

עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אז יעדע ארבייט-צוטיילונג האָט אויף אַלע מעלות פון דעם אינפאַכען צוזאַמענאַרבייטען. איצט וועט אונז שוין ווערען קלאָרער דער אונטערשייד צוויי-שען דער געזעלשאַפּטליכער און טעכנישער ארבייט-צוטיילונג.

ביי דער טעכנישער ארבייט-צוטיילונג איז דער ארבייטער ניט פריי, ווי ביי דער געזעלשאַפּטליכער ארבייט-צוטיילונג. דאָ איז דער ארבייטער מחויב זיך אונטערצואוואַרפען דעם ווילען, דעם פּערלאַנג פון אַ מענש, וועמען ער קען קיין דעה ניט זאָגען. דיזער זייטיגער מענש, דער אונטערנעהמער אָדער זיינע משרתים, בע-שאַפט די תקנות און ער, דער ארבייטער, איז מחויב זיי צו פאָל-גען. די לאַגע פון אַרבייטער, וועלכער פּערקויפט די ארבייטס-קראַפט, איז ווייט ניט גלייך צו דער לאַגע פון אונטערנעהמער, וועלכער קויפט די ארבייטס קראַפט. מיר האָבען דאָ בכן צו טהאָן מיט מענשען, וואו איינע זיינען שטאַרקער און די אַנדערע שוואַכער אין עקאָנאָמישען זין. ביי דער געזעלשאַפּטליכער ארבייט-צוטיילונג זיינען אַלע אַנטיילנעהמער עקאָנאָמיש גלייך.

אויסער דעם ווערט די טעכנישע ארבייט-צוטיילונג אָרנאַר-זירט פון אַ מענש, פונ'ם אונטערנעהמער, בעת די געזעלשאַפּטליכע ארבייט-צוטיילונג ווערט רעגולירט, ווי שוין אויבען געזאָגט, דורך

די בלינדע, אונבעוואוסטע געזעצען פון מארק, דורך די געזעצען פון אָנגעבאָט און נאָכפראַגע.

מיר האָבען דאָ גערעדט פון דער בעדייטונג, וואָס די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג האָט פאַר דער פראָדוקציע. איז זי אָבער אַלע מאָל אַ מזל ברכה פאַר די מענשען? פאַר'ן גאַנצען פּאָלק? געוויס ניט!

שוין דער פּאַקט, וואָס די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג האָט געמאַכט מעגליך קינדער און פרויען אַרבייט, וואָס איז געוויס אַן אונגליק פאַר'ן אַרבייטער קלאַס און ממילא פאַר דער גאַנצער נאַציע, בעוווייזט, אַז די אַרבייט־צוטיילונג איז אַ שטעקען מיט צוויי עקען. אַז אויסער דעם נוצען ברענגט זי ניט וועניג שאַדען דער געזעלשאַפט.

פרויען און קינדער אַרבייט, אויסער דעם, וואָס זי ווירקט פּי י זי ש זעהר שלעכט אויף דער געזעלשאַפט, פערנרעסערט זי די צאָהל אַרבייטער אויפ'ן מאַרק. דער אָנבאָט פון אַרבייט־קראַפט ווערט שטאַרקער. די קאָנקורענץ צווישען די אַרבייטער ווערט גרעסער און די שכירות ווערען ממילא קלענער.

די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג ווירקט דירעקט זעהר שלעכט פיזיש און גייסטיג אויף די אַרבייטער גופא.

ווען דער אַרבייטער אַרבייט אייביג מיט דיזעלביגע מוסקולען, מיט דיזעלביגע נערווען; ווען די אַרבייט־קראַפט ווערט ניט אויס־געלאָזען פון גאַנצען קערפער רעגעלמעסיג, נאָר פון אייניגע אָרגאַנען צופיעל און פון אַנדערע צירועניג, דאַן ווערט דער אַרבייטער אַ קריפעל. די ענטוויקלונג פון זיין קערפער געהט ניט רעגעלמעסיג. אייניגע אָרגאַנען ווערען צופיעל איבערגעאַרבייט, בעת די אַנדערע ווערען אָבגעשוואַכט, ווייל זיי ווערען נאָר ניט בענוצט. אין די אינדוסטריען, וואו די אַרבייט איז זעהר שטאַרק צוטיילט, נעפינען מיר דעריבער אַ גוואַלדיג גרויסע צאָהל קראַנקע, שוואַכע, ניט פראָפּאַרציאָנעל ענטוויקעלטע מענשען.

נאָך מעהר ווי פיזיש ליידט דער אַרבייטער גייסטיג פון דער טעכנישער אַרבייט־צוטיילונג. אַרבייטענדיג אימער מיט דעם זעלבען אינסטרומענט, ווערט ער אַליין פערוואַנדעלט אין אַ ווערק־צייג, וואָס הערט אויף צו דענקען און צו טראַכטען. ווען ער דאַרף אייביג טאָן איין אַרבייט, הערט ער אויף צו אַרבייטען מיט'ן שכל; ער ווערט פשוט אַ ווערקצייג, וואָס מאַכט געוויסע מעכען אַ נישע בעוועגונגען.

ווען דער אַרבייטער דאַרף מאַכען אַ גאַנצע זאַך, אַרבייט ער דאָן מיט אַלע אַבריים, מיט אַלע אָרגאַנען מעהר אָדער וועניגער גלייך; איהם קומט דאָן אויס מעהר צו טראַכטען, מעהר צו אַר-בייטען מיט'ן מח און זיין גאַנצע קערפערליכע און גייסטיגע ענט-וויקלונג געהט נאָרמאַלער, רעגעלמעסיגער. דערמיט ערקלעהרט זיך טיילווייז, וואָס די בעלי מלאכות פון די קליינע שטערמלעך זיינען געזינדער און גייסטיג פעהיגער, ווי די אַרבייטער פון די גרויס-קאַפיטאַליסטישע אונטערנעהמונגען, וואו די טעכנישע אַרבייט-צוטיילונג האָט דערגרייכט אַ הויכע שטופע פון ענטוויקלונג.

פיעלע גרויסע שריפטשמעלער, פובליציסטען און סאַציאַלאָג-גען זיינען דעריבער שטאַרק אַרויסגעטראַטען קעגען דער אָנקומענ-דער אינדוסטריע, וואָס ברענגט מיט זיך די טעכנישע אַרבייט-צוטיילונג. ניט קיין קלענערע ווי לעוו טאַלסטאָי, מיכאַילאָוסקי, גליעב-אוספענסקי און אַנד. האָבען אָנגעוויזען אויף די שעדליכע ווירקונג, וואָס די קאַפיטאַליסטישע ענטוויקלונג האָט אויף דער געזעלשאַפט מיט איהר טבע צו ספּעציאַליזירען מענשען צו אַן איינ-זייטיגער אַרבייט.

אָבער וואָס זאָל מען טהאָן? זאָל מען זיך צוריקקעהרען צו די אַלטע צייטען, ווען די מאַשין האָט נאָך ניט רעגירט אין אונ-זער לעבען? מאַנכע ענטפערען: „יאָ“.

מיר האָבען ניט אזא מיינונג. אויסער דעם, וואָס עס איז בכלל אונמעגליך מיר זאָלען פערניכטען אַלע אונזערע טעכנישע אַרבעטסערונגען, איז עס אויך ניט ווינשענסווערטה.

די ענטוויקלונג פון דער טעכניק, און טאַקע אויך די אַרבייט-צוטיילונג, ברענגט בכלל אַ גרויסען נוצען דער געזעלשאַפט. די געזעלשאַפט אַלס אַ גאַנצע גיט אויס דורך דעם פיעל וועניגער אַרבייט-קראַפט. די גאַנצע צרה איז נאָר, וואָס דעם נוצען פון דער ענטוויקלעטער טעכניק קריגט בלויז איין טייל פון אונזער געזעלשאַפט. אין דער צוקונפט, ווען עס וועלען ניט זיין קיין ליידינגעהער, ווען אַלע וועלען דאַרפען אַרבייטען און אַלע וועלען קענען געניסען, וועט די טעכנישע אַרבייט-צוטיילונג ניט ווירקען שלעכט. די מענשען וועלען דאָן דאַרפען אַרבייטען אַ קליינע צאָהל שטונדען און די איבעריגע צייט וועלען זיי קענען אויסנוצען פאַר זייער פולער קערפערליכער און גייסטיגער ענט-וויקלונג.

ניט צו דער אַלטער אָבגעלעבטער צייט, ווען קיין אַרבייט-

צומיילונג איז נאָך ניט געווען, דארפֿען מיר שטרעבען, נאָר צו
דער נייער צוקונפט, ווען די אַרבייט־צומיילונג ווי די גאַנצע ענט־
וויקעלטע טעכניק וועט נוצען ניט איין קלאַס, ניט איין טייל פֿון
דער געזעלשאַפט, נאָר דער גאַנצער געזעלשאַפט.

פינפטע לעקציע

(ג) קאפיטאל

בעגריף וועגען קאפיטאל ; די בעשטימונג פון קאפיטאל ביי די עקאנאָ-
מיסטען און ביי קארל מאַרקס ; געלד אַלס דער טיפישער פערטרעטער פון
קאפיטאל אין היינטיגע צייטען ; שטענדיג קאפיטאל און פערענדערליך
קאפיטאל ; די ענטשטעהונג פון קאפיטאל ; קאפיטאליסטישע פראָדוק-
ציען ; די ראַליע פון קאפיטאל אין דער געשיכטע.

אויבען האָבען מיר שוין בעמערקט, אז די מענשליכע אַרבייט
קען וועניג וואָס אויפטהאָן אַהן אינסטרומענטען און געצייג. מיט
הוילע הענד קען מען גאַנץ וועניג בעקומען פון דער ניט נאָכגע-
ביגער נאַטור. שוין אין די גאָר אַלטע צייטען האָט דער מענש
בענוצט אין זיין קאַמפף פאַר'ן לעבען געוויסע כלי זיין, געצייג.
איינע פון די הויפט אורזאַכען, דורך וועלכע דער אור-אַלטער מענש
האַט זיך אויסגעצייכענט פון זיינע טיערישע קרובים, איז געווען
די אָנווענדונג פון ק י נ ס ל י כ ע געצייג, אַנשטאַט קער-
פערליכע, אין זיין קאַמפף מיט דער נאַטור.

וואָס ווייטער אַלס מעהר האָבען זיך ענטוויקעלט די קינסט
ליכע געצייג, די אינסטרומענטען, א דאַנק וועלכע די אַרבייט פון
מענשען איז געוואָרען פרוכטבאַר. דער אַמאָליגער ווילדער יעגער
וואָלט פאַר קיין פאַל ניט געקענט בעקומען אַ חיה, ווען ער וואָלט
ניט געהאַט אַ פּייל און בויגען. דער פישער האָט געמוזט האָבען
אַן אַנגעל. און אז אין היינטיגע צייטען ווערט די גאַנצע פראָ-
דוקציע געפיהרט דורך מאַשינען און אַנדערע אינסטרומענטען —
איז איבעריג צו ריידען.

אויסער די אינסטרומענטען, געצייג און מאַשינען, מיט וועל-
כע מען אַרבייט, מוז אויך זיין ו ו אָ ס צו בעאַרבייטען. עס
מוז זיין רויהע מאַטעריאַל, פון וואָס מען זאָל קענען אויסאַרביי-
טען פראָדוקטען פאַר'ן געברויך. מען מוז, אויך האָבען געביידען,
פאַבריקען, סקלאַדען, וואו צו אַרבייטען און וואו צו האַלטען די
סחורות. און נאָכדער האָט מען געבויט אויך נויטיג געלד,
פשוט'ע מזומנים אין יעדער אונטערנעמונג. אָט די דאָזיגע פראָ-
דוקציען-מיטלען ווערען ביי די עקאָנאָמיסטען אָנגערופען מיט'ן
אַלגעמיינעם נאָמען: „קאפיטאל“.

דאָס קאפיטאל איז ניט געגעבען געוואָרען פאַרטיג פון דער

נאטור. עס איז בעשאפען געוואָרען דורך מענשליכע אַרבייט. נעלד, אינסטרומענטען, געביידעס, מאשינען — זיינען ניט אַנ-דערש ווי פּערגליווערטער כּה, פּערגליווערטע אַרבייט־קראַפט און עס איז דעריבער זעלבסטפּערשטענדליך, אַז די ערשטע פּראַגע, וואָס מיר דאַרפען זיך שטעלען, ווען אונז קומט אויס צו בעשטימען, אויב די אָדער יענע זאָך איז קאַפיטאַל אָדער ניט — איז: צי איז די זאָך געגעבען געוואָרען פּון דער נאטור פּריי, אָדער זי ענט-האַטט אין זיך מענשליכע אַרבייט.

ליכט, לופט, וואסער (אויב זיי זיינען ניט פּערכאַפט פּון פּריי וואַט מענשען) זיינען מתנות פּון דער נאטור, אָבער זיי זיינען ניט קיין קאַפיטאַל. עלעקטרישע מאשינען צו געבען ליכט, אַ בלאָז זאָק פּון אַ שמיעד, אָנגעטראָגענע וואסער פאַר געוויסע צוועקען זיינען יאָ קאַפיטאַל, ווייל זיי ענטהאַלטען אין זיך מענשליכע אַר-בייט. אַ ווילדער וואַלד, וועלכער וואַקסט פּון זיך אָהן מענשלי-כער אַרבייט — איז ניט קיין קאַפיטאַל; אַ פּערזענלעך וואַלד — איז יאָ קאַפיטאַל.

קאַפיטאַל מוז, אַלזאָ, זיין אַ רעזולטאַט פּון דער מענשליכער אַרבייט. אָבער ניט אַלע נוצליכע זאַכען, וועלכע זיינען בעשאַ-פּען געוואָרען דורך מענשליכער אַרבייט זיינען קאַפיטאַל. אַן אַנצוג, וואָס איינער טראָגט, דאָס ברויט, וואָס מען קויפט פאַר'ן אייגענעם געברויך, די דירה, וואו מען וואוינט רעכנען זיך ניט פאַר קאַפיטאַל. צום קאַפיטאַל געהערען אַזוינע זאַכען, וועלכע ווערען ניט פּערווענדט צום אייגענעם אונמיטעלבאַרען געברויך, נאָר וועלכע ווערען בענוצט כדי צו פּראָדוצירען דורך זיי אַנדערע זאַכען. נאָר זאַכען, וועלכע ווערען בענוצט פאַר דער פּראָדוקציע — ווערען אָנגערופּען קאַפיטאַל. דער טיש, אויף וועלכען מיר עסען; די דירה, וואו מיר וואוינען; די קליידער, וואָס מיר טראָגן גען — וועלען ניט זיין קיין קאַפיטאַל. דער טיש אין אַ מעבעל-געשעפט; די דירות, וועלכע ווערען פּערדונגען צו בעקומען דירה געלד; די בנדים, וואָס ווערען געמאַכט אָדער געהאַלטען צו פּער-קויפען — געהערען יאָ צו קאַפיטאַל, ווייל זיי ווערען ניט פּער-ווענדט צום אייגענעם געברויך.

אום אַ זאָך זאָל הייסען קאַפיטאַל מוז זי, בכן, זיין:

- (1) אַ רעזולטאַט פּון מענשליכער אַרבייט און
- (2) מוז זי ווערען פּערווענדט פאַר דער ווייטערדיגער פּראָד-

דוקציע.

ווילען מיר דאָס מאַכען בקיצור מוזען מיר זאָגען אזוי :
 אַלץ וואָס איז אַ רעזולטאַט פֿון
 מענשליכער אַרבייט און ווערט בע-
 נוצט פֿאַר דער פֿראָדוקציע פֿון נייע
 זאַכען — ווערט אָנגערופֿען קאָפיטאַל.
 מאַרקס קריטיקירט אָט די בעגריפען וועגען קאָפיטאַל. לויט
 מאַרקס'ן איז קאָפיטאַל מעהר אַ היסטאָרישער בעגריף און איז
 פֿערבונדען מיט אַ געוויסער היסטאָרישער עפֿאַכע — מיט דער
 הינטיגער צייט.

אין הינטיגער צייט צייכענט זיך די פֿראָדוקציע אויס דערמיט,
 וואָס זישאַפט ניט פֿראָדוקטען פֿאַר'ן אייגענעם געברויך, נאָר מיט
 דעם צוועק צו בעקומען פֿראָפיט. ווען אַן אונטערנעמער קויפט
 הייזער, אינסטרומענטען, רויחע מאַטעריאַל, אַרבייט־קראַפט און
 מאַכט אַ פֿאַבריק, טאָ האָט ער כלל ניט אין זינען זיין אייגענעם
 געברויך. היינט שאַפט מען איבערהויפּט ניט קיין פֿראָדוקטען פֿאַר
 זיך אַליין. מען שאַפט פֿאַר'ן מאַרק, פֿאַר'ן פֿערקויף. דער
 צוועק פֿון דער דאָזיגער פֿראָדוקציע איז פֿראָפיט, ריוח. צו בע-
 קומען מעהר, וויפֿיעל מען האָט אַריינגעלייגט.

אַמאָליגע צייטען האָט מען ניט געשאַפען צוליעב פֿראָפיט,
 נאָר פֿאַר'ן אייגענעם געברויך. אפֿילו ווען מען האָט געשאַפען
 פֿראָדוקטען, וועלכע מען האָט ניט נויטיג געהאַט פֿאַר'ן אייגענעם
 געברויך, טאָ האָט דער פֿראָדוצירער בשעת מעשה זיך געטראַכט,
 אז פֿאַר די פֿראָדוקטען, וועלכע זיינען איהם פֿערזענליך אָדער זיין
 פֿאַמיליע ניט נויטיג, וועט ער קענען קריגען אַנדערע פֿראָדוקטען,
 וועלכע זיינען איהם נויטיג פֿאַר זיין אייגענעם בעדאַרף.

ווען אַ פֿאַרמער פֿון די אַלמע צייטען האָט, למשׁל, פֿראָרד-
 צירט מעהר ווייץ, וויפֿיעל איהם איז נויטיג געווען, טאָ האָט ער
 ניט געוואָלט דערביי מאַכען ריוחים. ער האָט זיך בשעת מעשה
 גערעכענט, אז פֿאַר די איבעריגע תבואות, וועלכע ער קען ניט
 פֿערברויכען, וועט ער קריגען, אַ שטייגער, בהמות פֿון אַ פֿאַס,
 טוך, וועלכער קען מיט פֿאַרמערן זיך ניט בעשעפֿטיגען, און, מוז
 זיך אָבגעבען מיט פֿיהצוכט.

אויב ראובן האָט זיך אָבגעגעבען צו דער פֿראָדוקציע פֿון
 תבואות און שמעון צו פֿיטערען בהמות, האָבען זיי דאָס ביידע
 געטהאָן צוליעב ריינע אויסערליכע בעדינגונגען, דערפֿאַר, ווייל
 ראובן'ס באָרען איז געווען בעסער פֿאַר פֿאַרמערן און שמעון'ס

פאר פיהצוכט. אי שמעון, אי ראובן זיינען ניט אויסען געווען צו בעקומען מעהר, וויפיעל זיי איז נויטיג געווען פאר די בעדערפ־נישען פון זייער פאמיליע. די אויפגאבע פון דער אלטמאָדישער פראָדוקציע איז, אַלזאָ, געווען — צו קריגען פראָדוקטען פאר'ן אייגענעם געברויך. היינט איז גאנץ אנדערש. היינט שאפט מען פראָדוקטען בלויז מיט דעם צוועק צו בעקומען פראָפֿיט. ווען איינער לעגט אריין געלד אין א געשעפט, למשל, 1000 דאָלאַר, טאָ טהוט ער דאָס, ווייל ער וויל שפעטער בעקומען מעהר ווי 1000 דאָלאַר — דעם קרן מיט אַ ריווח. די היינטיגע קאפּיטאַליסטישע פראָדוקציע איז דאָ, בכו, לשם פראָפּיט. און ווען מיר ווילען זיך קלאָהר מאַכען, וואָס מען פערשטעהט אונטערען וואָרט קאפּיטאַל אַיִן הַיִנְטִיגִיעִיטִען, מיר זען מיר צולייגען די ווערטער: „פאר פראָפּיט“.

אין היינטיגער צייט רופט מען קאפּיטאַל אַלץ, וואָס איז אַ רעזולטאַט פון מענשליכער אַרבייט און ווערט בענוצט מיט דעם צוועק צו בעקומען פראָפּיט, ד. ה. מעהר, וויפיעל דער קרן. לויט דיזער בעשטימונג וועט געלד, וואָס איינער האַלט אום צו בעצאָהלען פאר זיך דירה געלד, אָדער צו קויפען אַן אנצוג פאר זיך צו טראָגען, ניט הייסען קיין קאפּיטאַל. דאָס געלד אָבער, מיט וואָס איינער קויפט אַ הויז, אום צו בעקומען דורך דעם פראָפּיט; דאָס געלד, מיט וואָס איינער קויפט מלבושים, כדי זיי צו פערקויפען און צו בעקומען מעהר וויפיעל עס קאָסט — וועט יאָ הייסען קאפּיטאַל.

אין היינטיגער צייט איז געלד דער טיפּישער פערטרעטער פון קאפּיטאַל, ווייל איצט ווערט געלד פערווענדט אין געשעפט כדי צו קריגען מעהר, וויפיעל מען האָט אַריינגעלייגט. אין די אַלטע צייטען איז דאָס ניט געווען אזוי. דעמאָלט איז געלד גע-ווען בלויז אַ מיטעל צום טויש.*

אין די אַלטע צייטען פלעגט מען שאפען פראָדוקטען, זיי אויסבייטען אויף געלד און מיט דעם געלד קויפען אנדערע פראָדוקטען. ווייל מען דעם אַמאָליגען סדר פון האַנדעל פאַרשטעלען אין ראשי תיבות, בעקומט מען פאַלגענדע פאַרמולע: ם—ג—ם (סחורה—געלד—סחורה). געלד איז דאָ דער פערמיטלער צווישן שיען די סחורות. היינט איז גאנץ אנדערש. היינט קויפט מען

(* זעה ווייטער דאָס קאפּיטעל: „געלד“.)

מיט געלד סחורה, כדי די סחורה צו פערקויפען פאר מעהר געלד — פאר'ן קרן מיט'ן ריוח. אין ראשי תיבות וועט עס הייסען: ג—ס—ג (געלד—סחורה—געלד+מיט נאך געלד). מען גיט אויס געלד ניט אבי צו קריגען א פראדוקט פאר'ן אייגענעם גע-ברויך, נאך כדי צו קריגען שפעטער מעהר געלד. געלד איז דא, בכך, דער טיפישער פערטרעטער פון קאפיטאל, וואָס ווערט פער-ווענדט אין דער פראדוקציע פאר פראָפּיט.

עס זיינען פאראן זאכען, וועלכע קענען גערעכענט ווערען פאר קאפיטאל און קענען ניט גערעכענט ווערען פאר קאפיטאל. דאָס היינט אָב פון וועלכען שטאנדפונקט מיר קוקען דערויף, פון יחיד'ס שטאנדפונקט, אָדער פון כלל'ס שטאנדפונקט. ביבליאָמע-קען, טעאטערס, צירקען, באַד-הייזער א. א. וו. זיינען ניט קיין פראדוקציאָנס מיטלען, נאָך געברויך'ס מיטלען, זיי האָבען דעם צוועק צו בעפרידיגען די אונמיטעלבארע בעדערפנישען. פון דיווען שטאנדפונקט זיינען זיי אַלזאָ ניט קיין קאפיטאל. ווען איינער האָט אָבער דיווע זאכען געבויט ניט לטובת הכלל, נאָך איינפאך אַלס א מיטעל צו האָבען דורך זיי א געוויסע הבנסה, א פראָפּיט — דאן זיינען זיי אַט פון דעם שטאנדפונקט פון זייער אייגענטימער יאָ קאפיטאל.

די הויפט זאך, וואָס מיר ווילען דאָ זאָגען איז, אז א זאך אן און פאר זיך איז ניט אַלע מאָל אָדער יאָ קאפיטאל, אָדער ניט קאפיטאל. עס ווענדט זיך אַלץ פון געוויסע היסטאָרישע אין יורדישע בעדינגונגען.

נאָך אַט די אלגעמיינע כללים וועגען דעם, וואָס עס הייסט קאפיטאל, וועלען מיר אויסרעכנען די פרטים, וועלכע בילדען דאָס קאפיטאל אין אונזער צייט.

1) ר ו י ה ע מ א ט ע ר י א ל ע ן . יעדער וועבער מוז קודם כל האָבען פּלאַס, וואָל אָדער באוועל, וואָס צו וועבען; יעדער שמיד מוז האָבען אייזען; יעדער בוימייסטער מוז האָבען האָלץ; יעדער שוסטער — לעדער א. א. וו. אַט די אַלע זאכען בעקומט מען ניט פון דער נאטור פארטיגערהייט. עס קאָסט אַר-בייט איידער מען קען פון זיי מאַכען נייע פראדוקטען. דאָס האָלץ האָט מען פריהער געהאקט, געזעגט, געשניטען; פּלאַסס — געזעגט, געריסען, געטריקענט; לעדער — געגארבט און געוואַלקט. זיי ענטהאלטען אַלזאָ מענשליכע אַרבייט און ווערען בענוצט פאר דער ווייטערדיגער פראדוקציע — זיי זיינען קאפיטאל.

(2) אינסטרומענטען, מאשינען פאר דער לאנדווירטשאפט און פאר דער אינדוסטריע. זיי זיינען אלע בעשאפען געווארען דורך מענשליכער ארבייט און ווערען פערווענדט פאר דער ווייטערדיגער פראדוקציע, — זיי זיינען קאפיטאל.

(3) ב ה מ ת. זיי ווערען אמת ניט בעשאפען דורך מענשליכער ארבייט, אָבער דאָס אויפפאסען אויף זיי און זייער נאָהונג קאָסט ניט וועניג ארבייט. בהמות ווערען אויך געברויכט פאר ווייטערדיגער פראדוקציע — זיי געהערען צום קאפיטאל.

(4) די אלע פערבעסערונגען, וועלכע ווערען געמאכט הן אין דער לאנדווירטשאפט, הן אין דער אינדוסטריע. די בעוואַסערונג פון אַ פארם, קאנאלען, טונעלען, שליווען, מיס-טיגונגען פון פערלער — דאָס אלעס ווערט געמאכט כדי צו פערגרעסערען די פראדוקציע, און זיי הייסען קאפיטאל.

געביידען, וועלכע דיענען אלס ערטער צו ארבייטען (פאבריקען) און אלס קראָמען און מאַגאזינען פאר פארטיגע סחורות.

(6) פערקעהרס מיטלען: שאַסען, אייזענ-באָהנען, ש יפען, א. א. וו.

(7) געלד, ווען עס ווערט פערווענדט פאר פראדוק-ציע אַנס צוועקען, כדי צו קויפען רויהע מאטעריאלען, צו צאָהלען שכירות די ארבייטער א. א. וו.

(8) נאָהונגס מיטלען ביים קעלמער אָדער ביים אונטערנעהמער, ווען ער צאָהלט מיט זיי די ארבייטער בתורת שכירות. בכלל זיינען נאָהונגס מיטלען זאָכען צום גע-ברויך, אָבער אין היינטיגער צייט, אין דער צייט פון פרינוואַט איי-גענטהום, דיענען זיי גאַנץ אָפט אלס פראדוקציע אַנס מיטלען, ווי צו מאַכען דורך זיי געלד. ווען דער אונטערנעהמער צאָהלט די ארבייטער מיט נאָהונגס מיטלען, טהוט ער דאָס ניט לשם שמים, כדי די ארבייטער זאָלען זיין זאָט, נאָר כדי זיי זאָלען ארבייטען און שאַפען פאַר איהם פראָפיט. אין דעם פרט זיינען די נאָהונגס מיטלען גלייך צו דעם געלד, וואָס דער אונטערנעה-מער האַלט פאר שכירות, און צו די הייזער, וועלכע דער אונטער-נעהמער פערדינגט זיינע ארבייטער צו וואוינען. פון שטאַנד-פונקט פון כלל זיינען די נאָהונגס מיטלען טאָקע ניט קיין קא-פיטאל, אָבער פון שטאַנדפונקט פון פרט, פון יחיד זיינען זיי

צייטענווייז יא קאפיטאל, ווייל דורך די נאהרונגס מיטלען קען דער אונטערנעהמער קויפען ארבייטס קראפט — די וויכטיגסטע זאך פאר יעדער אונטערנעהמונג.

צווישען די אויסגערעכענטע מינים קאפיטאל זיינען פאראן אזוינע, וועלכע קענען געברויכט ווערען אין דער פראדוקציע ניט מעהר ווי איין מאָל, ווי צ. ב. רויה מאטעריאל, האַלץ, קויהלען, געלד אָדער נאהרונגס מיטלען פאר שכירות. אָט די אלע זאכען גלייך, ווען זיי ווערען איינמאָל פּערווענדעט, קענען זיי נאָך אַמאָל ניט פּערווענדעט ווערען. קויהלען קען נאָר איין מאָל פּעברויכט ווערען. רויה מאטעריאל, פּלאַס אַ שטייגער, קען נור איין מאָל איבערגעארבייט ווערען. נאָך דעם ווי זיי ווערען שוין פּער-טהאָן, פּערלירען זיי זייער פּריהערדיגע פּאַרם און געשטאַלט. אויך מיט דעם געלד, וואָס דער אונטערנעהמער האַלט פאר אַרבייט-לוין, קען ער נור אַ י י י מ אָ ל צאָהלען די אַרבייטער, גלייך ווי ער צאָהלט אויס, געהט דאָס געלד אַרויס פון זיין רשות. זייער נוצען און בעדייטונג פאַר'ן אונטערנעהמער פּערלירען אָט די אלע זאכען, גלייך ווי זיי ווערען דאָס ערשטע מאָל פּערווצט. גאַנץ אַנדערש זיינען אָבער די מאַשינען, לַמשל, אָדער געביידעס, אָדער בהמות, וועלכע ווערען פּערווענדעט אין דער פּראָדוקציע. אָט די זאכען ווערען ניט מיט דעם ערשטען מאָל אויסגענוצט. זיי קענען נוצען פאַר פּיעלע אָפּעראַציעס. אַ מאַשין קען שטעהן אַ לאַנגע צייט, מיט אַן אַקער אייזען קען מען פּיעל מאָל אַקער, אַ פּעלד, אַ געביידע קען שטעהן צעהנדליגע יאָהר איידער זי ווערט אָבגענוצט, און דעריבער האָבען די קלאַסיקער עקאָנאָמיס-טען איינגעטיילט די פּערשיעדענע סאַרטען קאפיטאל אין

1) שטענדיג, גרונדקאפיטאל, וואָס ווערט אָנגעווענדעט אין פּיעלע אַרבייטען (מאַשינען, געביידען, מישא פּערד) און

2) פּערענדערליך קאפיטאל, וואָס קען מעהר ווי איינמאָל ניט אָנגעווענדעט ווערען ביי דער אַרבייט, ווי געלד און נאהרונגס מיטעל פאר אַרבייט-לוין, רויה-מאטעריאל א. א. וו.

קארל מאַרקס האָט געגעבען אַן אַנדער קלאַסיפיקאציע פאר די פּערשיעדענע סאַרטען קאפיטאל.

לויט מאַרקס'ן געהערט צום שטענדיגען קאפיטאל אלץ דאָס, וואָס שאַפט ניט קיין נייעם ווערט. אין נייעם פּראָדוקט; צום

פערענדערליכען קאפיטאל — דאָס, וואָס גיט צו צום נייעם פראָדוקט אַ גרעסערען ווערט, ווי די קאָסטען, וואָס זיינען אויסגע-געבען געוואָרען. אַלע סאָרטען קאפיטאלען, אַריינגערעכענט אויך רויהע מאַטעריאל א. א. וו. געהערען לויט אָט דער קלאַסי-פיקאַציע צום שטענדיגען קאפיטאל, ווייל דער אונטערנעהמער פערדיענט אָן זיי ניט, ער בעקומט פון דעם נייעם פראָדוקט נאָר דאָס, וואָס עס איז אָבגענוצט אָדער אויסגענוצט געוואָרען אין זיין פראָדוקציע. דאָס איינציגע, וואָס הייסט פערענדערליך קאפיטאל, איז דאָס געלד, אָדער נאהרונגס מיטלען, מיט וואָס מען קויפט אַרבייט־קראַפט, ווייל דאָס איינציגע, וואָס שאַפט נייע ווערטען אין דעם נייעם פראָדוקט, איז אַרבייט־קראַפט. אַרבייט־קראַפט אונטערשיידעט זיך פון אַלע אַנדערע זאַכען, וועלכע ווערען פער-ווענדעט אין דער פראָדוקציע, דערמיט, וואָס זי האָט די טבע צו געבען דעם אונטערנעהמער מעהר, וויפיעל ער האָט פאַר איהר אויס-געגעבען. (* אַלס אַ כּלל קענען מיר אָננעהמען, אז טויטע, פער-גליווערטע אַרבייט (קאפיטאל איז, ווי מיר ווייסען, אַ רעזולטאַט פון אַרבייט) בילדעט דאָס שטענדיג, טויטע קאפיטאל; לעבעדיגע אַרבייט, די אַרבייט וואָס איז נאָך ניט פערטהאַן געוואָרען (אַרבייט קראַפט) — דאָס פערענדערליך, לעבעדיג קאפיטאל.

ו ו ע ן א ו ן ו ו י א ז ו י איז ענטשטאנען דאָס קאפיטאל?

ווען די ערשטע מענשען, וועלכע האָבען זיך ערנעהרט מיט פיה, האָבען געמוזט זייער גאַנצע אַרבייט אָבגעבען פאַר זייער קלעגליכער חיונה, צו כאַפען אזוי פיעל פיש, וויפיעל זיי איז נויטיג געווען צום לעבען, האָבען זיי, זעלבסט פערשטענדליך ניט געהאַט קיין צייט צו מאַכען געצייג און האָבען במילא ניט גע-האַט קיין קאפיטאל. ערשט שפעטער, ווען זיי האָבען אין איין טאָג, למשל, אָנגעכאַפט פיש פאַר צוויי טעג און זיי איז דאָן גע-בליבען אַן איבעריגער טאָג אַרבייט, האָבען זיי געהאַט די מעג-ליכקייט צו מאַכען אַ נעץ אָדער אַן אַנגעל כדי עס זאָל זיי זיין שפעטער לייכטער צו פאַנגען. דער נעץ און דער אַנגעל פון די פישער; דער פייז און בויגען פון די ערשטע יעגער — זיינען געווען דאָס ערשטע קאפיטאל.

ובכן: קאפיטאל איז ערשינען אין דער געשיכטע דאָן, ווען

(* אויספיהרליכער וועגען דעם ווייטער, ווען מיר וועלען ריידען וועגען מעהר ווערט.

מענשען האָבען ניט בעדאַרפט פּערווענדען זייער גאַנצע אַרבייט פאַר דעם אונמיטעלבאַרען, דירעקטען געברויך. אַז קאפיטאַל איז אַ רעזולטאַט פון אַרבייט און ניט פון אַב־שפּאַרעניסען, ווי פּיעלע ווילען איינריידען, זעהט מען גאַנץ קלאָר אויך איצט. וואָס מעהר אַרבייט אין דער געזעלשאַפט, אלץ גרע־סערע קאפיטאַלען ווערען געזאַמעלט.

דאָס קאפיטאַל גופּא האָט פון זיין זייט נאָך מעהר פּער־לייכטערט די אַרבייט פון מענשען, און דער מענש האָט במילאָ נאָך מעהר צייט געקראָגען אום צו שאַפען קאפיטאַל. און אזוי זעהען מיר אין דער גאַנצער געשיכטע, אַז וואָס וועניגער אַרבייט די געזעלשאַפט דאַרף אויסגעבען פאַר די אונמיטעלבאַרע בע־דערפנישען, אלץ גרעסער איז דאָס קאפיטאַל, וואָס זי שאַפט.

לויט מאַרקס'ן, ווי מיר האָבען געזעהען, איז דער בעגריף פון קאפיטאַל פּערקניפט מיט דער היינטיגער צייט, וואוּ די גאַנצע פּראָדוקציע ווערט געפיהרט לשם פּראָפּיט, און לויט דעם איז דאָס קאפיטאַל ענטשטאַנען דאָן, ווען איין מענש האָט אָנגעפאַנגען צו עקספּלואַטירען דעם צווייטען מענש, אין דער צייט, ווען די אַרבייטער זיינען בערויכט געוואָרען פון זייערע פּראָדוקציע־אָנס־מיטלען און זיינען געווען געצוואונגען צו פּערקויפּען זייער אַר־בייט־קראַפט צו אַן אַנדערן. „די עקזיסטענץ פון אַ קלאַס, וואָס האָט גאָר ניט, אויסער זיין אַרבייט־קראַפט, איז אַ נייטווענדיגע בעדינגונג פון קאפיטאַל“ — זאָגט מאַרקס.

כל זמן מענשען אַרבייטען אלליין מיט זייערע פּראָדוקציע־אָנס־מיטלען און בענוצען זיך ניט מיט פּרעמדער אַרבייט קען קיין קאפיטאַל זיך ניט אָנקלייבען. קאפיטאַל קען זיך אָנקלייבען נאָר דאָן, ווען עס איז פאַראַן מעהר־ווערט, (* און מעהר־ווערט קען נאָר זיין דאָן, ווען עס ווערט עקספּלואַטירט פּרעמדע אַרבייט. אייגענע אַרבייט, ווי פּרוכטבאַר זי זאָל ניט זיין, קען קיין גוזמאָ ניט שאַפען און האָט אויך ניט געקענט אַרויסרופּען די אָנקלייבונג פון קאפיטאַל.

די ווערטער „ק א פ י ט א ל י ס ט י ש ע פּראָדוקציע“, ווי עס ווערט אָנגערופּען דאָס היינטיגע סיסטעם, בעדייטען אַ סיסטעם, וואָס איז געבויט אויף פּרעמדער אַרבייט, אויף לויך־אַרבייט.

די ביוגערליכע עקאָנאָמיסטען, וועלכע פּערדעקען דעם אַמת'ן

(* וועגען מעהר ווערט — שפּעטער.

כאַראַקטער פון דער קאפיטאַליסטישער פראָדוקציע, אונטערשטרייכען אימער, אז דאָס הויפט־קאפיטאַל איז ענטשטאַנען אין די גאָר אַלטע צייטען נאָך איידער די געזעלשאַפט איז געווען צושפּאַלטען אויף קלאַסען.

● מאַרקס בעווייזט, אז נאָר וואו עס איז פאַראַן עקספּלאַטאַציע, קען זיך אָנקלײַבען קאפיטאַל.

אַט ווי מאַרקס שילדערט היסטאָריש די ענטשטעהונג פון דער קאפיטאַליסטישער פראָדוקציע: „די ענטדעקונג פון גאָלד און זילבער לענדער אין אמעריקא; דאָס אויסראַטען, פערשקלאַפּען און בעגראַבען די איינגעבאָרענע בעפעלקערונג אין די שאַכטען; די עראַבערונג און דאָס אויספלינדערן פון מורח־אינדיע; די פער־וואַנדלונג פון אַפריקא אין אַ האַנדעלס־יאַגד אויף די שוואַרצ־הויטיגע מענשען — בעצייכענען די מאָרגענדרױט פון דער קאַפיטאַליסטישער פראָדוקציע.“ און ווייטער: „דאָס אָבנעהמען פון די פויערים דעם גרונד און באַדען בילדעט די גרונדלאַגע פון גאַנצען פראָצעס.“

מאַרקס, זעלבסטפערשטענדליך, לױקענט ניט, אז שוין אין די אַלטע צייטען איז געווען קאפיטאַל. אָבער דאָן האָט עס קיין ראַליע ניט געשפּיעלט. די הויפט־ראַליע פון קאפיטאַל איז אין דער קאפיטאַליסטישער פראָדוקציע, וואָס עקזיסטירט לשם פראָדוקציע און דעריבער אונטערזוכט מאַרקס הויפטזעכליך די ענטשטעהונג פון'ם מאָדערנעם קאפיטאַל, פון דעם קאפיטאַל, וואָס איז די נשמה פון דער היינטיגער קאפיטאַליסטישער פראָדוקציע.

די אויפגאַבע פון קאפיטאַל איז — לױכטער צו מאַכען די אַרבייט. דורך דעם קאפיטאַל איז די אַרבייט פון מענשען לױכט־טער און פרוכטבאַרער. דאָס קאפיטאַל מאַכט מעגליך אַן אַר־בייט צוטיילונג און מאַכט, אז אין איין און דערזעלבער צייט זאָל געשאַפען ווערען אַ גרעסערע צאָהל פראָדוקטען. אַלע מעלות פון אַרבייט־צוטיילונג, וואָס מיר האָבען אויבען אויסגערעכענט, קענען צוגעשריבען ווערען צום קאפיטאַל.

די היינטיגע פראָדוקציע צייכענט זיך אויס פון פריהערדיגע פאַרמען דערמיט, וואָס די פרוכטבאַרקייט פון אַרבייט איז ביי איהר גוואַלדיג גרויס. און דיזע פרוכטבאַרקייט איז צו פערדאַנקען דער אָנווענדונג פון קאפיטאַל.

עס איז אמת, אז אַ דאַנק דעם קאפיטאַל ווערט דער פראָצעס פון דער פראָדוקציע פערלענגערט, ווייל עס נעהמט אוועק

צייט דאָס אויסאַרבייטען די אינסטרומענטען — ד. ה. צו שאַפען קאפיטאַל. דערפאַר קען מען אָבער דורך דעם קאפיטאַל די אַר-
בייט אזוי אויסנוצען, אז זי זאָל ניט נאָר אריינברענגען צוריק די
צייט, וואָס די פּראָדוקציע פון קאפיטאַל האָט איינגעשלאַנגען,
נאָר זי זאָל נאָך אויך געבען אַ גרויסען איבערשוס, אַ גרויסען ריוט.
וואָס מעהר קאפיטאַל, אַלץ מעהר מזל ברכה, אַלץ רייכער
איז די געזעלשאַפט. אין פּיעל הונדערטער און טויזענדער יאָהרען
האָט טאַקע דאָס קאפיטאַל געהאַלפּען דער אַרבייט. בלויז אין
איצטיגע צייטען, אין דער צייט פון דער קאפיטאַליסטישער פּראָ-
דוקציע, איז דאָס קאפיטאַל געוואָרען געגענוועזליך צו אַרבייט
און, ווי פּיער מיט וואַסער, קענען זיי ביידע — קאפיטאַל אין
אַרבייט — ניט לעבען בשלוּם. אַנשטאַט צו העלפּען, אונטער-
דריקט דאָס קאפיטאַל די אַרבייט. די אורזאַכע דערפון איז, וואָס
אַרבייט און קאפיטאַל ליגען אין בעזונדערע הענד. די בעלי בתים
פון קאפיטאַל אַרבייטען ניט און די, וועלכע אַרבייטען, האָבען
ניט קיין קאפיטאַל.

אין די אַלטע צייטען איז דאָס קאפיטאַל ניט געווען אָבער
זונדערט פון זיין מוטער — אַרבייט. די, וועלכע האָבען געאַר-
בייט, האָבען געהאַט קאפיטאַל; די, וועלכע האָבען ניט געאַר-
בייט, האָבען קיין קאפיטאַל ניט געהאַט. קאפיטאַל און אַרבייט
האָבען געהאַט א י י ן בעל-הבית, איין אייגענטימער. שפּע-
טער, ווען דאָס קאפיטאַל איז געוואָרען גרויס, האָט עס זיך אָב-
געריסען פון אַרבייט און איז געוואָרען זעלבסטשטענדיג. עס
איז ענטשטאַנען אַ נייער קלאַס מענשען — קאפיטאַליסטען —
וועלכער האָט בלויז קאפיטאַל, און פון דער אַנדער זייט — אַ
קלאַס מענשען, וועלכער האָט קיין אַנדער זאַך ניט, ווי אַרבייט.

די היינטיגע קאפיטאַליסטישע פּראָדוקציע האָט אַלס איהר
אויפגאַבע, בלויז צו עקספּלואַטירען צום נוצען פון קאפיטאַל. די
אורזאַך ליגעט אין דעם רעכט פון פריוואַט-אייגענטום אויף די
פּראָדוקצאַנס-מיטלען (לאַנד און קאפיטאַל). אַ דאַנק דעם רעכט
פון פריוואַט אייגענטום איז דאָס קאפיטאַל אַריין אין אַ ווידער-
שפּרוך מיט זיך אַליין. אַנשטאַט זיין ערשטער אויפגאַבע, צו
העלפּען אַרבייט — אונטערדריקט ער זי נאָר. דערפון איז גע-
דרונגען, אז ווען ס'וועט קומען אַ צייט און פריוואַט אייגענטום
וועט אויפהערען צו עקזיסטירען, וועט קאפיטאַל צוריק אָנפאַנגען
צו ערפילען זיין ערשטע אויפגאַבע — העלפּען און לייכטער מאַ
כען די מענשליכע אַרבייט.

6מע לעקציע

ווירטשאפט-סיסטעמען

(א) נאטוראלי-ווירטשאפטען

דעם מענש' קאמפף מיט דער נאטור ; קינסטליכע געצויג און געזעלשאפט-ליכקייט אלס די בעסטע וואפען אין דעם דאזיגען קאמף ; די ענטוויקלונג פון די וואפען ; די אורזאכען פון דיזער ענטוויקלונג ; די שייכות צווישען די קינסטליכע געצויג און דער געזעלשאפטליכקייט ; נאטוראל ווירטשאפט און סתורה ווירטשאפט ; דער אונטערשייד צווישען זיי ; די שטופען פון דער נאטוראל ווירטשאפט ; יאגד, לאנד ווירטשאפט, שקלאפעריי און לויב אויגענשאפט.

אין די פאריגע קאפיטלעך האבען מיר ארומגערעדט די בע-דייטונג פון קאאפעראציע און דער אָנווענדונג פון אינסטרומענט-טען אין דער מענשליכער ארבייט. קאאפעראציע און אינסטרומענט-מענטען זיינען תמיד געווען די בעסטע וואפען אין דעם קאמפף, וואָס דער מענש האָט געפיהרט מיט דער ארומיגער נאטור.

ווען ניט די דאזיגע וואפען, וואָלט דער מענש געוויס אונ-טערגעגאנגען דערפאר, ווייל דער מענש איז בטבע די שוואכ-סטע חיה. ער ווערט ניט געבאָרען מיט שיזשע, קערפערליכע אָר-גאנען, מיט נאטירליכע געצויג, וועלכע זאָלען איהם שאפען נאה-רונג, שיצען פון קעלט און אנדערע נאטירליכע שונאים. ער ווערט ניט געבאָרען מיט אַ דיקע הויט, מיט שאַרפע ציין און מיט שאַר-פע נעגעל, ווי זיינע קרובים — די חיות. דעם מענש'ס מערכה אין דער נאטור איז דעריבער שווערער און ביטערער און ער וואָלט טאקע געפאלען אַ קרבן אין דעם קאמפף פאר דער עקזיסטענץ, אזוי ווי פיעלע אנדערע טויענדע מיליאָנען מינים, וועלכע זיינען אונטערגעגאנגען אין פערלויף פון דער געשיכטע, אַז עס איז אפילו פון זיי קיין זכר ניט געבליבען.

צום גליק האָט דער מענש אָנגעפאָנגען צו לעבען אין אַ גע-זעלשאפט און ארבייטען צוזאמען מיט אנדערע פון זיין גלייכען. דיזע געזעלשאפטליכקייט, דאָס צוזאמענ-ארבייטען האָט איהם גע-ראטעוועט פון אונטערגאנג.

אויב אליין, ביחירות, איז דער מענש, אזוי ווי אלע אנדערע

בעשעפעניסען, געווען צו שוואך בייצוקומען אזא שטארקען פירכ־טערליכען שונא, ווי די אויסערליכע נאטור, האָט ער צוזאמען מיט נאָך מענשען ענטוויקעלט אזא שטארקע מאַכט, פאַר וועלכער עס האָט זיך געמוזט בויען אפילו די שטאַלצע, נייט־נאָכגעביגע נאטור. די געזעלשאַפּטליכקייט, דאָס צוזאַמענאַרבייטען קען אָבער־האַבען אַ ממשות בלוזי דאָן, ווען עס זיינען דערצו נאָך פאַראַן ממשות־דיגע וואַפען, מיט וועלכע די געזעלשאַפּט זאָל זיך קענען בענוצען.

מיט הוילע הענד, אָהן געצייג און כלי־זיין איז די אַרבייט פון מענשען זעהר אונפֿרוכטבאַר. זי קען אויפֿטהאַן גאַנץ וועניג, זי קען נאָר פֿראָדוצירען אַ קליינע סומע מיטלען, אזא סומע, וואָס קען קוים בעפֿרידיגען די גאָר נויטווענדיגסטע, פיזיאָלאָגישע בע־דערפֿניסען, אָהן וועלכע דער מענש קען ניט לעבען: שפּיז, קליידונג א. א. וו. אום די אַרבייט זאָל זיין ערפֿאַלגרייך, מוז אָנגעווענדעט ווערען געצייג, אינסטרומענטען.

וואָס בעסער און ענטוויקעלטער די געצייג, אַלץ וועניגער צייט פֿערנעהמט אויסצואַרבייטען די מיטלען, וועלכע זיינען נוי־מיג פאַר די קערפֿערליכע בעדערפֿניסען און אַלץ מעהר צייט בלייבט נאָך פאַר די איבעריגע פֿראָדוקטען — פאַר די פֿראָדוקטען, וועל־כע ווערען פֿאַרברויכט שוין ניט פאַר די קערפֿערליכע, נאָר פאַר די העכערע נייטטיגע בעדערפֿניסען.

„דער מענש איז אַ געזעלשאַפּטליכע חיה“ — זאָגט אַריס־טאָטעל.

„דער מענש איז אַ חיה, וואָס מאַכט געצייג“ — זאָגט פֿראַנ־

קלין.

אין דיזע צוויי שפֿרוכען ליעגט דער גאַנצער סוד פון מענ־שענס ערפֿאַלג אין זיין קאַמפֿף מיט דער אַרומיגער נאטור.

דער מענש האָט תמיד אָנגעווענדעט קינסטליכע געצייג און האָט תמיד געלעבט בחברותא, צוזאַמען, אין אַ געזעלשאַפּט. און צוליעב דעם האָט זיך דער מענש אַלץ העכער און העכער אויפֿגע־הויבען אויפֿ'ן לייטער פון ענטוויקלונג און איז געוואָרען דער „אַתֿר־בֿחֿרתנו“, די קרוין פון דער נאטור.

אויך די ענטוויקלונג פון דער פֿאַלקס־ווירטשאַפּט בעשטעהט, ערשמענס, דערין, וואָס עס ווערען אויסגעבעסערט די געצייג און די כלי־זיין, מיט וועלכע די ווירטשאַפּט ווערט געפֿיהרט; צוויי־טענס, דערין, וואָס די צאָהל מענשען, וועלכע פֿעראַייניגען זיך צוזאַמען, ווערט גרעסער. די ערשמע מענשען האָבען בענוצט

אין זייער ארבייט איינפאכע געצייג און פלענען זיך פּעראייניגען אין קליינע געזעלשאַפטען. וואָס ווייטער ווערט די צאָהל מענשען, וואָס געפינען זיך איין אין געזעלשאַפט, אַלץ גרעסער און די אינסטרומענטען און געצייג, וועלכע ווערען פּערווענדעט אין דער ווירטשאַפט, אַלץ מעהר ענטוויקעלט. די ערשטע געזעלשאַפטען זיינען, מעגליך, בעשטאַנען פון דער מוטער און איהרע קינדער; די ערשטע געצייג זיינען געווען אַ שפיציגער שטעקען און אַן אָבגע- שאַרפטער שטיין. היינט אָבער צעהלט יעדע געזעלשאַפט, יעדער שטאַט (וואָס איז ניט אַנדערש, ווי אַ פּעראייניגונג פון מענשען) אין די מיליאָנען און פון די אַמאָליגע שטעקענס און שטיינער האָבען זיך ענטוויקעלט די מעכטיגע דאַמפּף און עלעקטרישע מאַשינען, וועלכע מאַכען די ארבייט פּרוכטבאַרער אין מיליאָנען מאָל.

דאָס אינטערעסאַנטסטע דערביי איז, וואָס עס איז פאַראַן אַ שטאַרקע שייכות צווישען די צוויי וואַפען — קינסטליכע גע- צייג און געזעלשאַפטליכקייט. זיי זיינען צווישען זיך שטאַרק פּערבונדען, הגם דיזער בונד זעהט זיך ניט אַלע מאָל בולט אָן. די געזעלשאַפטליכקייט, די בעציהונגען צווישען די מענשען, ענדערן זיך. זיי זיינען ניט אַלע מאָל דיזעלביגע. עס ענדערן זיך די געזעצען, עס ענדערט זיך דאָס פּאָליטישע לעבען, עס ענדערן זיך די מרות פון מענשען, און עס ענדערן זיך אויך די פאַרמען פון קונסט און ליטעראַטור.

וואָס זיינען די אורזאַכען פון אַט די פּערענדערונגען? דורך וועלכע קרעפטען ווערט איין פּאָליטישע אָרדנונג בטל און אַן אַנדערע ענטשטעהט אויף איהר פּלאַץ? פאַר וואָס ווערט, למשל, אַן אַבסאָליוטיסטישע רעגירונג פּערוואַנדעלט אין אַ דעמאָקראַטיע?

דיזע אַלע פּערענדערונגען ווערען אַרויסגערופּען דורך די פּער- ענדערונגען אין די קינסטליכע געצייג. די מענ- שען ווערען אַלץ גרעסערע בעלי הוצאה, ווייל זייערע בעדערפניסען ענטוויקלען זיך מיט דער ענטוויקלונג פון קולטור, און אויסערדעם פּערגרעסערען זיי זיך אין צאָהל, זיי זיינען פּרים ורבים און מען מוז זעהן צו האָבען אַ גרעסערע הכנסה, מען מוז זעהן צו קריגען מעהר לעבענס-מיטלען. דיזע נויט אין לעבענסמיטלען צווינגט די מענשען אויסצובעסערן זייערע וואַפען — די קינסטליכע געצייג, און אַ דאַנק דער דאָזיגער ענטוויקלונג פון די קינסטליכע געצייג ענדערט זיך שוין דאָס געזעלשאַפטליכע צוזאַמענלעבען, די געזעל- שאַפטליכקייט.

א פאָר ביישפיעלען:

אין דער ערשטער עפאָכע פון דער מענשליכער קולטור, ווען אלע מענשען האָבען זיך בעשעפטיגט מיט יאָגד, איז די פאָרם פון געזעלשאַפֿטליכען לעבען געווען אַ קאָמוניסטישע (בכברותא'דיגע). אזא פאָרם איז געווען אין הסכם מיט דעם צושטאַנד פון די קינסט־ליכע וואַפּען, מיט וועלכע די מענשהייט האָט געפיהרט איהר קאַמפּף מיט דער נאַטור. ביקסען, שווערדען און נאָך אזוינע קולטור־געוועהר זיינען ניט געווען. די גאַנצע געוועהר און געצייג זיינען בעשטאַנען פון אַ שטיין און אַ שטעקען. איינעם אליין איז געווען אונמעגליך צו פאַנגען אַ חיה. די מענשען האָבען זיך געמוזט אלע פּעראַייניגען כדי מיט אַלגעמיינע כחות צו פאַנגען פּערישדענע חיות. אין דער יאָגד האָבען אלע מיטגלידער פון דער גרופּע גענומען אַ גלייכען אַנטייל. נעהמענדיג אַ גלייכען אַנטייל אינ'ם שאַפּען פּראָדוקטען, האָבען זיך שפּעטער אלע גלייך געמוזט צוטיילען מיט דעם געשאַפּענעם פּראָדוקט, מיט דעם רויב. די צאָהל מיטגלידער פון דער יאָגד־גרופּע איז געוואַקסען, און צוואַמען מיט דער צאָהל זיינען אויך געוואַקסען די בעדערפֿ־ניסען. די יאָגד בעשעפּטיגונג איז שוין ניט געווען אימשטאַנד אלע בעדערפּניסען צו בעפּרידיגען. די נויט האָט געצוואונגען דעם מענשען זוכען אַ נייע סאָרט ווירטשאַפּט. דער מענש איז איבערגעגאַנגען צו אַ נ ד ו ו י ר ט ש א פ ט א ו ן פ י ה צ ו כ ט. לאַנדווירטשאַפּט און פּיהצוכט, לויט די דאַמאַל־דיגע געצייג, האָבען ניט געפּאָדערט די ארבייט פון אַ סך מענשען צו זען צו זאַמען. ביי שלעכטע געצייג איז אַ סך בעסער צו בעאַרבייטען דאָס לאַנד אליין, אָדער מיט אַ קליינע צאָהל מענשען, איידער מיט אַ סך מענשען צוזאַמען. דאָס לאַנד איז אַ סך פּרוכטבאַרער, ווען איינער אָדער איי־ניגע בעאַרבייטען אַ קליין שטיק ערד, איידער אַ סך אויף אַמאַל—אַ גרויסען שטח. וויבאַלד דער שותפות־דיגער אַנטייל אין דער פּראָדוקציע איז בטל געוואָרען האָט שוין במילא אויך אויפגע־הערט די פּריהערדיגע פאָרם פון צוזאַמענלעבען. די קאָמוניס־טישע געזעלשאַפֿטליכע פאָרם האָט זיך געביטען אויף אַ פאַט ריכטאָלישע, וואָס איז שוין געגרינדעט אויף פּרוואַט אייגענטום, אזוי ווי עס האָט געפּאָדערט יענער צושטאַנד פון די קינסטליכע געצייג.

די בעדערפּניסען ווערען אָבער וואָס ווייטער אַלץ מעהר ענט־וויקעלט. לאַנדווירטשאַפּט און פּיהצוכט אין זייער דאַמאַלדיגען

שטאנד זיינען שוין אויך געוואָרען ניט־געניגענדע קוועלען אויף חיונה. מען האָט זיך גענומען שטארקער צו מלחמות. די מלחמות אין דער אַלטער צייט זיינען געווען אַ נויטווענדיגער פּוּעל־יוצא פון דעם קאמפף פאר דער עקזיסטענץ. מלחמות פאָדערן אַ שטארקע און פעסטע דיסציפּלין. אַ דיסציפּלין קען זיך נאָר רעכט האַלטען דעמאָלט, ווען די רעגיערונג טראָגט אַ דעספּאָטישען כאַראַקטער. אויסער דעם בריינגען די מלחמות פיעל געפאָנגענע פּוּעל די איינגענומענע שבטים. כל זמן די אַרבייט פון יעדען מענשען איז געווען אזוי אַרעם, אַז זי האָט אפילו נישט געקענט בעפרידיגען די אייגענע בעדערפניסען, האָט דעם זיעגרייכען שבט נישט געלוינט צו האַלטען די געפאָנגענע, און האָט זיי בעסער אויסגע'הרג'עט. שפעטער אָבער, ווען די אַרבייט האָט געקענט שאַפען מעהר, ווי פיעל עס איז נויטיג פאר זיך אַליוו, האָט שוין דעם זיעגרייכען שבט נישט געלוינט אויסצוהרג'ענען די איינגענומענע שבטים, נאָר זיי פּערוואַנדלען אין שקלאַפּען. אזוי האָט זיך ענטוויקעלט די שקלאַפּעריי.

דער אונטערנאנג פון דער שקלאַפּעריי, ווי די ענטשטעהונג פון לייב־אייגענשאַפט איז אויך געווען אַ רעזולטאַט פון די פּער־ענדערונגען אין די קינסטליכע געצייג, אין דער אַרט און ווייזע ווי די מענשהייט האָט געפיהרט דעם קאמפף פאר דער עקזיסטענץ, אָדער בעסער אין דעם סיסטעם פון ווירטשאַפט.

אונזער אויפגאבע איז דאָ אָבער נישט צו ווייזען, ווי אזוי די פּערשיעדענע פאָליטישע פאָרמען האָבען זיך געבילט אין צו־זאַמענהאַנג מיט דער פּערענדערונג אין די ווירטשאַפט־סיסטע־מען. די הויפט זאך, וואָס מיר ווילען דאָ, איז צו געבען אַ קור־צען איבערבליק אויף די ווירטשאַפט־סיסטעמען גופא, וועלכע זיינען געווען אין אונזער געשיכטע.

היסטאָריש ווערט די גאַנצע ווירטשאַפט איינגעטיילט אין צוויי פּעריאָדען: (1) נאַטוראַל־ווירטשאַפטען, (2) די סחורה אָדער טויש־ווירטשאַפטען.

צו די נאַטוראַל־ווירטשאַפטען געהערען יענע ווירטשאַפטען, וואו די פּראָדוקטען ווערען פּראָדוצירט פאַר'ן אייגענעם געברויך, און וואו די ווירטשאַפט איז אָרגאַניזירט לויט אַ געוויסען פּלאַן. די גאַנצע ווירטשאַפטליכע אַרבייט ווערט פּערוואַלטעט פון אַ בעשטימטען רצון. אָט דער ווילען ווייס די בעדערפניסען פון דער געוועלשאַפט און אין הסכם מיט אָט די בעדערפניסען ווערט אַר־

גאנזירט די ווירטשאפט. דער קאנסום, דער געברויך איז דעה צוועק און די פראדוקציע איז א מיטעל ווי צו בעפרידיגען דעם געברויך. די גאנצע ווירטשאפטליכע ארבייט בעשטעהט פון צוויי רינגען, פון פראדוקציע און קאנסומפציע. דער מיטעל-רינג, די צירקולאציע, דער מסחר איז אדער נאך ניט געווען, אדער געווען זעהר וועניג ענטוויקעלט. דיזע ווירטשאפטליכע סיסטעמען זיי-נען:

- (א) יאגד,
- (ב) לאנדווירטשאפט און פיהצוכט,
- (ג) שקלאפעריי, און
- (ד) לייב-אייגענשאפט, אדער פעאדאלים :

צו די סחורה-ווירטשאפטען געהערען יענע ווירטשאפטען, וואו די פראדוקטען זיינען סחורות און ווערען פראדוצירט פאר'ן מארק, און ניט פאר'ן אייגענעם געברויך. אין אט די ווירטשאפט האט די פראדוקציע ניט אלס איהר צוועק צו בעפרידיגען די בעדערפניסען פון כלל, נאך צו שאפען פראפיט פאר די פראדור-צירער. די גאנצע ווירטשאפט איז ניט ארגאניזירט, נאך ווערט רעגולירט דורך בלינדע עקאנאמישע געזעצען. די צירקולאציע, דער טויש איז די הויפט-אקס, ארום וועלכער עס דרעהט זיך די גאנצע ווירטשאפט.

די סחורה-ווירטשאפט צוטיילט זיך אויף:

- (א) מלאכה,
- (ב) מאנופאקטור,
- (ג) פאבריק.

אין דער יאגד-צייט איז אייגענטליך נאך ניט געווען קיין ווירטשאפט אין דעם זין, ווי מיר האָבען בעשטימט, וואָס אַ ווירט שאַפט הייסט (אַן איבערלעגטע, מיושב'דיגע ארבייט). דאָן האָ-בען די מענשען ערשט אָנגעפאָנגען צו לעבען צוזאַמען. די יאָגד-שבטים פלעגען שטענדיג הונגען, די נאַטור האָט איבער זיי גע-הערשט דעספאָטיש. זייער עקזיסטענץ האָט אָבגעהאַנגען פון אַ צופאַל. די פאָרם פון צוזאַמענאַרבייטען איז געווען אַן איינפאַכע. קיין אַרבייט-צוטיילונג איז ניט געווען. די פאָרם פון פונאַנדער-טיילונג איז געווען אַ קאָמוניסטישע, אין הסכּם מיט דער אַרט פון צוזאַמענאַרבייטען. פון דער עקספּלואַטאַציע פון איין מענש דורכ'ן צווייטען איז נאָך קיין זכר ניט געווען.

ביי דער לאנדווירטשאפט און פיהצוכט זיינען די מענשען שוין ניט געווען אזוי פערשקלאפט ביי דער נאטור. זיי זיינען

שוין ניט געווען אזוי אָבחהנגיג פון צופאַל, ווי ביי דער יאָגד-בער שעפטיגונג. עס האָט זיך שוין דאָן אָנגעפאַנגען אַן אַרבייט-ציר טיילונג צווישען די מיטגלידער פון דער פאַמיליע. אַן דער שפיץ פון דער ווירטשאַפּט איז געשטאַנען אַן אָרגאַניזאַטאָר, אַ פאַטריאַרך, וועלכער האָט געהערשט איבער די אַנדערע מיטגלידער דער פון דעם שבט, אָדער פאַמיליע. אין דער דאָזיגער צייט האָט זיך שוין אָנגעפאַנגען צו ענטוויקלען פּריוואַט אייגענטום און עקס-פּלאַטאַציע.

ביי דער שקלאַפּעריי האָט די עקספּלאַטאַציע פון מענשען דערנרייכט די העכסטע שטופּע. מענשען זיינען ערנידעריגט גע-וואָרען צו דער מדרגה פון אונלעבעדיגע געצייג. פּריוואַט איי-גענטהום איז געוואָרען אַ הייליג רעכט. די אַרבייט-צוטיילונג צווישען די מיטגלידער פון דער שקלאַפּען-גרופּע איז געווען בע-דייטענר. די גאַנצע געזעלשאַפּט איז געווען צומיילט אין העררען, וועלכע האָבען געהאַט כּל-טובּ און שקלאַפּען, וועלכע זיינען געווען דאָס אייגענטהום פון די העררען. אַ דאַנק דעם, וואָס די שקלאַ-פּען האָבען געשאַפּען אַלע נויטיגע זאַכען צום לעבען, האָבען די העררען זיך אָבגעגעבען מיט עולם הזה, און האָבען געשטרעבט וואָס מעהר צו געניסען. דערמיט ערקלעהרט זיך אויך, וואָס אין יענער צייט, אין דער אַלטער צייט פון גריכענלאַנד און רוים, האָבען זיך ענטוויקעלט די פּערשיידענע סאָרטען קונסט, וועלכע פּערפיינערען דאָס לעבען.

ביי דער לייב-אייגענשאַפּט איז דער פּויער אויך אונטער-יאַכט צום פּריץ, אָבער ניט מיט זיין גוף, נאָר מיט זיין אַרבייט. יעדער דאָרף אין דער צייט פון לייב-אייגענשאַפּט האָט געפיהרט אַן אָבגעשלאָסען לעבען און האָט ניט געהאַט קיין מגע ומשא מיט די איבעריגע מענשען, וועלכע האָבען ניט געהערט צו דעם פּריץ. דער האַנדעל איז געווען נאָך וועניגער ענטוויקעלט, ווי אין דער שקלאַפּעריי. דאָס שטאַט-לעבען איז געווען לויט דעם פּרינציפּ פון דעצענטראַליזאַציע. די פּריצים זיינען ביי זיך אין די דערפער געווען פּאָלשטענדיגע בעלי-בתים און זיינען געווען אונטערוואָרפּען דער קעניגליכער מאַכט בלויז אין בעצוג צו די אַנגעלעגענהייטען פון גאַנצען לאַנד.

די אונאַבחהנגיקייט פון די פּערשיידענע געמיינדעס אין דער צייט פון לייב-אייגענשאַפּט איז ניט געווען אַ סימן פון פּראָגרעס, נאָר אַ סימן פון ריקשריט און ניט-דערוואַקסענדיקייט. אין אַ מעהר ענטוויקעלטער ווירטשאַפּט זיינען די פּערשיידענע טיילען ענג

פערבונדען צווישען זיך. אויך ביי פלאנצונגען און חיות זעהען מיר, אז וואָס קלענער און וועניגער ענטוויקעלט עס איז דער אָרגאניזם, אלץ וועניגער אַבהענגיג זיינען די בעזונדערע אָרגאנען איינער פון אנדערן.

מיר דארפען דאָ בעמערקען, אז ווען מיר זאָגען, דאָס די ווירטשאפט־סיסטעמען בייטען זיך, הייסט עס ניט, דאָס אין אַ געוויסער צייט הערט מיט אַמאָל אויף צו עקזיסטירען איין סיסטעם און אַ צווייטע פערנעהמט דעם פּלאַץ. די גאַנצע מענשליכע ענטוויקלונג בילדעט אַ קייט, וועלכע איז צוזאַמענגעקניפט פון פּער־שיידענע ווירטשאפט־סיסטעמען. די סיסטעמען ענטוויקלען זיך איינס פון דעם אנדערן. אינווייניג אין איין סיסטעם ליגען שוין די זאָמען פאר'ן צווייטען. אזוי איז צום ביישפּיעל געווען אַ געוויסע צייט, ווען יאָגד האָט עקזיסטירט צוזאַמען מיט לאַנד־ווירטשאפט, דער פּאַטריאַרך איז נאָך צוזאַמענגעקומען מיט דעם שקלאַפּען הערר א. א. ו. ווען איין סיסטעם איז נאָך אין גלאַנץ זיינען נאָך פאַראַן איבערבלייבענישען פון אַ פּריהעדריגען סיסטעם און עס וואַקסען שוין וואָרצלען פון אַ נייעם סיסטעם. ווען מיר טיילען יא איין די געשיכטע אין סיסטעמען איז עס נאָך אויף אזוי פּיעל, אויף וויפּיעל די הויפּט־מעטאָדען און פּאַרמען פון אַרבייט זיינען כ א ר א ק ט ע ר י ס ט י ש פאַר דער אָדער יענער צייט. מיר ריידען בכלל נאָך פון הויפּט ווירטשאפט־סיסטעמען, אָבער ניט פון פרטים פון אַן איינציגער צייט.

אויך אין דער צייט פון פּעאַדאָליזם, פון לייב אייגענשאפט, האָבען זיך שוין אָנגעפאַנגען צו ענטוויקלען די שטערט, וואו עס האָבען אין אָנפאַנג מעהרסטענס געוואוינט די בעלי מלאכות און שפּעטער די סוחרים, אָבער דיזע בעלי מלאכות האָבען נאָך פּער־נומען אין בעצוג צו די דאָרף־איינוואוינער זעהר אַ קליינעם פּלאַץ און זיינען ניט געווען כאַראַקטעריסטיש פאַר יענער צייט. ערשט דאָן, ווען די מאַכט פון פּריצים האָט אָנגעפאַנגען שוואַכער צו ווערען, דער האַנדעל האָט זיך אָנגעפאַנגען שטאַרק צו ענטוויקלען, די פּויערים האָבען מאַסענווייז געוואָרפען דעם דאָרף און אַרײַבער אין שטאָרט, וואָס איז שפּעטער געוואָרען דער צענטער פון עקאָנאָמישען לעבען און במילא אויך פון דער פּאָליטישער מאַכט — ערשט דאָן האָט דער פּעאַדאָליזם און צוזאַמען מיט איהם די גאַנצע נאַטוראָל־ווירטשאפט אויפּגעהערט צו זיין דאָס כ א ר א ק ט ע ר י ס ט י ש ווירטשאפט סיסטעם און די סמנים פון דער סחורה ווירטשאפט זיינען געוואָרען אלץ מעהר און מעהר בולט.

זיבענטע לעקציע

(ב) די סחורה ווירטשאפטען

מלאכה און איהרע כאַראַקטעריסטישע אייגענשאפטען ; די אינדיווידואל-
לימעט פון בעל מלאכה שפיגעלט זיך אָב אויף זיין פראָדוקט ; מאַנאָפאָקט
טור און איהרע אייגענשאפטען ; די ענטשטעעהונג פון מאַנאָפאָקטור ;
די מעלות פון מאַנאָפאָקטור קעגען מלאכה ; די פאַבריק און איהרע אוי-
גענשאפטען ; די בעדייטונג פון דער מאַשין ; די אַרבייטס צושטילונג
צווישען מאַשינען ; דער קאָלעקטיווער כאַראַקטער פון די מאַשינען-
פראָדוקטען ; די ווירקונג פון דער מאַשין אויפ'ן אַרבייטער ; די סאָ-
ציאלע לאַגע פון אַרבייטער ביי דער מלאכה, מאַנאָפאָקטור און פאַבריק ;
דעצענטראַליזאַציע און צענטראַליזאַציע ביי דעם פאַבריק סיסטעם.

אויף דער ערשטער שטופע פון די סחורה-ווירטשאפטען האָט
אין די שטערט געהערשט די מלאכה.

אונטער מ'אכט פערשטעהט מען אזא סאָרט אונטער-
נעהמונג, וואו דער אונטערנעהמער אַליין אַרבייט מיט אייגענע
אינסטרומענטען. ער איז דער אייגענטימער פון זיין וואַרשטאַט.
די אינסטרומענטען ווערען געבראַכט אין בעוועגונג מיט דעם בעל
מלאכה'ס הענד. די אַרבייט ווערט געמאַכט אויף בעשטעלונג און
ניט אין פאַרראַט. געדונגענע אַרבייטער זיינען ביים בעל מלאכה
וועניג. מייסטענס זיינען די אַרבייטער די אייגענע הויזמענשען —
די קינדער. די לעהרען צייט פון בעל מלאכה דויערט אייניגע
יאָהר און יעדער פועל ווערט, געוועהנליך, שפעטער אַליין א בעל
מלאכה. די אינסטרומענטען, דער שאַפ, קאָסטען ניט טייער און
יעדערער קען אָנקלייבען געלד דאָס צו קויפּען. די אַרבייט פון
בעל מלאכה איז מעהר אָדער וועניגער קאָמפּליצירט. די אַרבייט
איז ניט צוטיילט און דער בעל מלאכה מוז אויסאַרבייטען דעם
גאַנצען פראָדוקט. די פעהיגקייטען פון בעל מלאכה שטייגען זיך
אָב אויפ'ן פראָדוקט. איז ער א גוטער בעל מלאכה מאַכט ער
א גוטען פראָדוקט, איז ער א שלעכטער בעל מלאכה — א שלעכט-
טען פראָדוקט. דער פראָדוקט טראַגט אויף זיך דעם זיגעל פון
זיין שעפּער. ראובן דעם שוסטערס שטיוועל זיינען ניט אין גאַנץ
צען גלייך צו שמעון דעם שוסטערס. לוי דעם שניידערס אַרבייט
איז ניט אין גאַנצען עהנליך צו יהודה דעם שניידערס. די אַרבייט

האָט אין זיך אַ געוויסע אינדיווידוואַליטעט, זי איז די פּערקערפּע-
רונג פון דעם אָדער יענעם א י ך.

שפּעטער האָט זיך ענטוויקעלט די מאַנופאַקטור.

די מאַנופאַקטור דיענט אַלס איבערנאַנג פון מלאכה צו דער פאַבריק. זי האָט אין זיך געמיינשאַפטליכעם מיט דער מלאכה דערין, וואָס ביי איהר ווערען אויך בענוצט אַזוינע אינסטרומענטן, וועלכע ווערען געבראַכט אין בעוועגונג דורך דעם אַרבייטערס האַנד. די אַרבייט איז אויך אַבאָהענגיג פון דעם אַרבייטערס כּח און געשיקטקייט. אָבער בעת ביי דער מלאכה ווערען די פּראָדוקטען געמאַכט אויף בעשטעלונג, איינציגווייז אין אַ קליינעם מאַסשאַט, ווערען זיי ביי מאַנופאַקטור שוין אויסגעאַרבייט מאַסענווייז פאַר'ן מאַרק. אויך די אַרבייט צוטיילונג איז ביי דער מאַנופאַקטור בעדייטענדר ענטוויקעלט. אין דער מאַנטעל־מאַכער אינדוסטרי (קלאָוק אינדוסטרי) זיינען מאַנכע פאַרען כּאַראַקטעריסטיש פאַר מאַנופאַקטור, ווי צ. ב. די בלוזען און קליידער־מאַכער (ליידיעס ווייסטס און דרעס־מייקער).

די מאַנופאַקטור האָט זיך ענטוויקעלט, ערשטענס, דורך דעם, וואָס מאַנכע זאַכען פּאַדערען בטבע די פּעראַייניגונג פון פּערשיידענע זעלבסטשטענדיגע בעלי מלאכות, ווי צ. ב. די פּראָדוקציע פון עקיפּאַזשען. זיי ווערען לכתחילה אויסגעאַרבייט דורך דער פּעראַייניגונג פון זעלבסטשטענדיגע שניידער, זעמלער, קופּער־שמירען, אייזען שמירען און סטאַליאַרעס. עס איז זעלבסטפּער־שטענדיך, אַז דער אויסאַרבייטער פון עקיפּאַזשען האָט געמוזט דיזע אַלע זעלבסטשטענדיגע בעלי מלאכות פּעראַייניגען אין איין הויז. און דאָס איז שוין אַ מאַנופאַקטור.

צווייטענס, איז די מאַנופּעקטור ענטשטאַנען אַ דאַנק דעם ענטוויקעלטען מאַרק, וואו עס איז געוואָרען אַ גרויסע נאַכפּראַגע אויף פּראָדוקטען.

אַ בעל מלאכה אַרבייט, ווי געזאָגט, אויף בעשטעלונג. דער צו דאַרף ער ניט האָבען קיין גרויסען קאַפיטאַל. ווען איינער בעשטעלט זיך אַ פּאַר שיד, קויפט דער שוסטער די לעדער, מאַכט פאַרטיג, ברענגט אָב און בעקומט דאָס געלד, מיט וועלכע ער קען קויפען לעדער פאַר אַ צווייטען קונד. ווען מען האָט אָבער אַנטגעפאַנגען, לאָמיר זאָגען, צו פּאַדערען שיד פון אַן אנדער שטאַרט, און ניט איין פּאַר, נאָר אַ סך פּאַר מיט אַמאָל, דאַן איז אַן אַרעמע

שוסטער שוין ניט געווען אימשטאנד דאָס צו טהאָן. ערשטענס האָט ער זיך איבערהויפט ניט געקענט אָבגעבען צו מסחר. ער האָט ניט געהאָט קיין צייט און ניט קיין קענטנים דערצו. עס האָבען געמוזט זיין ספעציעלע סוחרים דערפאַר. צווייטענס האָט ער ניט געהאָט אַזויפיעל געלד צו קויפֿען לעדער און איז אויך ניט געווען אימשטאנד אויסצואַרבייטען אַזויפיעל שיד, וויפיעל דער מאַרק האָט געפאָדערט. עס האָט זיך געפאָדערט אַ מענש מיט געלד, און דערצו האָט ער בעדארפט זיין אַ שטיקעל סוחר, וועלכער גיט זיך ספעציעל אָב מיט פֿערקויפֿען סחורות. אַזאַ סאָרט מענש האָט זיך גלייך איינגעפונען. דער אינטערנעהמער, וואָס האָט געקענט פֿערווענדען שיד אויפֿן מאַרק, האָט אַליין גע-קויפֿט לעדער און אנדערע רויגע מאַטעריאַל און האָט עס אין אַנט-פאנג אָבגעגעבען מאַכען צו די שוסטערס אין דער היים. ער האָט געהאָט דערפון אַ סך נוצען. ערשטענס, דורך דעם, וואָס ער האָט געקויפֿט אַ סך רויגע מאַטעריאַל מיט אַמאָל, האָט איהם גע-קאָסט ביליגער; צווייטענס, דערמיט, וואָס ער האָט דעם בעל מלאכה געגעבען אַ סך אַרבייט — האָט ער, דער בעל מלאכה, איהם גערעכענט ביליגער, ווי אַ צופֿעליגען בעשטעלער. שפעטער האָט דער אונטערנעהמער זיך מיט געווען, אַז עס לוינט איהם לחלוטין גיט, אַז זיינע סחורות זאָלען אויסגעאַרבייט ווערען אָהן זיין השגחה ביי יעדען בעל מלאכה אין דער היים. עס לוינט איהם בעסער אַריינצונעהמען די אַלע בעלי מלאכות אין איין הויז, זיי זאָלען אַרבייטען טאַקע מיט זייערע אייגענע געצויג, אָבער אונטער זיין אויג. דאָס וועט איהם קאָסטען ביליגער, — האָט ער זיך גערעכענט. ערשטענס, וועלען די בעלי בלאכות בעסער אַרביי-טען, צווייטענס וועט קאָסטען וועניגער בעליכטונג און בעהיציגונג. אויך דירה געלד פֿאַר די וואַרשטאַטען וועט זיין וועניגער. ווי מיר האָבען שוין איינמאָל געזאָגט, קאָסט אַ סך ביליגער איין גרויסע דירה פֿאַר 20 בעלי מלאכות, אירער 20 קליינע דירות פֿאַר 20 בעזונדערע בעלי מלאכות, אַגב וועלען די בעלי מלאכות גיט האָבען קיין שליטה אויף די יתור, די שטיקלעך און ברעקלעך, וועלכע בלייבען נאָך פון יעדער סחורה. כִּך הוה, ער האָט אויפֿגעהערט די בעלי מלאכות צו געבען אַרבייט אַהיים און דיזע ווילענדיג, גיט ווילענדיג זיינען ענד-ליך געווען געצוואונגען צו געהן אַרבייטען ביי יענעם, ביים געלדגע-

בער און אייגענטימער.*) דאָס איז שוין געווען אַ מאַנאָפּאָקטור מיט אַלע פיטשעווקעס.

אין אָנפאַנג, ווי מיר זעהען, בעשטעהט דערהויפּט אונטער-שייד צווישען מאַנאָפּאָקטור און מלאכה אין דער גרויס פון דער אונטערנעהמונג, וואָס פּאָדערט ספּעציעלע מענשען און ספּעציעלע קאָפיטאַלען. שפּעטער אָבער האָט זיך אין דער מאַנאָפּאָקטור, וואָס איז לכתחילה אַרויסגערופּען געוואָרען דורך דער נויטווענדיגקייט אין אַ מאַסען פּראָדוקציע, שטאַרק ענטוויקעלט די אַרבייט-צוי-טיילונג.

ווען אַ סך אַרבייטער אַרבייטען צוזאַמען ווייזט זיך גלייך אַרויס ווער פון די אַרבייטער — אין דער שניידער אינ-דוסטרי למשל — איז מעהר פּעהיג צו זיין אַ צושניידער; ווער אַ שטעפּער; ווער אַ פעטעלקע מאַכער א. א. וו. אַ בעל מלאכה אַליין מוז מאַכען אַלע אַרבייטען, דעם גאַנצען פּראָדוקט פון אַנ-פאַנג ביזן סוף, אָבער ווען אַ סך בעלי מלאכות זיינען צוזאַמען קען ווערען אויסגעפיהרט, אַז יעדערער זאָל טהאָן די אַרבייט, צו וועלכער ער איז מעהר פּעהיג, בפרט נאָך, אַז דאָס וועט געבען בעסערע רעזולטאַטען. דער אונטערנעהמער פון דער מאַנאָפּאָקטור האָט דאָס גלייך איינגעזעהן און האָט איינגעפיהרט די אַרבייט-צוטיילונג. דיזע אַרבייט-צוטיילונג האָט געפיהרט דערצו, אַז די אינסטרומענטען זאָלען ספּעציאַליזירט און פּערפּאַקטאַמט ווערען. ביי אַ בעל מלאכה האָט איין און דערזעלבער אינסטרומענט גע-דאַרפט ריענען אי בייים צושניידען, אי בייים שטעפּען, אי ביי אַנ-דערע אַרבייטען. ביי מאַנאָפּאָקטור האָבען די צושניידער געהאַט זייערע ספּעציעלע אינסטרומענטען; די שטעפּער — זייערע און די פעטעלקע-מאַכער — זייערע. אַלעס האָט זיך צוטיילט און ספּעציאַליזירט. די פּראָדוקציעס, וועלכע האָבען אויסגעאַרבייט אינסטרומענטען, האָבען זיך בעמיהט צו מאַכען פאַר יעדען סאָרט אַרבייט אַ ספּעציעלען אינסטרומענט.

די ענטוויקעלטע אַרבייט-צוטיילונג איז געווען אַ נאַטירליכער רעזולטאַט פון דער מאַנאָפּאָקטור און האָט טאַקי דערגרייכט אין מאַנאָפּאָקטור פּעריאָד אַ גרויסע מדרגה.

(*) נאָר דאַרען, וואו די הויים אַרבייט איז בעזונדערס עקספּלאַמירט געוואָרען, ווי ביי דעם „סוועטינג סיסטעם“, האָט דעם אונטערנעהמער ניט געלוינט אַרוינצונעהמען די אַרבייטער ביי זיך אין אַ ספּעציעלען פּלאַץ. ער האָט בעסער אַרויסגעגעבען די אַרבייט אַהיים.

די פאבריק איז דאָס דריטע מעהר פערפאלקאָמטע סיסטעם פון דער טויש אָדער סחורה ווירטשאַפט.

די פאבריק אַלס אַ גרויסער בעטריב האָט אין זיך אַלע מעלות פון דער מאַנופאַקטור, אָבער צייכענט זיך נאָך אויס דערמיט, וואָס אין איהר ווערט אָנגעווענדט די מאַשינן. די מאַשינן איז אַ קאָמבינאַציע פון פיעלע איינפאַכע אינסטרומענטען, וועלכע כע זיינען פערבונדען דורך אַ געוויסע מעכאַנישע קראַפט. די מעכאַנישע קראַפט ברענגט אין בעוועגונג די אינסטרומענטען און ניט דער אַרבייטער, ווי ביי מלאכה אָדער ביי מאַנופאַקטור.

אַ דאַנק דער אָנווענדונג פון דער מאַשין קען מען דורך איין און דערזעלבער מאָס אַרבייט־קראַפט בעשאַפען מעהר פראָדוקטען, ווי ביי דער מלאכה אָדער אפילו ביי דער מאַנופאַקטור. די אַרבייט מיט געוועהנליכע אינסטרומענטען איז בעשרענקט. די געוועהנליכע אינסטרומענטען מוזען שטענדיג האָבען ביי זיך אַ מענטש, וועלכער קען ניט רעגירען מיט אַ סך אינסטרומענטען אויף איין מאָל. קיין מענטש קען, אַ שטייגער, ניט שפינען אויף צוויי שפינדל־לעך, אָדער שטריקען מיט אַמאָל צוויי זאָקען. די מאַשין אָבער איז ניט אזוי אָבהענגיג פון דער מענשליכער קראַפט. די מאַשין קען פּעראַייניגען אַ סך אינסטרומענטען און אַרבייטען מיט זיי אויף אַמאָל. אַ דאַנק דער מאַשין קען איינער וועבען מיט אַ סך וועבשטוחלען, שפינען מיט אַ סך שפינדל־לעך און שטריקען אַ סך זאָקען מיט אַמאָל. די רעזולטאַטען פון דער אַרבייט ווענדען זיך ניט פון דעם מענטשען, וועלכער רעגירט מיט דער מאַשין, נור פון דער מאַשין'ס מעכאַניזם. וואָס בעסער און קאָמפליצירטער די מאַשין — אַלץ מעהר אַרבייט, וואָס איינפאַכער די מאַשין — אַלץ וועניגער אַרבייט. און אזוי ווי דער מעכאַניזם פון דער מאַשין קען פערבעסערט און פּערגרעסערט ווערען ביז דער אונטערליכקייט, טאָ קען ממילא אויך אָהן אַ סוף פּערגרעסערט ווערען די פּרוכטבאַר־קייט פון דער אַרבייט. די טעכניק איז איצט שוין אזוי ענטוויקעלט, אַז פיעלע מאַשינען זיינען פּעראַייניגט צוזאַמען און יעדע מאַשין טהוט מעכאַניש נאָר אַ געוויסע אַרבייט. עס איז אין דער פאבריק, בכּן, פאַראַן אַן אַרבייט־צוטיילונג צווישען די מאַשינען אזוי ווי צווישען מענשען אין דער מאַנופאַקטור. אין די גרויסע דרוקערייען איז דאָס לייכט צו זעהן. איין מאַשין דרוקט און אַ צווייטע מאַשין וויקעלט די צייטונג. אַט די ביידע מאַשינען זיינען פּעראַייניגט מעכאַניש און עס איז נאָר גענוג איין

מענש (דער מאשיניסט) ביי דער ערשטער מאשין. די צווייטע מאשין בעקומט פון דער ערשטער די צייטונג אויף א מעכאנישען אופן אָהן דער הילף פון א מענש.

ביי דער מאנופאקטור שפילען די פעהיגקייטען פון מענשען, זיין אינדיווידואליטעט, א געוויסע ראָלע. ביי דעם פאבריקסיס־טעם שפיעלט אַ ראָלע ניט די פעהיגקייט פון מענשען, ניט זיינע נייד־גונגען און פערלאנגען, נאָר זיין אַרבייט־קראַפט, זיין כח. די מעכאניק און מאשינען, און ניט די אינדיווידואליטעט פון אַרבייט־טער, שפיעלען די ראָלע אין דער פאבריק.

ביי דער פאבריק פערלירט דער אַרבייטער אין גאַנצען זיין פערזענליכקייט, זיין אינדיווידואליטעט אויף דורך דעם, וואָס די מאשין ענטוויקעלט די אַרבייט־צוטיילונג, וואָס האָט זיך אָנגעד פאַנגען אין דער מאנופאקטור, ביז דער העכסטער מדרגה. די אויסאַרבייטונג פון אַ פראָדוקט ווערט צוטיילט אויף פיעלע פיעלע איינפאַכע אַרבייט־פראָצעסען, און יעדער אַרבייטער האָט נאָר צו ערפילען איין אַרבייט־פראָצעס, צו וועלכען מען דאַרף אפילו דעם קאַפּ ניט צולייגען. הענענדיג פאָדערט די מאשין, אָבער ניט מענשען, וועלכע דענקען, וועלכע האָבען פעהיגקייט טען. ביי דער פאבריקסיסטעם איז דער מענש געוואָרען ערנייד־ריגט ביז דער מדרגה פון אַ מעכאנישער ווערקצייג. ער איז געד וואָרען אַ שרויף, אַ צוואַק פון דער מאשין. אין דער צייט, ווען ביי דער מלאכה — אין אַ געוויסער מאָס אויף ביי דער מאַנר פאַקטור — איז דער פראָדוקט אָבהענגיג פון דעם בעל מלאכה'ס פעהיגקייטען, פון זיין אינדיווידואליטעט איז ביי דער פאבריק דער פראָדוקט אָבהענגיג פון דער מאַשין. דער פאַרטיגער פראָדוקט טראַגט ניט דעם שטעמפעל פון ראובן'ן אָדער שמעון'ן, ווי ביי דער מלאכה. דער אַרבייטער אין אַ שוך פאבריק אין מאַ סאַטשוועטס וועט אַליין אייך שווער זאָגען, ווען איהר וועט איהם ווייזען אַ פאַרטיגע שוך, אויב ער האָט דערביי געאַרבייט אָדער ניט. דער פראָדוקט איז ניט אַ רעזולטאַט פון דעם'ס אָדער יענעם'ס אַרבייט, נאָר פון מאַסען־אַרבייט, פון קאַלעקטיווער אַרבייט.

אויף די סאַציאַלע לאַגע פון אַרבייטער ווערט אַלץ ערגער, וואָס מעהר די פאבריק ענטוויקעלט זיך. דער בעל מלאכה איז אַ זעלבסטשטענדיגער מענש, ער האָט זיך זיין שאַפּ, זיינע אינסטרומענטען און טיילמאָל אויף דאָס רייה מאַטעריאַל, וואָס איהם

איז נויטיג; דער ארבייטער אין א מאַנפאָקטור האָט שוין ניט קיין וואַשטאָט, קיין רויה-מאַטעריאַל, אָבער ער האָט נאָך זיינע אייגענע אינסטרומענטען; דער פאַבריק אַרבייטער האָט שוין נאָר ניט, אַ חוץ זיין אַרבייט-קראַפט.

ביי אַ פאַבריק סיסטעם בעמערקען מיר צווייערליי טענדענ-צען, ריכטונגען. פון איין זייט ווערט די אַרבייט אַזוי צומיילט, צופיצעלט, דאָס דער אַרבייטער ערפילט נאָר אַ פּראָסטע איינ-פאַכע מעכאַנישע אַרבייט, וואו ער דאַרף אפילו זיין קאָפּ ניט צו-לייגען. ער ווערט ערנידריגט צו דער מדרגה פון אַ לעבעדיגער ווערקצייג; פון דער אַנדערער זייט ווערט די גאַנצע אָר-ב-ט-ני-ז-א-צ-י-ע פון אַרבייט, די פּערוואַלטונג אַלץ מעהר פּערוויקעלט, מעהר קאָמפּליצירט און איז פּיעל שווערער, פּאָדערט מעהר שכל און אונטערנעהמונגס גייסט, ווי ביי מאַנפאָקטור און מלאַכה.

די פאַבריק איז אַ מעהר ענטוויקעלטער אינדוסטריעלער אָר-גאַניזם, וואו די פּערשיידענע טיילען פּערלירען זייער זעלבסטשטענ-דיגקייט און ווערען אַלץ מעהר און מעהר אָבהענגיג פון'ס צענטער, פון דער אָרגאַניזירענדער מאַכט. ביי דער מלאַכה און מאַנפאָק-טור זיינען די אַרבייטער צווישען זיך ניט אַזוי פּערבונדען, ניט אַזוי אָבהענגיג און ווען ביי אייניגע געהט די אַרבייט ניט אַזוי גוט, קענען דאָך די איבעריגע אַרבייטער פּאַרטועצען זייער בע-שעפטיגונג און דער גאַנצער געשעפט דאַרף ניט אָבגעשטעלט ווע-רען. ווען דער שטעפּער, למשל, איז קראַנק קען פון דעסטוועגען דער צושניידער זיין אַרבייט פּאַרטועצען. דאָסזעלבע אויף פּער-קעהרט. אין אַ פאַבריק איז איין גרופּע אַרבייטער אָבהענגיג פון אַנאַנדער גרופּע. יעדע גרופּע בילדעט אין'ם פאַבריק מעכאַניזם אַ נויטווענדיגען שרויף און ווען איין שרויף שטעלט זיך אָב — מוז דערפון ליידען דער גאַנצער מעכאַניזם.

אַ צענטראַליזירטע אָרגאַניזאַציע און דעצענטראַליזירטע אַר-בייט — אָט דאָס זיינען די כאַראַקטעריסטישע סמנים פון אַ פאַב-ריק סיסטעם.

אַזוי ווי ביי די נאַטוראַל ווירטשאַפטען, זיינען אויף די דריי שטופּען פון ענטוויקלונג — מלאַכה, מאַנפאָקטור און פאַבריק — ביי דער טויש און סחורה-ווירטשאַפט ניט שאַרף אָבגעגרענעצט איינע פון דער אַנדערער. אין איין און דערוועלבער צייט און זאָג נאָר אָרט טרעפען מיר זיי אָפט איינע נעבען דער אַנדערער. בעלי מלאכות טרעפען מיר אָפט אין דער צייט, ווען עס הערשט מאַנ-טורע.

פאקטור. די לעצטע קען נאך ווירקען, ווען אפילו די פראדוקטען ווערען געשאפען לויט א פאבריק סיסטעם. בכלל אָבער, אין גרויסען און גאנצען, ווערט געוועהנליך יעדע צייט כאראקטעריזירט דורך א געוויסער ארט פראדוקציע, וואָס איז די הערשענדע — דאָס הייסט דער הויפט מיטעל, ווי צו פראָדוצירען די נויטיגע פראָדוקטען.

אין היינטיגער צייט איז די הערשענדע פאָרם פון פראָדוקציע דאָס פאבריק סיסטעם. די פאבריק דריקט ארויף איהר שמעמפעל אויף אלע צווייגען פון אונזער לעבען. זי איז דער מקור, די קוועל לע פון דער מענשליכער חיונה. אָהן בעלי מלאכות קענען מיר נאָך ווי עס איז אויסקומען; אָהן פאבריקען — ניט. אויב עס זאָלען היינט אלע פאבריקען אויפהערען צו געהן, וועלען אלע אונז זערע בעדערפניסען בלייבען ניט צופרידענגעשטעלט. מיר מוזען היינט האָבען אזא אַרט פראָדוקציע, וואו עס זאָל זיין מעגליך אויסצואַרבייטען א סך פראָדוקטען מיט אַמאָל. מיר נויטיגען זיך אין אַ מאַסען פראָדוקציע, ווייל מיר האָבען אַ מאַסען פער-ברויך.

אין דער גאַנצער פאָלקס-ווירטשאַפט הערשט, ווי בעוואוסט. דער עקאָנאָמישער פרינציפ: „זעה צו עררייכען דעם גרעסטען נויז ביי די קלענסטע אויסגאַבען פון אַרבייט און קאַפּיטאַל.“ דער דאָזיגער פרינציפ צו זיין שפאַרעוודיג אין הוצאות און צו זעהן צו בעקומען מעהר הכנסה, קען אַם בעסטען דורכגע-פיהרט ווערען דורך אַ פאבריק.

די גרויס קאפיטאליסטישע פראָדוקציע, וואו די רויהע מאַטעריאַלען, ווערקצייג, קויהלען און אַרבייט־קראַפט ווערען פערברויכט אויף אַ גרויסען מאַסשטאַב, איז ענג פערבונדען מיט דער פאבריק. אָהן אַ פאבריק סיסטעם זיינען אונמעגליך גרויס־קאפיטאליסטישע אונטערנעהמונגען.

דער גרויס־קאפיטאליזם רעכענט זיין געבורט צייט פון סוף 18טען יאָרהונדערט. אין יאָהר 1764 האָט אַוואָט ערפונדען די ערשטע דאַמפּף מאַשין. עטוואָס שפעטער האָט אַרְקאַט ענטדעקט די ערשטע וועב־מאַשין. ביז יענער צייט האָט מען געוועבט אויף איינפאַכע וועבשטוהלען. אין יאָהר 1785 האָט מען שוין אַוואָט'ס דאַמפּף־מאַשין אָנגעפאַנגען צו פער-ווענדען אין די וועבערייען, וואו מען האָט געאַרבייט מיט אַרְקאַט'ס מאַשינען. די דאָזיגע מאַשינען האָבען אַרויסגערופּען די

אינדוסטריעלע איבערקעהרעניס, די אינדוסטריעלע רעוואָלוציע און זיינען געווען דער אָנפאַנג פון די גרויס־קאָפיטאַליסטישע אונטער־נעהמונגען.

א דאָנק דעם מאַשינען־סיסטעם, וואָס ווערט אָנגעפיהרט מיט דער הילף פון דאָמפּף און עלקעטריציטעט, איז דער גרויס־קאָפיטאַל אַלץ מעהר און מעהר געוואַקסען און איז געוואָרען דער הער־שער אין אונזער לעבען.

8-טע לעקציע.

די לעהרע פון צירקולאציע אדער פון פּונאַנדערטיילונג

די נויטווענדיגקייט פון האַנדעל; דער מאַרק און זיין בעדייטונג; די געזעצען פון מאַרק; דער ווערטה פון די סחורות; פּערשיידענע ווערטה טעאָריען; סוביעקטיווע און אבועקטיווע שיטות; דער געברויך ווערטה און דער טויש ווערטה פון אַ סחורה; די בעגרינדונג פון דער נוצער-טעאָריע; איהר ניט אויסגעהאלטענדיגקייט; די אַרבייטס-טעאָריע פון אדאם סמיטה; דוד ריקארדאָ'ס בעגרינדונג פון דער אַרבייטס טעאָריע; דער פרייז פון די סחורות; אָנגעכאַט און נאָכפּראָגע; די בעציהונגען צווישן ווערטה און פרייז.

נאך דעם ווי מיר האָבען אַרומגערעדט די פּערשיידענע בע-דינגונגען פון דער פּראָדוקציע, וועלען מיר איצט איבערגעהן צו דער לעהרע פון דער צירקולאציע.

מיר לעבען היינט אין אַ סחורה-געזעלשאַפט. ווי מיר וויי-סען שוין אונטערשיידעט זיך די סחורה-געזעלשאַפט פון די פרי-הענדיגע נאַטוראַל-געזעלשאַפטען, ערשטענס, דורך דעם, וואָס די פּראָדוקטען ווערען ניט געשאַפען פאַר'ן אייגענעם געברויך. יעדערער בעשאַפט נאָר א י י סאַרט פּראָדוקטען (אין דער גרויס-קאָפיטאַליסטישער געזעלשאַפט נאָר א ט י יל פון פּראָדוקט) פון יענער גרויסער צאָהל פ ע ר ש י י ד ע נ ע סאַרטען, וועל-כע זיינען נויטיג צום לעבען און, צווייטענס, דורך דעם, וואָס ס'איז ניט פאַראַן אַ געוויסער ווילען פון אַן אָרגאַניזאַטאָר, פון אַ מין ראש הקהל, וועלכער זאָל איינטיילען יעדערען די נויטיגע פּראָדוקטען.

אום פאַרט צו בעקומען די פּערשיידענע לעבענס-מיטלען צו בעפרידיגען די בעדערפניסען, מוז יעדערער מסחר'ן, האַנדלען, אויסבייטען זיינע פּראָדוקטען, וועלכע זיינען איהם, פאַר זיך, צום אייגענעם געברויך, ניט נויטיג, אויף אנדערע סאַרטען, וועלכע דער פּערקויפער ווידער קען פאַר זיך ניט געברויכען. און טאַקע דורך אַט דעם בייט, טויש, ווערען פּערטיילט, צירקולירט די פּראָדוקטען, וואָס די נאַנצע געזעלשאַפט שאַפט צווישען די איינציגע מיט-גליעדער.

די קראַפט, וועלכע אָרגאַניזירט דעם טויש, די צירקולאַציע פון די פּראָדוקטען, איז דער מאַרק.

אַ מאַרק ווערט געוועהנליך אָנגערופען דער פּלאַץ, וואו מען קויפט און מען פערקויפט סחורות. אין פּאליטישער עקאנאָמיע פערשטעהט מען אונטער'ן וואָרט מאַרק — די סומע פון קויפער און פערקויפער, וועלכע בייטען צווישען זיך אויס — קויפען און פערקויפען — די סחורות.

דער מאַרק שפיעלט אין דער סחורה־ווירטשאַפט דיזעלביגע ראָלע, וועלכע דער שקלאַפען־הער, דער פאַטריאַרך פון שבט און דער פּעאַדאַל האָבען געשפיעלט אין די נאַטוראַל־ווירטשאַפטען. דער מאַרק רעגולירט די צירקולאַציע פון די פּראָדוקטען, אַזוי ווי דער פאַרצייטיגער אָרגאַניזאַטאָר פון שבט. אויפ'ן מאַרק בעד קומט, למשל, דער פאַרמער פאַר די תבואות, וואָס ער האָט מעהר, וויפיעל ער האָט נויטיג פאַר זיין אייגענעם בעדאַרף, קליידער, שיד, כלים, געצייג א. א. וו. דער שוסטער בעקומט פאַר שטיי וועל, וואָס ער האָט גענעהט ניט פאַר זיך, מעהל, ברויט, קליידער, אַ דירה א. א. וו. דאָס גלייכען דער שניידער, דער בלעכער, דער בוימיסטער. מען בעשאַפט פּראָדוקטען לכתחילה פאַר'ן פער־קויף און אויפ'ן מאַרק ווערט דאָס דיזער מסחר דורכגעפיהרט. און צום סוף, נאָך דעם, ווי אויפ'ן מאַרק זיינען שוין געטהאָן גע־וואָרען די פערשיידענע מסחרים; נאָך דעם, ווי אלע האָבען גע־האַנדעלט צווישען זיך, געטוישט, געצירקולירט די פערשיידענע סחורות, — קומט אויס, אַז, בכלל, האָט יעדערער בעקומען אַליץ וואָס איהם איז נויטיג. דער שניידער האָט ניט נאָר קליידער, נאָר אויך שטיוועל, אַ דירה, מעהל, ברויט; דער בעקער האָט ניט נאָר ברויט, נאָר אויך קליידער, אַ דירה, ווייץ, שטיוועל; דער שוס־טער האָט ניט נאָר שטיוועל, נאָר אויך אַ דירה, ברויט, בעלייכ־טונג, קליידער א. א. וו.

דער מאַרק איז דאָך אָבער אַ בלינדע קראַפט, ער ווערט דאָך פון קיינעם ניט קאָנטראָלירט און אויפגעפאַסט, ווי אַזוי איז דאָס מעגליך, אַז ער זאָל קענען רעגולירען די צירקולאַציע פון די פּראָד־דוקטען? דער תירוץ איז, אַז די ערשיינונגען פון מאַרק זיינען ניט צופעליג, נאָר זיי ווערען רעגירט דורך געוויסע געזעצן. דיזע געזעצען רעגולירען דעם טויש און מאַכען, אַז פערשיידענע מענשען, אַרבייטענדיג ביי איין פּראָדוקט, זאָלען קענען בעקומען אלע פּראָדוקטען, וואָס זיי אין נויטיג. דיזע

געזעצן בעשטימען, וויפיעל מענשען עס זאָלען זיך אָנגעבען מיט שניידעריי, וויפיעל מיט שוסטעריי, וויפיעל מיט אַנדערע מלאכות. זיי בעשטימען אויך, וויפיעל מען זאָל בעקומען פאַר איין פראָדוקט און וויפיעל פאַר אַ צווייטען פראָדוקט. אָט די געזעצן בעשטימען דעם ווערט פון די סחורות. די פראַגע איבער דעם ווערט פון די סחורות איז איינע פון די וויכטיגסטע פראַבלעמען אין דער עקאָנאָמישער וויסענשאַפט פיעלע טעאָריעס זיינען געבויט געוואָרען; פיעלע דיקע ביכער זיינען וועגען דעם געשריבען געוואָרען און מיר מוזען מודה זיין, אז נאָך עד היום הערשען גרויסע חלוקי דעות אין דער ווערט טעאָריע.

ווי אזוי ווערט בעשטימט דער ווערט, פון די סחורות? אין פלוג ווייזט אויס, אז די סוחרים, וועלכע האַנדלען מיט דער סחורה, בעשטימען דעם ווערט, אז דאָס ווענדט זיך נאָר אָן זיי אליין.

אז די דאָזיגע מיינונג איז פאַלש, קען מען זיך לייכט איבער-צייגען. מיר ווייסען גאַנץ גוט, אַ יעדע סחורה האָט אין פער-שיידענע ערטער און אין פערשיידענע צייטען אַ גאַנץ אַנדער ווערט. איין אייל טוך, למשל, קאָסט אין אמעריקא ביליגער ווי אין רוסלאַנד. אין רוסלאַנד גופא ווידער האָט אַן אייל טוך געד-קאָסט מיט 40-50 יאָהר צוריק טיירערער ווי איצט. אויב די אָבשאַצונג פון די סחורות זאָל זיך ווענדען נאָר אָן די סוחרים, טאָ ווי קומט עס, אז גראַד אין אמעריקא אָדער אין ענגלאַנד קאָסט ביליגער, ווי אין רוסלאַנד? אמת טאַקי, די אמעריקאנער סוחרים זיינען גרויסע בריה'ס און האַנדלען בעסער ווי די רוסישע, אָבער ווי קומט עס, אז גראַד אין אמעריקא זיינען אַלע חכמים און אין רוסלאַנד — נאַראַנים? אמת, דעם אמעריקאנער סוחר קאָסט דאָס רויחה מאַטעריאַל און די מאַשינען ביליגער. אָבער אַלץ קשה: פאַר וואָס קויפט ער טאַק יאיינ ביליגער, ווי דער רוסישער סוחר?

עס איז קלאָהר, ווי דער טאָג, אז ניט דער סוחר, אָדער פאַכ-ריקאנט בעשטימט דעם ווערט, נאָר אז דער ווערט פון אַ זאך ווערט בעשטימט אָהן זייער הסכמה, און אז זיי, די בעלי בתים פון דער סחורה, זיינען געצוואונגען צו האַנדלען לויט דעם ווערט, וואָס ליגט ערגעץ-וואו אינעוועניג אין דער סחורה גופא, וואו דער אייגענטימער האָט קיין שליטה ניט.

ווי אזוי קומט דער ווערט? ווי ווערט ער בעשאַפען? בכלל קען מען די פערשיידענע מיינונגען, וועלכע הערשען איי-

בער דעם ווערטה פון די סחורות, קלאַסיפֿיצירען אין צוויי הויפט־שיטות: (1) די סוביעקטיווע שיטה און (2) די אביעקטיווע שיטה.

ביידע שיטות זיינען קאָנסעקווענט און אויסגעהאלטען און געהען אַרויס פון דעם אַנאַליז, פון דער אונטערוואַנג, וואָס מען האָט געמאַכט ביי די סחורות.

וועלכע אייגענשאַפטען דאַרף האָבען אַ סחורה, אום זי זאָל קענען פּערקויפט און אויסגעביטען ווערען אויף אַן אַנדער זאָך?

ערשטענס, זעהען מיר, אַז יעדע סחורה, אויסער איהרע פּיר זישע, כּעמישע און מעכאַנישע אייגענשאַפטען, וואָס קומען אינעם ניט אין אַנבעטראַכט, מוז זיין נוצליך; זי מוז האָבען די אייגענשאַפט צופּרידענצושטעלען אַ געוויסע בעדערפּנים. שטיוועל, צ. ב., בעפּרידיגען די בעדערפּנים ניט צו געהן באַרוועס, טוך — ניט צו געהן נאַקט א. א. וו. אָהן אַזאַ אייגענשאַפט קען קיין סחורה איבערהויפט ניט זיין. ווען אַ פּראָדוקט זאָל ניט זיין נוצליך, וועט קיינער איהם אפילו אין האַנד ניט וועלען נעהמען און ווער דערט נאָך צו געבען אַן אַנדער זאָך דערפאַר.

צווייטענס, זעהען מיר, אַז יעדע סחורה איז בעשאַפען דורך מענשליכער אַרבייט. סחורות, וואָס זאָלען ניט ענטהאַלטען מענשליכע אַרבייט, זיינען במציאות ניטאָ.

די דאָזיגע צוויי אייגענשאַפטען — די נוצליכקייט און די מענשליכע אַרבייט* — געפינען מיר, ווען מיר אַנאַליזירען יעדע סחורה, יעדען פּראָדוקט, וואָס האָט די אייגענשאַפט אויסגעבויטען צו ווערען אויף אַן אַנדער זאָך. די נוצליכקייט פון פּראָדוקט איז אויך אַ סוביעקטיווע אייגענשאַפט, ווייל דאָס איז ניט פאַר אַלעמען גלייך. דאָס ווענדט זיך אַן יעדען סוביעקט. פאַר איינעם קען די זאָך האָבען אַ גרעסערען נוצען, פאַר'ן צווייטען אַ קלענערען נוצען. נעהמט, צ. ב., קליידער. אַ נאַקעטער וועט זיך מעהר אין זיי נויטיגען און זיי וועלען פאַר איהם האָבען אַ גרעסערען נוצען, ווי פאַר יענעם, וועלכער געהט ניט נאַקט. די קוואַנטיטעט אַרבייט אָבער, וואָס איז איינגעשלאָסען אין דער סחורה, איז אַן אַביעקטיווע אייגענשאַפט. דאָס איז פאַר אַלעמען גלייך. דאָס קען ניט זיין פאַר איינעם מעהר, פאַר'ן צווייטען

*די צוויי אייגענשאַפטען קענען אויך אָנגערופּען ווערען די נאַטירליכע און געווענשאַפטליכע זייטען פון דער סחורה.

וועניגער, דען דאָס ווענדט זיך אָן די אלגעמיינע אָביעקטיווע בער דינגונגען פון דער פראָדוקציע.

דער ווערט פון יעדער סחורה מוז, פערשטעהט זיך, אויף אַרויסקומען בלויז פון אָט די אייגענשאַפטען: אָדער פון דער נוצליכקייט, אָדער פון דער מענשליכער אַרבייט.

די סוביעקטיווע שיטה בעהויפטעט, אז דער ווערט שטאַמט פון דער סוביעקטיווער אייגענשאַפט, דערפון, וואָס דער פראָדוקט האָט כּחה צופרידענצושטעלען געוויסע בעדערפֿניסען; די אָביעקטיווע שיטה בעהויפטעט, אז הנם יעדע סחורה מוז זיין נוצליך, אָבער איהר ווערט ווערט בעשטימט ניט צוליבע דער נוצליכקייט, צוליבע איהר סוביעקטיווען כאַראַקטער, נאָר צוליבע דעם, וואָס אויף איהר איז פערטהאָן מענשליכע אַרבייט, צוליבע איהר אָביעקטיווע אייגענשאַפט.

די טעאָריען, וועלכע געהערען צו דער ערשטער שיטה, זיינען אויך בעוואוסט אונטערען נאָמען: „די נוצען טעאָריען“; צו דער צווייטער שיטה: „די אַרבייטס־טעאָריען“.

די נוצליכקייט פון אַ זאך, איהר אייגענשאַפט צו בעפרידיגען אַ געוויסע בעדערפֿניס, ווערט ביי מאַנכע עקאָנאָמיסטען אָנגערופען דער געברויך־ווערט, בעת אונטער'ן טויש־ווערט פערשטעהט מען איהר פעהיגקייט אויסגעביטען צו ווערען, אָדער דעם סכום פראָדוקטען, וואָס דארפֿען פאַר איהר געגעבען ווערען.

אַ זאך וואָס האָט אַ טוישווערט מוז שוין כּמילא אויך האָבן בען אַ געברויך־ווערט, ווייל ווען די זאך וואָלט ניט זיין נוציג, וואָלט קיינער פאַר איהר נאָר ניט געבען. דערפון איז אָבער ניט געדרונגען, אז אויב די זאך האָט אַ געברויך־ווערט — מוז זי אויך האָבען אַ טוישווערט. עס זיינען פאַראַן סחורות מיט אַ גרויסען געברויך־ווערט אָהן אַ שום טוישווערט, ווי צ. ב. ליכט, לופט, וואַסער אין טייך א. א. וו.

די עקאָנאָמיסטען, וועלכע האַלטען זיך ביי דער סוביעקטיווער ווער אָדער נוצען טעאָריע, שטיצען זיך אויף דעם פראָסמען שכל, דאָס יעדער מענש, שאַצט העכער דאָס, וואָס איהם איז מעהר נוצליך און נידעריגער דאָס, וואָס איהם איז וועניגער נוצליך. אידער דער מענש געהט פערקויפען זיין סחורה — מיינען די דאָר זיגע עקאָנאָמיסטען — וועגט ער פריהער אָב דעם שאַדען, וואָס ער וועט וועט האָבען, פון וועלכע בעדערפֿניסען ער וועט זיך מיר זען אַבזאָגען, ווען זיין סחורה וועט איבערגעהן צו אַן אנדערען אין

רשות און, פערקעהרט, דעם נוצען, וואָס ער וועט קענען האָבען פון דעם נייעם פּראָדוקט, וועלכער קומט אין זיין רשות און ווערט זיין אייגענטום. געהט אַ בעל הבית פערקויפּען זיין הויז, קומט קודם כל אריין ביי איהם אין מח דער געדאַנק, אז אָהן דעם הויז וועט ער זיך מווען וואַלגערען אין שכונות, ניט האָבען קיין אייגען ווינקלע א. א. וו. פון דער אַנדער זייט אָכער שטעלט ער זיך פאַר דעם נוצען, וואָס ער וועט האָבען, בעקומענדיג דעם מוזמן. פאַר דעם מוזמן וועט ער קענען חתונה מאַכען אַ טאַכטער אַ בוגרות, אָדער מאַכען אַ שטיקעל עסק א. א. וו. אַט דער סוב-יעקטיווער פּסיכאָלאָגישער מאַמענט, וואָס רעכענט אויס, וועלכע בעדערפניסען עס איז וויכטיגער פאַר איהם זיי זאָלען זיין בע-פרידיגט: צי די בעדערפנים אין אַן אייגען ווינקלע, צי די בע-דערפנים אַ קינד חתונה צו מאַכען — אַט דער סוביעקטיווער מאַ-מענט רעגולירט — בעהויפטען די אָנהענגער פון דער סוביעקטיו-ווער שיטה — דעם ווערטה פון די סחורות.

די פּראָגע איז אָבער, אויב דער ווערטה פון אַ סחורה ווערט בעשטימט בלויז לויט דעם נוצען אָבער בשום אופן ניט דורך דער אַרבייט, טאָ ווי קען מען ערקלעהרען דאָס, וואָס מען שעצט ניט ליכט, לופט און וואַסער, זיי זיינען דאָך געוויס נוצליכע זאַכען, פאַר וואָס האָבען זיי קיין ווערטה ניט? וואו בלייבט דער פּראָ-סטער שכל? אויסער דעם זעהען מיר אין פּראַקטישען לעבען, אז סחורות, וואָס בעזיצען אַ גרעסערען נוצען, בעפרידיגען וויכטיגערע מענשליכע בעדערפניסען, ווערען טיילמאָל געשעצט וועניגער, האָבען אַ קלענערען ווערטה, ווי יענע סחורות, וועלכע זיינען פיעל וועניגער נוצליך. נאָר איז וועניגער נוצליך ווי אייזען און זיין ווערטה איז פון דעסמוועגען העכער ווי פון אייזען; דער נוצען פון אַ פונט ברויט איז גרעסער ווי דער נוצען פון אַ ברייאַנט, דער ווערטה פון אַ ברייאַנט איז אָבער ניט אין ערד גרעסער, ווי דער ווערטה פון אַ פונט ברויט. ווי קען מען דאָס ערקלעהרען לויט דער נוצען-טעאָריע?

די אָנהענגער פון די נוצען טעאָריעס ניבען אַן פּערשיידענע תירוצים אויף אַט די קלאַזיק-קשיות, אָבער וועגען אַט די ערקלעהרונג-גען און הנהגות, וועלכע זיינען געמאכט געוואָרען אין דער דאָזיגער לעהרע, וועלען מיר איצט ניט מאַריר זיין, ווייל מיר האָבען וועגען דעם אויספיהרליך גערעדט אַנדערשוואו (*).

(* זעה מיין בוך: „פאליטישע עקאנאמיע איהר ענטשטעהונג און געשיכטע“ זייטע 103—89. א. ש. ז.

דאָ וועלען מיר גלייך צוטערעטען צו דער ארבייטס־טעאָריע.

דער ערשטער, וועלכער האָט בעהויפטעט, אז דער ווערט פון אַ סחורה ווערט בעשטימט ניט דורך איהר פעהיגקייט צופרידענ־ צושטעלען א געוויסע בעדערפנים, נאָר דורך דער קוואַנטיטעט ארבייט אין איהר, איז געווען אַדאַם סמיטה.

אַדאַם סמיטה שטיצט זיך אויף דעם געוועהנליכען אַלטענ־ ליכען אמת, אז אין אַלע צייטען און אין אַלע לענדער האָט יעדער מענשטייער דאָס, וואָס איהם קומט שווער אָן און ניט אזוי טייער דאָס, וואָס איהם קומט לייכט אָן. „ווען ביי אַ יעגער פּאַלק — איז אַדאַם סמיטה מסביר — האָט דאָס פּאַנ־ גען אַ ביבער געקאָסט צוויי מאָל אזויפיעל אַרבייט, ווי דאָס פּאַנ־ גען אַ הירש — איז דער ווערט פון ביבער געווען צוויי הירשען. אַ זאָך, וואָס ענטהאַלט אין זיך צוויי טעג אָדער צוויי שעה אַר־ בייט, דאַרף זיין צוויי מאָל אזוי ווערט, ווי אַ זאָך, וואָס ענט־ האַלט נאָר איין טאָג אָדער איין שעה אַרבייט.“ און ווייטער: „יעדער מענש קען זיין אָרעם אָדער רייך. דאָס ווענדט זיך אָן דער סכום אַרבייט, וואָס געפינט זיך ביי איהם אין רשות און מיט וועלכער ער קען זיך בענוצען.“

ביי אַדאַם סמיטה'ן איז אָבער שווער צו פערשטעהן, דורך וועלכער אַרבייט דער ווערט ווערט בעשטימט: צי דורך דער אַרבייט, וואָס געהט אוועק אויפ'ן שאַפען דעם פּראָדוקט, אָדער דורך דער מאָס אַרבייט, וואָס מען קען בעקומען פּאַר'ן פּראָדוקט. ווי עס איז צו זעהן פון זיין ווערק איז ער געווען מעהר נוטה צו דער צווייטער בעשטימונג. „דער ווערט פון אַ געוויסער סחורה פאַר איהר בעל הבית — זאָגט סמיטה — איז דעריבער אזויפיעל, וויפיעל אַרבייט ער, דער בעל הבית, איז אימשטאַנד פאַר איהר צו בעקומען און פאַר איהר צו בעשטעלען.“ „ווען איינער קויפט אַ זאָך, רעכענט ער זיך אויס, וויפיעל אַרבייט די זאָך קען איהם פערשפּאַרען — ד. ה. וויפיעל אַרבייט די זאָך טראָגט איהם אין.“ ביי סמיטה'ן, ווי מען זעהט, טראָגט דער סכום אַרבייט, וואָס דורך איהם ווערט בעשטימט דער ווערט, אַ ריין סוביעקטיווען כאַראַק־ טער. מען רעכענט זיך ניט מיט דער אַרבייט, וויפיעל דער פּראָד־ דוקט ענטהאַלט אין זיך, נאָר מיט דער אַרבייט, וויפיעל דער פּראָד־ דוקט קען אריינברענגען, אָדער פערשפּאַרען זיין אייגענטימער. סמיטה אַליין וויל צוגעבען דעם ווערט אַ געוויסע אַביעקטיווען

פארב און צום סוף בעהויפטעט ער, א זדער ווערטה ווערט בער שטימט פון דער מאַס אַרבייט, וויפיעל דער פראָדוקט שפאָרט דעם אייגענטימער איין. דאָס איז דאָך שוין ווידער אַ סוביעקטיווע בעשטימונג. איינער קען פאָרן פראָדוקט בעקומען אַזויפיעל אַרבייט, דער צווייטער אַ קלענערע אָדער אַ גרעסערע מאַס אַרבייט.

דער געניאַלער עקאנאָמיסט דוד ריקאַרדאָ, וועלכער האָט אָנגעוויזן אויף די אונקלאָהרקייטען אין סמיטה'ס לעהרע, קומט דער-ריבער צום כלל: אז, דער ווערטה פון א סחורה, אָדער דער ווערטה פון אַנדערע סחורות, אויף וועלכע זי ווערט אויסגעביטען, איז די מאַס אַרבייט, וויפיעל עס האָט געקאָסט דאָס אויסאַרבייטען די סחורה און ניט די מאַס אַרבייט, וואָס מען קען דורך איהר בעקומען. ווען איין פראָדוקט ווערט אויסגעביטען אויף אַ צווייטען פראָדוקט הייסט עס, אז די פראָדוקציע, דאָס שאַפען פון איין פראָדוקט קאָסט אַזויפיעל אַרבייט, ווי דער שאַפען פון צווייטען פראָדוקט.

ריקאַרדאָ ערקלעהרט זיין טעאָריע אויף אזא אופן: „אויב אַ ראָק, וואָס ענטהאַלט אין זיך, אַ שטייגער, 100 שעה אַרבייט, וועט פערקויפט ווערען פאַר אַ פאַר שטיוועל, וואָס ווערט פראָדוצירט מיט 50 שעה אַרבייט, וועט דאָך אויסקומען, אז דעם שניידערס אַרבייט ווערט געשאַצט אויף אַ העלפט וועניגער, ווי שוסטערשע אַרבייט. דער שניידער וועט מוזען אַרבייטען אויף זיין חיונה דאָפּעלט אַזויפיעל, ווי אַ שוסטער. דאָס איז דאָך אַ זאך, וואָס ס'איז אונמעגליך, ווייל אַלע שניידערס וועלען אָנפאַנגען צו לערנען זייערע קינדער שוסטעריי. מיר לעבען דאָך אין אַ געזעלשאַפט, וואו יעדער האָט דאָס רעכט אויסקלייבען די מלאכה, וואָס ער וויל. דער פּועל יוצא וועט זיין, אז אונזער געזעלשאַפט וועט מיט דער צייט האָבען זעהר פיעל שוסטערס און וועניג שניידערס. דאָס וועט פיהרען דערצו, אז שניידעריי וועט ווערען תקיף. און אויף שוסטערשע אַרבייט וועט ווערען אַ זול. אָט צוליבען דער פרייער קאָנקורענץ, וואָס יעדערער קען זיך אויסקלייבען די מלאכה, וואָס ער וויל, אַרבייט זיך אויס בלינדערהייט, אָהן אַ שום ווילען פון וועמען עס איז, דאָס געזעץ, אז ביי אַנדערע גלייכע בעדינגונגען האָט אַ געוויסע מאַס אַרבייט פון איין מלאכה אזא ווערטה, ווי דיזעלכע מאַס אַרבייט פון אַ צווייטער מלאכה און דאָס איז

טאָקי די אורזאָף, וואָס אין יעדער צייט איז אומגעפעהר פאַראַן אין דער געזעלשאַפט די נויטיגע צאָהל בעלי מלאכות פון פער-שיידענע צווייגען פון דער אינדוסטריע, ווייל די אַרבייט־קראַפּט ווערט אין אַלע צווייגען גלייך געשאצט און פּערווערטהעט.

עס איז דאָ קלאָר צו זעהן אין דער בעגרינדונג פון דער ווערטה־טעאָריע דעם אונטערשייד צווישען סמיטה'ן און ריקאַרד־דאָ'ן. סמיטה בעגרינדט דאָס אָביעקטיווע געזעץ פון ווערטה כּאָלאָגניע פּונ'ם מענש, וועלכער שאַצט טייערער דאָס, וואָס ס'קומט שווער אָן און לייכט דאָס, וואָס ס'קומט גרינג אָן. ריקאַרדאָ בע־גרינדט עס אָ ב י ע ק ט י ו ו. לויט די אָביעקטיווע בעדינגונג גען פון אונזער געזעלשאַפט, לויט דעם געזעץ פון פרייער קאָנקור־רענץ — זאָגט ריקאַרדאָ — מוזען גלייכע מאַסען אַרבייט האָבען גלייכע ווערטהען און ניט צוליעב די געפיהלען און געדאַנקען פון איינציגע מענשען.

ריקאַרדאָ איז געווען דער ערשטער, וועלכער האָט בעוויזען, אז די בעדינגונגען, וועלכע בילדען דעם ווערטה, זיינען ניט צו־פעליגע, סוביעקטיווע, וואָס זיינען ניט אַלע מאָל שטענדיג און פעכט, נור ריין אָביעקטיווע, פעסט אוועקגעשטעלטע און ליגען אין דעם יסוד פון אונזער געזעלשאַפטליכער געביידע — אין דער פרייער קאָנקורענץ, אָבער ניט אין אונזער „איך“.

צאָהלט מען פאַר יעדער סחורה לויט איהר ווערטה נאָך?

ניין!

דער ווערטה פון דער סחורה איז ניט דאָסזעלבע, וואָס מען קריגט פאַר איהר ביים פּערקויפּען.

דער ווערטה איז ניט דאָס זעלבע, ווי דער פרייז.

דער פרייז פון דער סחורה איז די קוואַנטעט פּראָדוקטען, אָדער, אין איצטיגער געזעלשאַפט, דאָס געלד, וואָס מען צאָהלט פאַקטיש פאַר איהר. דער ווערטה פון דער סחורה ווערט בעשטימט אין דער פּראָדוקציע, בעת דער פרייז — אויפ'ן מאַרק. ווען אונזער גע־זעלשאַפט וואָלט געווען אַרגאַניזירט און יעדער סאָרט פּראָדוקט טען וואָלט אויסגעאַרבייט געוואָרען פונקט וויפּיעל עס איז נויטיג צום געברויך, וואָלט דער פרייז מיט'ן ווערטה זיך קיין מאָל ניט פּערנאַנדערגעגאַנגען, זיי וואָלטען אימער געווען גלייך. 10 שעה

ארבייט פון איין סחורה וואָלט פאקטיש אויסגעביטען געוואָרען אויף 10 שעה ארבייט פון אן אנדער סחורה. אונזער ווירטשאפט איז אָבער ניט אָרגאניזירט. איינער ווייס ניט פון צווייטען אין עם קומט דעריבער אויס, אז אנדערע פראָדוקטען ווערען אָן אַנ־דערש מאָל פראָדוצירט מעהר וויפיעל זיי זיינען נויטיג, אָן אַנ־דערש מאָל — וועניגער וויפיעל זיי זיינען נויטיג.

אין ערשטען פאל איז דער אָנגעבאָט — די קאָנקורענץ גלייך שען די פערקויפער — א גרעסערע, און די נאָכפראַגע — די קאָנ־קורענץ צווישען די קויפער — א קלענערע. דער פועל יוצא וועט זיין, אז דער פראָדוקט וועט פאלען אין פרייז, ער וועט פערקויפט ווערען וועניגער, ווי ס'איז זיין ווערטא.

אין צווייטען פאל וועט זיין פערקעהרט. די נאָכפראַגע וועט זיין גרעסער, ווי דער אָנגעבאָט און דער פראָדוקט וועט פערקויפט ווערען פאר העכער ווי זיין פרייז. דער פרייז איז אויף אזא אופן קיין מאָל ניט גלייך צום ווערטא, אַמאָל איז ער העכער, אַמאָל איז ער נידעריגער. דער פרייז ווענדט זיך פון דעם צושטאַנד פון מאַרק. פון דעם סכום סחורות, וועלכע זיינען דאָרטען פאראן.

דוּשאַהן סטואַרט מילל האָט זעהר ריכטיג פערגליכען די בער־ציהונגען פון פרייז צום ווערטא מיט די כוואַליעס פון ים צו זיין אויבערפלאַך. די כוואַליעס הויבען זיך אַמאָל אויף העכער ווי די אמת'ע ים־אויבערפלאַך און אַמאָל לאָזען זיי זיך אַרונטער נידעריגער.

א ביישפיעל וועט אונז קלאָהרער מאַכען דעם ענין. לאָמיר זיך פאָרשטעלען, אז 10 סענט ענטהאַלט אין זיך א שעה ארבייט. ווען איינער האָט א סחורה, לאָמיר זאָגען א הוט, וואָס ענטהאַלט אין זיך 10 שעה ארבייט, וועט איהר ווערטא זיין 1.00 דאלער. דער וואָס האָט אָבער אויסגעארבייט דעם הוט, האָט ניט גענוי געוואוסט דעם צושטאַנד פון מאַרק און האָט געבראַכט צו פער־קויפּען היט מעהר, וויפיעל מען פאָדערט עס איז פאָרגעקומען א קאָנ־קורענץ צווישען איהם און אנדערע הוט־מאַכער. זיי האָבען גע־מוזט אַרונטערלאָזען פון פרייז. זיי האָבען געמוזט פערקויפּען א הוט, וואָס ענטהאַלט אין זיך 10 שעה ארבייט, פאר 90 סענט. מיט 10 סענט וועניגער, ווי איהר אמת'ר ווערטא איז.

וואָס וועט אָבער שפעטער דערפון אַרויסקומען? ווען די פירושנער זעהען, אז היט פערקויפּען זיך פאר ווייניגער, ווי זיי־

ער ווערט, וועלען זיי אָנפאנגען וועניגער צו פראדוצירען. צום צווייטען סעזאָן וועלען זיי שוין בריינגען פיעל וועניגער סחורה אויפ'ן מאַרק. זיי וועלען בריינגען וועניגער סחורה, וויפיעל מען פאָדערט. די נאָכפראַגע אויף די היט וועט זיין גרעסער ווי דער אָנגעבאָט. די קאָנקורענץ וועט פאָרקומען ניט צווישען די פער-קויפער, נאָר צווישען די קויפער. דער פּוּעל יוצא וועט זיין, אַז די היט וועלען שטייגען אין פרייז. מען וועט פאר יעדען הוט געבען ניט נאָר 1 דאָלאַר, וויפיעל זיין ווערט און, נאָר מעהר ווי אַ דאָלאַר, אומגעפעהר 1.10. אין דעם פאל איז דער פרייז העכער פון ווערט.

אין יעדען בעזונדערען סעזאָן קען אַמאָל דער פרייז זיין נידעריגער פאָר'ן ווערט, און אַמאָל העכער פאָר'ן ווערט. ווען מיר זאָלען אָבער צוזאַמענלייגען דעם סך-הכל פון די פרייזען, וואָס מען קריינט פאר די סחורות אין צוויי סעזאָנען און זיי צו-טיילען אויף דעם ווערט, וועט אויסקומען, אַז אין אַלגעמיינעם איז די סומע ווערטעהן גלייך צו דער סומע פון די פרייזען. אין אונזער ביישפיעל איז דער פרייז פון צוויי היט אין צוויי סעזאָנס געווען \$2.00 (1.10+90) און דער ווערט פון דיזעלביגע היט \$2.00 (1+1).

נאָך ריקארדאָ'ס טעאָריע קומט אויס, אַז דאָרטען, וואו די מאַכות קענען ניט אויסגעקליבען ווערען לויט דעם פערלאָנג פון יעדען מענשען, ווען צ"ב שניידערס קענען זייערע קינדער שוסטעריי ניט לערנען: צי וויל דאָס געזעץ פערבאָט איבערצו-גען פון איין מאַכע צו דער צווייטער (אזוי ווי עס איז געווען אין מיטעלאַטער אין דער צייט פון די צעכען), צי וויל שום טעריי פאָדערט אויסערגעווענהליכע פעהיגקייטען, וועלכע זיינען ביי אַ מיטעלען מענשען ניט פאָראַן — דאָן קען טאָקי לויט די קארדאָ'ן די מאָס אַרבייט פון שוסטעריי האָבען אַ גרעסערען ווערט, ווי דיזעלביגע מאָס אַרבייט פון שניידעריי, און דער פרייז וועט אויך ניט רעגולירט ווערען לויט דער פרייער קאָנקורענץ, וויל שוסטעריי איז ניט אַ מאַכע, וועלכע יעדער איז אימשטאַנד און פעהיג צו לערנען און ממילא איז זי אויסגעשלאָסען פון דער פרייער קאָנקורענץ. דערמיט ערקלעהרט זיך טאָקע גאַנץ גוט דער פאָקט, וואָס דער ווערט איז דער פרייז פון געוויסע זעל-טענהייטען, ווי צ"ב די בילדער פון אַ גרויסען קינסטלער, ווערען

ניט געשאצט לויט דער מאָס אַרבייט, וואָס אין זיי איז פּערקער-פּערט, ווייל זעלטענהייטען ליגען ניט אונטער דער פּרייער קאָנ-קורענץ. דאָס זעלבע איז אויך מיט אזוינע זאַכען, וועלכע ליגען אונטער אַ מאָנאָפּאָל. זייער ווערט און פּרייז ווערען ניט געשאצט לויט דער מאָס אַרבייט, ווייל זיי זיינען אויסגעשלאָסען פון דער פּרייער קאָנקורענץ.

אין אונזער געזעלשאַפט זיינען פאַראַן פיעל זאָרטען סחורות, אויף וועלכע די פּרייע קאָנקורענץ האָט קיין שליטה ניט, און במילא זיינען זיי לויט ריקארדאָן אויסגעשלאָסען פון דעם מאַס-שטאַב, מיט וועלכען עס ווערען אויסגעמאַסטען די ווערטען פון אַלע אַנדערע סחורות.

ווי ווערט אָבער פאַרט בעשטימט דער ווערט און דער פּרייז פון אזוינע סחורות? מיר האָבען בעמערקט, אז בילדער פון אַ קינסטלער, מאָנאָפּאָל-זאַכען, ענטדעקונגען פון וויסענשאַפטסמענער א. א. ו. ווערען ניט געשאצט לויט דער מאָס אַרבייט. ווי דען זשע ווערען זיי געשאצט? מיט וועלכען מאַסשטאַב מעסטען מיר זייער ווערט און פּרייז? פון וועמען, פון וועלכע בעדינגונגען זיינען זייער ווערט און פּרייז אַבהענגיג? ריקארדאָ ניט מיט דערויף קיין ענטפער. אן ענטפער אויף אָט די פּראַגען געפינען מיר אין דער טעאָריע פון דעם גאון קארל מאַרקס, וועלכער האָט די אַרבייט-טעאָריע מיט אַזעלענער הריפות ענטוויקעלט און איהר דערהויבען צו איינע פון די זעלטענסטע קאָסטבאַרקייטען אין דעם אוצר פון מענשליכען געדאַנק.

9מע לעקציע

מארקס' ווערטה-טהעאָריע

דער צד השוה פון פערשיידענע סחורות אויף'ן מאַרק; די אַרבייט קראַפט אַלס די איינציגע אייגענשאַפט, לויט וועלכער די סחורות קענען פּערגלוי-כען ווערען; דער אונטערשייד צווישען מאַרקס און ריקארדאַ; די געדזעלשאַפטליכע נויטיגע אַרבייט אַלס אַ מאַס צו מעסטען ווערטהען; איינציג פאַכע און קוואַליפֿיצירטע אַרבייט; די מאַס צו מעסטען קוואַליפֿיצירטע אַרבייט; ווי דער פּרייז ווערט בעשטימט לויט מאַרקס' טעאָריע; אַ פּערזוך צו ערקלעהרען אַלע ערשיינונגען אויף'ן מאַרק מיט מאַרקס ווערטה טעאָריע.

מאַרקס איז מסכים מיט ריקארדאַ'ן, אַז דער ווערטה פון די סחורות ווערט בעשטימט לויט דער מאַס אַרבייט, וואָס אין איהר איז אַריינגעטאָהן. אָבער אויסער דעם וואָס די בעגרינדונג פון דער טעאָריע איז ביי מאַרקס' אַ גאַנץ אַנדערע, ווי ביי ריקארדאַ דאָ, האָט מאַרקס נאָך בעסער אויב קלאָהר געמאַכט דעם גאַנצען ענין אַזוי, אַז מיר קענען מיט זיין ווערטה-טעאָריע ערקלעהרען אַלע ערשיינונגען פון מאַרק.

אום גענויער צו בעווייזען זיין לעהרע, נעהמט מאַרקס אַלס ביישפּיעל אַזאַ סאָרט געזעלשאַפט, וואו געלד איז ניט דער פּער-מיטלער צווישען סחורות; אַזאַ פּאַל, וואו די סחורות ווערען אויסגעביטען איינע אויף די אַנדערע דירעקט אָהן אַ שום פּער-מיטלער, וואו דער קויפּער מיט'ן פּערקויפּער האָבען אין זייער האַנדעל זיך ניט בענוצט מיט געלד, נאָר האָבען גע'חלופ'ט די-רעקט סחורות אויף סחורות.

אַ וועבער, למשׁל, האָט אויסגעוועבט 20 איילען לייווענדר, וועלכע זיינען איהם ניט נויטיג פאַר'ן אייגענעם געברויך; אַ שניידער ווידער האָט אויפגענעהט אַ ראָק, אין וועלכען ער אַליין נויטיגט זיך ניט. ווען דער וועבער מיט'ן שניידער בעגעגענען זיך, ביימען זיי אויס זייערע פּראָדוקטען צווישען זיך, ווייל אַלע-מען איז בעוואוסט, אַז 20 איילען לייווענדר קאָסטען אַזוי פּיעל, וויפּיעל עס קאָסט איין ראָק. דער וועבער אַרבייט פאַרווערטס. די לייווענדר, וועלכע ער וועבט אַלץ ווייטער מעהר, בייט ער אויס אויף פּערשיידענע מעבעל און פּיעלע אַנדערע זאַכען, וועלכע

זיינען איהם נויטיג. 20 איילען ליינווענד האָט ער, למשל, אויס־געביטען אויף אַ בעט; נאָך 20 איילען אויף אַ טיש; אַנדער 20 איילען אויף אַ חודש דירה; נאָך 20 איילען אויף 2 פּוּד ברויט א. א. וו. אין יעדען מסחר, וואָס דער וועבער האָט דאָ געדאַכט, איז דער ווערט פון די אויסגעביטענע סחורות געווען גלייך. 20 איילען ליינווענד האָט דעמזעלבען ווערט, ווי אַ ראָק, — ווי אַ בעט, ווי אַ טיש, ווי אַ דירה אויף אַ חודש, ווי 2 פּוּד ברויט. פּערצייכענען מיר דאָס אויף פּאפּיער, בעקומען מיר אַזאַ מין רשימה:

20	איילען	ליינווענד	זיינען	גלייך	צו	1	ראָק,
20	"	"	"	"	"	1	בעט,
20	"	"	"	"	"	1	דירה (אויף אַ חודש),
20	"	"	"	"	"	2	פּוּד ברויט.

די אויסגערעכענטע סחורות זיינען זאַכען, וועלכע זיינען ניד־טיג צום פּערשיידענעם געברויך, זיי שטעלען צו־פרידען פּערשיידענע, ניט איינע און דיזעלכע בעדירפ־ניסען. ברויט שטילט דעם הונגער; ליינווענד און אַ ראָק זיינען מלבושים; אַ בעט און אַ טיש זיינען מעבל. יעדע פון די אויס־גערעכענטע סחורות דיענט דאָ פאַר אַן אַנדער צוועק. דער נוצען, וואָס מען האָט פון איין סחורה, איז אַנדערש פון דעם, וואָס מען האָט פון אַ צווייטער סחורה. די אַלע סחורות האָבען פּערשיעדענע געברויך־ווערטען. די געברויך־ווערטען טהען זיינען צווישען זיך פּערשיידען אַזוי ווי עס איז פּערשיידען דאָס רויהע מאַטעריאַל, פון וועלכען זיי זיינען געמאַכט געוואָרען. ליינווענד איז געוועבט פון פּערדום, אַ טיש איז געמאַכט פון האַלץ, אַ דירה איז אויפגעבויט פון ציגעל, האַלץ און אייזען א. א. וו.

די ניט־גלייכע געברויך־ווערטען פיהרען טאַקע צום מסחר. ווען די געברויך־ווערטען וואָלטען געווען אַלע גלייך, וואָלט קיין שום האַנדעל ניט געקענט זיין. קיינער וועט דאָך ניט נעהמען בייטען ליינווענד אויף ליינווענד, אַ בעט אויף אַ בעט א. ד. ג. אויסגעביטען איינע אויף די אַנדערע קענען נאָר ווערען סחורות נויטיג צו ע, אַזוינע, וועלכע בעפרידיגען ניט איין און דיזעלביגע בעדערפניסען, וועלכע האָבען ניט גלייכע געברויך־ווערטען.

איצט פּרעגט זיך, וויבאַלד אַז די געביטענע סחורות טאַקע רען ניט זיין גלייך, טאַ ווי קען מען איבערהויפט זיי פּערגלייכען

איינע צו דער אנדערער? אויבען האָבען מיר פּערצייכענט אַ רשימה, אַז 20 איילען לייווענד זיינען גלייך צו איין ראָק. יעדערער, וועלכער איז נאָר עטוואָס בעקאנט מיט מאַטעמאטיק, ווייס, אַז פּערגלייכען קען מען נור זאָכען, וועלכע האָבען איינע אין דיזעלביגע אייגענשאַפטען, דיזעלביגע קוואַליטעטען (איכות). עס איז, למשל, זעהר נאָריש צו פּערגלייכען ציפּער צו מעבעל, מעבעל צו אַ מלבוש א. א.וו. ווען מיר פּערגלייכען יע 20 איילען לייווענדער צו אַראָק, איז דאָך מסתמא צווישען זיי פאַראַן אַ צד-השוה, אַ גלייכע אייגענשאַפט, אַז ניט וואָלטען זיי דאָך ניט געקענט פּערגלייכען ווערען. וואָס איז דער צד השוה, דער אַלגעמיינער שטריך פון די פּערשיידענע סחורות? מיר קענען ניט זאָגען, אַז דער צד השוה פון די סחורות זאָל זיין זייער נוצליכקייט, זייער נאַטירליכע זייט, זייערע געברויך-ווערטעהען, ווייל די נוצליכקייט פון יעדער סחורה איז פּערשיידען, און אויב ניט די נוצליכקייט, טאָ איז אין די סחורות קיין אנדער צד השוה ניט פאַראַן, ווי זייער געזעלשאַפטליכע זייט, די מאָס אַרבייט, וואָס איז אין זיי פּערטהאָן געוואָרען. דאָס איינציגע, וואָס בעשטימט דעם ווערט פון אַלע פּראָדוקטען, ביים פּערקויף, איז דער מענשליכער כּה, די אַרבייט-קראַפט. אַלע פון די אויבענדרעמאַנטע בעלי מלאכות האָבען ביי זייערע פּראָדוקטען געהאָרעוועט. אי דער שניידער, אי דער וועבער האָבען אויסגעגעבען פון זיך ענער גיע צו בעשאַפען זייערע סחורות. אָט די אַרבייט-קראַפט, די מענשליכע ענערגיע, וואָס איז פּערגברויכט געוואָרען אויף יעדער סחורה בעזונדער, איז דער צד השוה פון די סחורות, צוליבע וועלכען זיי קענען פּערגלייכען און אויסגעביטען ווערען אויף די אנדערע.

די אייגענשאַפט פון דער אַרבייט, וועלכע איז פּערווענדעט געוואָרען אין וועבען, איז טאַקע גאַנצאַנדערש פון דער אַרבייט, וועלכע איז פּערווענדעט געוואָרען ביים נעהען דעם ראָק אָדער ביים בויען דאָס הויז. ביי יעדען פּראָדוקט אַרבייט מען מיט פּערשיידענע מוסקולען, מיט פּערשיידענע געוועען. אַ שניידער, למשל, אַרבייט מעהר מיט זיינע הענד, אַ וועבער מעהר מיט די פיס, אַ לעהרער מעהר מיט'ן מח און האַרץ. ביים מסחר ווערט

אַבער פּערגליכען אַרבייט־קראַפט בכלל, מענשליכע כּח, ניט קיין קענדיג אויף די מוסקולען אָדער נערווען, וועלכע עס זיינען דאָ אָנגעווענדעט געוואָרען. ווען מיר פּערגלייכען 20 איילען לייווענד צו איין דאָס, מיינען מיר דערמיט צו זאָגען, אז 20 איילען לייווענד ענט־האַלטען אין זיך אזוי פּיעל מענשליכען כּח בכלל, וויפּיעל עס ענטהאַלט אין זיך איין ראָס.

מען זעהט דאָ קלאָר די גרויסע נפּקא מיניח צווישען די קאַרדאָס און מאַרקס 'ערקלעהרונג. אין דער צייט, ווען די קאַרדאָס ערקלעהרונג נעהמט נאָר אַרום די סחורות, וועלכע קענען פּריי פון יעדען איינציגען אויסגעאַרבייט ווערען, נעהמט מאַרקס' ערקלעהרונג אַרום אַלע סחורות, אפילו די, וועלכע ליגען אונטער אַ געוויסער מאַנאָפּאָל, אָדער זיינען זעהר זעלטען. נאָך מאַרקס'ן קומט אויס, אז דער פּאַקט, וואָס איין פּראָדוקט ווערט אויסגעביטען מיט אַ צווייטען, ווייזט, אז ער ווערט געשאצט לויט דער מאָס אַרבייט וואָס אין איהם איז פּערקערפּערט. יעדער טויש, יעדער מסחר איז אַ פּערגלייכונג און פּערגלייכען ווערען קענען נור אזוינע זאַכען, וועלכע האָבען געמיינשאפטליכעס צווישן שיען זיך, און אָט דאָס געמיינשאפטליכע איז ניט אַנדערש, ווי די אַרבייט־קראַפט.

די מאָס אַרבייט־קראַפט אין יעדער סחורה ווערט אויסגע־מאַסטען מיט דער צייט, ד. ה. מען שאצט אָב וויפּיעל, אַ שטייגער, שעה אַרבייט עס דאָרף דויערן דאָס בעשאַפּען די סחורה. 20 איילען לייווענד ווערען אויסגעביטען אויף 1 ראָס דערפאַר, ווייל די פּערווענדונג פון אַרבייט־ענערגיע בכדי צו בעשאַפּען 20 איילען לייווענד דאַרף דויערען אזוי פּיעל צייט, וויפּיעל עס דאַרף דויערען דאָס בעשאַפּען אַ ראָס.

מיר זאָגען דאָ בכּוון: דאָרף דויערען, ווייל מען קוקט ניט ווי פּיעל צייט עס דויערט אין אמת'ן דאָס אויס־אַרבייטען אַ פּראָדוקט ביי יעדען יחיד בעזונדער. ווען דאָס ווער בען 20 איילען לייווענד דאַרף ביי אַ דורכשניטליכען אַרבייטער מיט מיטעלע פּעהיגקייטען דויערן 10 שעה און דאָס אויפנייהען 1 ראָס אויך 10 שעה, דאָן וועלען זיי ביידע האָבען אַ גלייכען ווערט.

טרעפט עס, למשל, אז דער וועבער איז זעהר אַ געשקיטער אַרבייטער, אַן אויסנאַהם אין זיין פּאַך, און ער וועבט אויס די 20 איילען לייווענד אין 5 שעה, וועט ער אַלץ קריגען דעם ראָס,

ניט קוקענדיג דערויף, וואָס אין דאָס איז פאַראַן 10 שעה אַר-
 בייט און אין דער לייזונג נאָר 5 שעה, מען קוקט בכלל וויפיעל
 עס דאַרף דויערען אַ דורכשניטליכען אַרבייטער, אָבער
 ניט, וויפיעל עס האָט פאַקטיש געדויערט איינעם אָן אויסנאַהם,
 אַ יוצא מן הכלל. דאָס גלייכען פערקעהרט, ווען דער וועבער,
 אַ שטייגער, איז אַ פּוילער אָדער בכלל זעהר אַ לאַנגזאַמער אַרביי-
 טער, אָדער ווען ער אַרבייט מיט אַלטע, פּראָסטע געצייג און דאָס
 אויסוועבען די 20 איילען האָט איהם געדויערט 20 שעה, קאָן
 ער ניט פּאָדערן 2 רעק דערפאַר, ווייל מען קוקט ניט, וויפיעל ער
 האָט געאַרבייט, נאָר וויפיעל עס דאַרף דויערן
 בכלל אַ דורכשניטליכען אַרבייטער
 מיט דורכשניטליכע פּעהיגקייטען, ביי
 געווענהנליכע אינסטרומענטען, ביי
 געווענהנליכע אַרבייט-מעטאָדען און
 ביי אַ געווענהנליכער אינסטרומענטירונג-
 קייט.

מיר וועלען דאָ נאָך אַמאָל דערמאָנען, וואָס מיר האָבען ביי
 אַן אנדער געעלגעהייט שוין בעמערקט. אַלס איינהייט אויסצו-
 מעסמען די אַרבייט-צייט נעמט מען פּראָסטע, איינפאַכע אַרבייט,
 וואָס פּאָדערט ניט קיין איבונג. די סאָרטען אַרבייט, צו וועלכע
 מען דאַרף זיך לערנען, איבען, ווערען אָנגערופען „קוואַליפֿיצירטע
 אַרבייט“ און ווערען געשאַצט אייניגע מאָהל מעהר, ווי די איינ-
 פאַכע אַרבייט.

ווען אַ מעכאַניק אַרבייט, למשל, בלויז 6 שעה, וועט ער
 קריגען פאַר זיין אַרבייט, אַ שטייגער ווי פאַר 18 אָדער מעהר
 שעה פּראָסטע אַרבייט. ווייל דעם מעכאַניקער האָט געקאָסט
 אַ סך צייט דאָס לערנען זיך, ווען ער האָט ניט נור ניט פּערדיענט,
 נאָר האָט נאָך געמוזט צוצאָהלען. דאָס איז טאַקע די אורזאַך פאַר
 וואָס אַ דאָקטאָר נעהמט פאַר אַ וויזיט אונגעפּעהר אַזוי פיעל
 וויפיעל אַ פּראָסטער אַרבייטער פּערדיענט אין אַ גאַנצען מאָג.
 איידער דער דאָקטאָר בעקומט די מעגליכקייט צו בעזוכען די
 קראַנקע, מוז ער פּערברויכען 14-15 יאָהר אויף דער לעהר, ווען
 ער האָט ניט פּערדיענט דערביי קיין פּעני. ער מוז דעריבער
 זעהן, אז נאָך דעם, ווען ער הויבט שוין אָן צו פּראַקטיצירען, זאָל
 ער פּערדיענען אויך פאַר דער צייט פון זיין לעהר. אין יעדער
 שעה פון דעם דאָקטאָרס פּראַקטיקע ליגען אייניגע שעה צייט פון

דער לעהר און דעריבער איז 1 שעה קוואליפיצירטע דאָקטאָרשע אַרבייט גערעכענט, למשל, ווי 10 שעה פּראָסטע אַרבייט.

די לעהרע פון מאַרקס איבער דעם ווערט פון די סחורות ערקלעהרט זעהר פיעל ערשיינונגען אין אונזער לעבען. ווי מיר האָבען געזעהן, איז מאַרקס שטענדיג מקפיד אויף די געזעלשאַפֿטליך-נויטיגייט גע אַרבייט. דער ווערט פון אַ זאָך איז ניט די מאָס אַרבייט, וואָס יעדער איינציגער פּערווענדעט אין דער ווירקליכקייט, נור די דורכשניט-ליכע מאָס אַרבייט, וואָס דאָרף פּערווענדעט ווערען ביי אַ דורכשניטליכען אַרבייטער לויט דעם מיטעלען צושטאנד פון דער טעכניק.

ווי וועט זיין אין אזא פאַל: איינער אַרבייט אויס אַ סחורה, לאָמיר זאָגען, אַ הוט. ער האָט אויף איהם אויסגעגעבען פונקט אזוי פיעל צייט און ענערגיע, וויפיעל עס דאַרף אויף איהם אויס-געגעבען ווערען. דער הוט איז אָבער אַרויס פון דער מאָדע אין קיינער טראָגט איהם ניט. וועט מען וואָס געבען פאַר איהם? געוויס ניט. ווייל עס איז נאָך וועניג צו נעהמען אין אנבעטראַכט די בעדינגונגען פון פּראָדוקציע, נור מען בעדאַרף זיך אויך רעכענען מיט די בעדינגונגען פון געברויך, פון קאַנסום. עס איז נאָך וועניג, וואָס אַ פּראָדוקט איז געשאַפען געוואָרען דורך געזעלשאַפֿטליכער אַרבייט, די אַרבייט מוז זיין נויטיג. פונקט אזוי ווי קיינער וועט גאָר נישט געבען פאַר דער אַרבייט פון גיסער וואַסער אין אַ זיפ, ווייל זי בריינגט קיינעם קיין נוצען ניט, אזוי וועט מען קיין זאָך ניט געבען פאַר דער אַרבייט, וואָס ווערט פּערטהאַן אויף אַ זאָך, ווען קיינער נויטהינט זיך אין איהר.

נאָך אַ ביישפּיעל. אַ געוויסע געזעלשאַפֿט נויטאָנט זיך אין 1000 פּאַר קליידער. דורך אַ טעות זיינען אויסגעאַרבייט געוואָרען מיט 100 פּאַר קליידער מעהר. אויפ'ן נעהען די קליידער איז פּערווענדעט געוואָרען די דורכשניטליכע מאָס אַרבייט. וויפיעל וועט מען געבען פאַר די קליידער? מען וועט דאָ גע-וויס געבען מיט 10 פּראָצענט וועניגער, ווי דער אמת'ר ווערט איז, ווייל עס זיינען דאָ אויפ'ן מאַרק מיט 10 פּראָצענט מעהר סחורה, וויפיעל עס איז נויטיג און עס קומט פאַר אַ קאָנקורענץ. דער אָנגעבאָט איז מיט 10 פּראָצענט מעהר, וויפיעל עס דאַרף זיין און במילא וועט מען געבען וועניגער מיט 10 פּראָצענט.

דאָס איז בעסטער בעווייז, אז פאקטיש רעכענט מען זיך ניט נור מיט דער דורכשניטליכער אַרבייט־צייט, נור אויך מיט די בעדערפניסען. אַן אַרבייט קען זיין מעהר אָדער וועניגער געזעל־שאַפטליך ניצליך — דאָס ווענדט זיך אָן דעם, ווי הויך און גרויס די בעדערפניסען אין דער אַרבייט זיינען. די געזעלשאַפטליך־נוצליכע אַרבייט פון אַ סחורה ווערט ניט בעשטימט בלויז אין דער פּראָדוקציע, נאָר אויך אויפ'ן מאָרק. מען קען ביי אַ זאך אויסלאָזען דורכשניטליכע אַרבייט־ענערגיע, וואָס עס פּאָדערט זיך לויט דעם צושטאַנד פון דער פּראָדוקציע, און דאָך וועט מען אויפ'ן מאָרק געבען פאַר איהר וועניגער, ווייל עס קען זיך אַרויס־ווייזען — ווי עס קומט אָפּט פּאָר אין דער ווירקליכקייט — אַז אויף דער גאַנצער סומע סחורות פון דיזען סאָרט האָט מען אויסגעגעבען מעהר אַרבייט, וויפיעל עס איז נויטיג פאַר דער געזעלשאַפט. ווען די געזעלשאַפט האָט נויטיג בלויז 1000 פּאָר קליידער, און אויב לויט דעם צושטאַנד פון דער טעכניק דאַרף יעדע פּאָר קליידער קאָסטען 10 שעה געזעלשאַפטליכע אַרבייט, דאַן איז די געזעלשאַפטליכע מאָס אַרבייט פאַר דער בעדערפניס פון אלע קליידער 10,000 שעה. אָט די מאָס אַרבייט איז די איינציגע געזעל־שאַפטליך־נוצליך. ווען מען ניהט שפּעטער אויף 1100 פּאָר קליידער, אויף וועלכע עס ווערט אויסגעגעבען 11,000 שעה אַר־בייט, טאַקי אין איינקלאַנג מיט די פּאָדערונגען פון דער פּראָדוקציע — וועט מען אויפ'ן מאָרק פאַר די גאַנצע 1100 פּאָר קליידער געבען בלויז 10,000 שעה אַרבייט און ניט 11,000 וויפיעל עס איז אין זיי אַריינגעטהאָן געוואָרען. דער ווערט פון יעדער סחורה אַן און פיר זיך ווערט טאַקי בעשטימט לויט די בעדי־גונגען פון דער פּראָדוקציע, אָבער דער ווערט פון יעדער סחורה אַלס אַ טייל פון דער גאַנצער סומע סחורות, וואָס זיינען פּראָדוצירט געוואָרען, ווערט בעשטימט אויפ'ן מאָרק. דער מאָרק־ווערט פון יעדער סחורה וועט זיין איהר פרייז.

דעם גאַנצען פּראָצעס קענען מיר זיך אומגעפעהר אזוי פּאָר־שטעלען: די געזעלשאַפט נויטיגט זיך אין אַ געוויסער זאך, לאָך־מיר זאָגען, אין 1000 פּאָר קליידער. עס ווערט דאַן אויסגע־רעכענט (אין דער טעאָריע געוועהנליך) לויט די בעדינגונגען פון דער פּראָדוקציע די מאָס געזעלשאַפטליך נוצליכע אַרבייט, וואָס עס איז נויטיג פאַר די 1000 פּאָר קליידער. אויב די געזעלשאַפט

ליך-נוצליכע אַרבייט פאר איין פאָר קליידער לויט דעם צושטאַנד פון דער טעכניק און דער גאַנצער פראָדוקציע דאַרף קאָסטען 10 שעה, מאָ אַסיגנירט די געזעלשאַפט (ווידער אין דער טעאָריע) פאר די 1000 פאָר קליידער 10,000 שעה געזעלשאַפטליכע אַר-בייט. אָט די סומע געזעלשאַפטליכע אַרבייט איז ערלויבט אויסצו-געבען, ניט מעהר און ניט וועניגער. ווערען פראָדוצירט פונקט 1000 קליידער, וועט מען אויפ'ן מאַרק געבען פאר יעדע פאָר קליידער 10 שעה און דאַן וועט דער מאַרקווערט זיין גלייך צו דעם פראָדוקציע-ווערט. ווערען פראָדוצירט 1100 פאָר קליידער, וועט דער מאַרקווערט פון יעדער פאָר פאַלען אומגע-פעהר אויף 10 פראָצענט. ווייל אויפ'ן מאַרק וועט מען פאַר אַלע 1100 קליידער געבען ניט מעהר ווי פאַר 10,000 שעה אַר-בייט — וויפיעל עס איז אַסיגנירט געוואָרען. ווערען פראָדוצירט 900 פאָר קליידער, וועט דער מאַרקווערט פון יעדער פאָר קליי-דער זיין מיט 10 פראָצענט טייערער ווי דער פראָדוקציע-ווערט, ווייל אויפ'ן מאַרק וועט געגעבען ווערען דיזעלבע 10,000 שעה אַרבייט, וויפיעל עס איז אַסיגנירט געוואָרען, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס מען קריגט פאַר זיי ניט מעהר, ווי 900 פאָר קליידער.

לאָמיר זיך דעם זעלביגען פראָצעס פאַרשטעלען ניט אויף איין בעדערפנים נאָר אויף די פערשיידענע סאַרטען בעדערפני-סען. די געזעלשאַפט האָט, צ. ב., אַ געוויסע מאָס אַרבייט-קראַפט אין איהר רשות, לאָמיר זאָגען, 1,000,000 שעה; פון דער צווייטער זייט האָט זי פערשיידענע בעדערפניסען: אין שוב-וואַרג, קליידונג, דירות, הייצונג, בילדונג, לוקסוס זאַכען און שעה-נע בילדער. אויף יעדער קאַטעגאָריע בעדערפניסען ווערט אַסיג-נירט אַ געוויסע מאָס אַרבייט אין הסכם מיט דעם צושטאַנד פון דער פראָדוקציע. די געזעלשאַפט האָט נויטיג 1,000 פאָר שטיוועל. אויף יעדער איינציגער פאָר שטיוועל דאַרף אַוועק דורכשניטליך 60 שעה אַרבייט-קראַפט. עס ווערט דעריבער פון דער סומע אַרבייט-קראַפט, וואָס איז פאַראַן ביי דער געזעל-שאַפט, אַסיגנירט פאַר שובוואַרג 60,000 שעה אַרבייט. ביי אונז איז דאָך אָבער די פראָדוקציע ניט אָרגאַניזירט. איין פאַבריקאַנט ווייס דאָך ניט פון צווייטען און אַנשטאַט 1,000 פאָר שטיוועל האָט מען פראָדוצירט 1,200 פאָר. אויף יעדע פאָר שטיוועל איז פערבראַכט געוואָרען, לויט די בעדינגונגען פון דער פראָדוקציע, ניט מעהר ווי 60 שעה. די גאַנצע געזעלשאַפט

קען אָבער במציאות אויף אלע שטיוועל ניט מעהר אויסגעבען ווי 60,000 שעה און דעריבער ווערען די שטיוועל פערקויפט אונטער זייער ווערט. מען צוטיילט די 60,000 שעה אַרבייט, וואָס די געזעלשאַפט האָט אַסיגנירט פאר שוּכוואַרג, אויף 1200 (ווי-פיעל פאָר שטיוועל עס איז פראָדוצירט געוואָרען). אויף יעדע פאָר שטיוועל וועט אויסקומען צו 50 שעה און. א ז ו י פ י ע ל ו ו ע ט ז י י ז ד ע ר פ ר י י ז, הגם דער ווערט פון יעדער פאָר איז 60 שעה אַרבייט. עס קען אויך פאסירען, אז אנשטאט 1,000 פאָר האָט מען פראָדוצירט נאָר 800. עס ווערט אַ יקות. דער פרייז פון יעדער פאָר שטיוועל וועט זיין $(60,000:800=75)$ 75 שעה, דאָס הייסט העכער פון ווערט אויף 15 שעה. מיר זאָגען דעריבער, אז דער פרייז ווערט ערשט בעשטימט אויפ'ן מאַרק לויט דעם אָנגעבאָט און דער נאָכפראַגע, ווייל ערשט אויפ'ן מאַרק ווייס מען, אויב עס איז פראָדוצירט געוואָרען די נויטיגע קוואַנטיטעט פראָדוקטען אָדער וועניגער אָדער מעהרער. דער ווערט (דער פראָדוקציאָנס-ווערט) אָבער ווערט בעשטימט פריהער לויט די פראָדוקציאָנס-עדינגונגען און האָט מיט דעם אָנגעבאָט און נאָכפראַגע ניט צו טהאָן.

נו, לאַמיר ווייטער אָננעהמען, אז אויף קינסטלערישע בילד-דער אַסיגנירט די געזעלשאַפט 25,000 שעה אַרבייט. דיזע צאָהל שעה אַרבייט ווערט שפעטער צוטיילט אויף די פראָדוצירטע צאָהל בילדער. אויב אויפ'ן מאַרק זיינען נאָר פאראן 5 בילדער, וועט זיין דער פרייז (דער מאַרק-ווערט פון יעדען בילד $25,000:5=5000$) 5,000 שעה, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס דעם קינסטלער האָט געקאָסט יעדעם בילד אַ סך אַ קלענערע קוואַנטיטעט אַרבייט.

דער פאָרצוג פון דיזער טעאָריע בעשטעהט דערין, וואָס דורך איהר איז מעגליך צו ערקלעהרען אלע ערשיינונגען אין האַנדעל, אפילו דעם פרייז, דורך איין פרינציפ — דורך דער געזעלשאַפטליך-נוצליכער אַרבייט. אויך דער פרייז ווערט, לויט דיזער טעאָריע, בעשטימט דורך דער געזעלשאַפטליך-נוצליכער אַרבייט, אָבער ניט דורך דער געזעלשאַפטליכער מאָס אַרבייט, וואָס יעדער פראָדוקט דארף קאָסטען לויט די פראָדוקציאָנס בעדינגונגען, נאָר דורך דער געזעלשאַפטליכער מאָס

ארכיביט, וואָס די געזעלשאַפט אַסיג-
 נירט פאר אַלע פראָדוקטען פון דיזען
 מין, צוטיילט אויף די צאָהל פראָ-
 דוקטען, וויפיעל עס איז פאַקטיש
 פראָדוצירט געוואָרען. לויט דעם קומט אויס,
 אז דער פרייז פון זעלטענהייטען, פון מאָנאָפּאָל זאכען און פון
 אַלע אנדערע סחורות, וועלכע שטעהען אויסער דער קאָנקורענץ, קען
 אויף ניט ווערען ווילקירליך געהעכערט. ער קען ניט אַרויסגעהן פון
 געוויסע גרענעצען, וועלכע די געזעלשאַפט האָט געשטעלט מיט איהר
 אסיגנירען די מאָס ארכיביט פאר דעם מין פראָדוקטען, איבער וועלכען
 עס האַנדעלט זיך דאָ. די מאָנאָפּאָל זאכען, ווי די זאכען, וועלכע זיי-
 נען אַ יקר המציאות, זיינען לויט דער דאָזיגער טעאָריע אויף אונטער-
 וואָרפען אונטער געוויסע אַביעקטיווע געזעצען, און ניט אונטער
 דעם קאָפּריז פון דעם קויפער אָדער פערקויפער, ווי עס קומט
 אויס לויט ריקארדאָס טעאָריע. אין אונזער פאַל צ. ב. קען דער
 קינסטלער ניט קריגען פאר זיין בילד מעהר ווי 5,000 שעה אַר-
 בייט — ניט מעהר, וויפיעל עס איז לכתחילה אַסיגנירט געוואָרען.

10טע לעקציע

געלד

די אורזאכען, וועלכע האָבען אַרויסגערופען געלד אין דער געשיכטע; די ענטשטע הונג פון האַנדעל; די בעדינגונגען פאַר דעם אַלטען האַנדעל; די פאַרמען פון טויש אין די אַלטע צייטען; דער אונטערשייד צווישען די פערשיידענע פאַרמען; דאָס ערשטע געלד אין דער געשיכטע; פער-שיידענע זאַכען האָבען געדיענט אַלס געלד; ווי אַזוי מעטאַלען האָבען אָנגעפאַנגען צו דיענען אַלס געלד; די מעלות פון מעטאַלען קעגען אַנדערע זאַכען; מטבעות; די ראַליע פון געלד.

מיר ווייסען שוין, אז דער פרייז פון די סחורות איז די צאָהל פראָדוקטען, וואָס מען גיט פאַר זיי. אין היינטיגע צייטען, ווי אונז איז אַלעמען בעוואוסט, צאָהלט מען פאַר אַ געוויסער סחורה גיט מיט אַנדערע פראָדוקטען, נאָר מיט געלד. דער פרייז פון די סחורות איז אין היינטיגע צייטען די סומע געלד, וואָס מען גיט פאַר זיי.

וואָס איז אַזוינס געלד? ווי אַזוי האָט עס זיך ענטוויקעלט? איז אַלע מאָל געווען געלד אַדער עס איז אַ שפעטערדיגע ערשיי-נונג אין אונזער לעבען?

אין אונזערע פאַריגע קאפיטלען האָבען מיר גאַנץ וועניג גע-רעט וועגען געלד. די ביישפיעלען, וועלכע מיר האָבען אויסגע-קליבען, זיינען מייסטענס געווען אַזוינע, וואו די פראָדוקטען ווע-רען אויסגעביטען דירעקט איינער פאַר דעם אַנדערן. דאָס האָ-בען מיר געטהאָן מיט אַ כיון, ווייל פאַקטיש זיינען געווען ציי-טען, ווען קיין געלד איז איבערהויפט גיט געווען און שפעטער, ווען מען האָט זיך שוין יא אָנגעפאַנגען צו בעדיענען מיט געלד, איז עס אויך געווען אין אַן אַנדער פאַרם, ווי מען טהוט דאָס איצט.

געלד איז אַ רעזולטאַט פון דעם ענטוויקעלטען האַנדעל. וואָס מעהר דער האַנדעל איז געוואקסען אַלץ מעהר איז געוואָק-סען די נויטווענדדיגקייט אין געלד און ווען די נשמה פון היינ-טיגען לעבען איז געלד, טאָ איז עס אויך דערפאַר, ווייל מיר לע-בען אין אַ האַנדעלס געזעלשאַפט, וואו דאָס רוב פראָדוקטען ווערען געשאַפען גיט פאַר'ן אייגענעם געברויך, נור פאַר'ן מאַרק.

אין די אלטע צייטען, ווען דעם מענשען'ס ארבייט איז גע-
ווען אזוי אונפרוכטבאר, אז ער פלעגט מיט זיין ארבייט קוים
קענען צופרידענשטעלען זיינע טעגליכע בעדערפניסען, איז ניט
געווען וואָס צו פערקויפען. עס איז ניט געווען קיין האַנדעל און
אויך ניט קיין געלד. אפילו אביסעל שפעטער, ווען די ארבייט
פלעגט געבען מעהר פראָדוקטען, וויפיעל דער מענש פלעגט פאַר-
צעהרען, איז נאָך אלץ ניט געווען קיין מסחר, ווייל די פערשיידענע
שבטים פלעגט זיך אַרומרייסען, זיך אַמפערן און פון די פראָדוק-
טען, וואָס די ארבייט האָט בעשאַפּען מעהר וויפיעל עס איז נויטיג
געווען פאַר דער טעגליכער חיונה, פלעגט גאָר נישט ווערען. ווי
מיר האָבען שוין ניט איינמאָל געוואָנט איז דער פרימיטיווער מענש
געווען זעהר אַ קליינער בעל תכלית. ער פלעגט זיך וועגינגען און
קימערן פאַר'ן מאָרגענדיגען טאָג.

עס איז אָבער געקומען אַ צייט, ווען די נויט האָט געצוואונגען
די שבטים ניט צו האַלטען מלחמה צווישען זיך, נאָך צו פיהרען
בשותפות דעם קאמפף מיט דער נאַטור; די מלחמות זיינען פער-
ביטען געוואָרען אויף פריינדליכע אונטערנעהמונגען און פריינדלי-
כע אַבמאַכען. די שבטים פלעגט דעמאָלט שוין ניט פערניכטען
די איבעריגע פראָדוקטען, נאָך זיי פלעגט עס אָבלאָזען די אנדערע
שבטים, מיט וועלכע זיי האָבען געלעבט אין פרידען.

עס פערשטעהט זיך, אז די שבטים, וועמען מען פלעגט איי-
בערגעבען די „פאַראיבעריגטע“ פראָדוקטען, זיינען ניט געווען כפויי
טובה און פלעגט פאַר די מתנות אָבעבען יענע סאַרטען פראָ-
דוקטען, וועלכע זיי אליין האָבען פאַר זיך ניט פערנוצט און אין
וועלכע די אנדערע שבטים האָבען זיך גענויטיגט.

פון אַזעלכע ביידענזייטיגע טובות
האָט זיך מיט דער צייט ענטוויקעלט
אַ טוישענדיגער טויש. די שבטים פלעגט צווישען
זיך טוישען, אויסבייטען איין סאַרט פראָדוקטען אויפ'ן צוויי-
טען. פון דיען טויש האָט זיך אין פערלויף פון דער געשיכטע
ענטוויקעלט דער ריכטיגער האַנדעל.

אין אָנהויב פון זיין ענטוויקלונג איז נאָך דער טויש ניט
געווען אַן אַפטע ערשיינונג. ער איז נור געווען אַ צופאַל, אַ
מקרה זאך. דער טויש האָט געפאָדערט פאָלגענדע בעדינגונגען:
(1) האָט יעדער יעבט געמוזט בעשאַפּען מעהר פראָדוק-
טען, וויפיעל איהם איז טויטיג געווען; (2) האָבען די איי-

בערגעבליבענע פראָדוקטען פון יעדען שבט געמוזט זיין פון פער-שיידענע, ניט גלייכע סאַרטען: קיינער וואָלט דאָך ניט אויסגע-ביטען ווייץ אויף ווייץ-אָדער אַ האַק אויף אַ האַק א. א. וו. פאַרקומענדיג זעהר זעלטען האָט דער טויש זיך ניט גענוי-טיגט אין אַ פערמיטלער. די פראָדוקטען פלעגען אויסגעביטען ווערען גאנץ פשוט, איינער אויפ'ן אנדערען. האָט איין שבט געהאַט אַן איבעריגע בהמה און דער צווייטער אַן איבעריגע האַק, האָבען זיי, די שבטים, צווישען זיך אויסגעביטען די בהמה אויף דער האַק. די פראָדוקטען פלעגען ביי זייערע נייע בעלי בתים גלייך געהן אין געברויך. דער דענסטמאָלדיגער טויש האָט גע-
האַט די דאָזיגע פאַרם:

(1) 1 בהמה איז גלייך צו אַ האַק.

אין אזא פאַרם ווערט דער ווערט פון דער בהמה אויסגע-דריקט אין דער האַק, און דער ווערט פון האַק אין דער בהמה. מיר קענען אנדערש ניט וויסען דעם ווערט פון דער בהמה, סיי-דען אינ'ם פערגלייך מיט אַנאָנדער פראָדוקט — מיט דער האַק. דאָס גלייכען פערקעהרט: ווען מיר זאָלען די בהמה ניט אַקעגען שטעלען ביים טויש אַקעגען דער האַק, וועלען מיר בשום ענין ואופן ניט וויסען איהר ווערט, אזוי גוט, ווי מיר קענען ניט וויסען דעם כח פון אַ מענש, ביז ער ראַנגעלט זיך ניט מיט אַ צווייטען.

די פערגלייכונג פון דער בהמה צו דער האַק איז אָבער אַ מקרה זאך, עס קען דאָך זעהר טרעפען, אַז יענער שבט האָט פער-איבעריגט ניט אַ האַק, נאָר אַן אנדער פראָדוקט, למשל, פּיילען. דענסטמאָל וועט טאַקע דער ווערט פון דער בהמה שוין ווערען אויסגעדריקט אין די פּיילען און אזוי גוט, ווי איין שבט ווייסט דאָך ניט אויב דער צווייטער שבט וועט איבערהויפט האָבען וואָס עס איז ניט פאַר אַ איבעריגען פראָדוקט אויסצובייטען, האָבען מיר טאַקע ניט געהאַט דעריבער קיין רעכטען בעגריף פון דעם פראָדוקטס ווערט. מיר פלעגען דאָס נאָר קריגען צו וויסען דורך אַ צופאַל, ווען עס האָט זיך געטראָפען אַ נס, וואו ביידע שבטים, יעלכע האָבען זיך בעגעגענט, האָבען געהאַט איבעריגע פראָדוק-טען, און דוקא ניט גלייכע פראָדוקטען, און האָבען דערצו מסכים געווען אויסצובייטען איין פראָדוקט אויפ'ן צווייטען.

ווען די פערבינדונג צווישען די וואַנדער שבטים האָט זיך געשטאַרקט, ווען איין שבט האָט זיך אָנגעלערנט פון אנדערען, ווי בעסער צו עסקפלאַטירען די מתנות פון דער נאַטור און די אַרבייט פונ'ם מענש איז געוואָרען פרוכטבאַרער — דענסטמאָל האָט שוין

יעדער שבט בעזונדער לכתחילה אויסגעארבייט א פראָדוקט צום טויש. און ווען דער שבט, וועלכער האָט געהאט אן איבעריגז בהמה, למשל, האָט זיך געטראָפּען מיט אנדערע שבטים, האָבען די לעצטע שוין פאָרגעלעגט אונזער שבט זייערע פראָדוקטען, וועלכע זיי האָבען איבערגעלאָזען פאר'ן טויש. איין שבט וויל געבען פאר דער בהמה א שווערד; דער צווייטער — א האַק; דער דריטער — אן אַכטעל ווייץ; דער פיערטער — א פאָר ליימענע טעפּ א. א. וו. א. א. וו. אונזער שבט האָט שוין דאָ די מעגליכקייט אויסצוקלייבען פון די אלע פראָדוקטען, וועלכע מען שלאָגט איהם פאָר, דעם יעניגען פראָדוקט, וועלכער עס געפעחלט איהם בעסער.

אזא טויש קען אויסגעדריקט ווערען אזוי:

(2) 1 בהמה איז גלייך צו:

א שווערד

א האַק.

איין אַכטעל ווייץ.

צוויי ליימענע טעפּ.

אין דער דאָזיגער פאָרם איז נאָך אלץ ניטאָ קיין פערמיט'ר לער אינ'ם טויש. איין פראָדוקט ווערט דאָ דירעקט אויסגעבייטען אויפ'ן צווייטען פראָדוקט. דעם ווערט פון דער בהמה בכלל קענען מיר נאָך אלץ ניט וויסען, ניט פערגלייכענדיג מיט די אלע אנדערע פראָדוקטען, וועלכע דארפּען תיכּה ומיד פערנוצט ווערען. איהר ווערט דריקט זיך אויס ניט אין איין בעשטימטער סחורה, נור אין א סך פערשיעדענע סחורות: אין א האַק, אין א שווערד, אין אן אַכטעל ווייץ א. ז. וו. אָט די אלע סחורות שפיגלען אין זיך אָב ביי דער פערגלייכונג נאָר דעם ווערט פון איין סחורה. ווען עס זאָל קומען א שבט מיט א נייער סחורה, למשל, מיט פעלען און ער וועט מסכים זיין אויסצובייטען די פעלען אויף דער בהמה'ס — וועט דענסטמאָל זיין דער „אויסדריקער“ פון דער בהמה'ס ווערט — די נייע סחורה, די פעלען. און אזוי קען זיין אָהן א סוף. קיין בעשטימטער, אָבגעשטעמפּעלמער „אויסדריקער“ פון דער סחורה'ס ווערט, וועלכע איז בעשטימט צום טויש, איז ניטאָ. די נפּקא מינה צווישען דער פריהערדיגער פאָרם פון דעם טויש און דער איצטיגער פאָרם בעשטעהט אין דעם, וואָס אין דעם ערשטען פאל האָט די בהמה נאָר געפונען א י י י צופעליגען אויסדרוק פון איהר ווערט, אין צווייטען פאל — א סך צופעליגע אויסדריקער, ווייל יעדע סחורה בעזונדער דריקט אויס דעם ווערט פון דער בהמה.

יעדענפאלס קענען מיר שוין זעהן אפילו אין דער מדרגה פונ'ם טויש, וועלכע מיר בעהאנדלען איצט, א קערן פון געלד. ווען מיר זאגען, אז א בהמה קען אויסגעביטען ווערען אויף א שווערד, אויף א האק, אויף איין אכטעל ווייץ א. ז. וו. איז דאך דערפון געדרונגען פערקעהרט אויך — די אלע פראדוקטען: דער שווערד, די האק, דאס אכטעל ווייץ, די פאך ליימענע טעפ — זיי אלע קענען אויסגעביטען ווערען אויף א י י י פראדוקט, אויף דער בהמה און דער דאזיגער טויש וועט בעקומען אזא מין פאָרם:

(3) 1 שווערד

1 האק

1 אכטעל ווייץ.

2 ליימענע טעפ —

ווינען גלייך צו 1 בהמה.

דאָ זעהען מיר, אז די אלע פערשיידענע פראדוקטען פער-
קערפערען זייער ווערטה אין א י י י פראדוקט, אין דער בהמה,
און ממילא וועט זיין די בהמה דער „אלגעמיינער אויסדריקער“
פון אלע אויבענאָננערופענע סחורות-ווערטהען. ווען איין פראד-
דוקט שפיגעלט אין זיך אַב דעם ווערטה פון א סך פראדוקטען —
דאן בעקומט שוין דער ווערטה פון יעדען פראדוקט א געוויסע
צורה.

אין פאָרם איינס, ווען דער טויש איז נאָך פאָרגעקומען זעהר
זעלטען און אפילו אין פאָרם צוויי, האָבען מיר נאָר געקענט ווי-
סען דעם ווערטה פון יעדען פראדוקט דוקא אין דעם פערנגלייך
מיט דעם א י י נ צ י ג ען פראדוקט, אויף וועלכען ער ווערט
גלייך פערטוישט. דעם ווערטה פון דער בהמה האָב איך נאָר גע-
קענט וויסען, ווען איך האָב אָקענען געשטעלט די האק, אויף וועל-
כער די בהמה איז געוואָרען פערטוישט. קוים אָבער האָט זיך
גראד ניט געמאכט ביי א צווייטער גרופע אן איבריגע האק אָדער
אן אנדער פראדוקט, אָדער ווען די גרופע האָט בכלל ניט נויטיג
געהאט צום געברויך א בהמה, האָבען מיר דענסטמאָל אויך ניט
געקאָנט וויסען דעם ווערטה פון דער בהמה, ווייל איין פראדוקט
שפיגעלט אין זיך אַב דעם ווערטה אויך מעהר ניט ווי פון א י י ?
פראדוקט. אין פאָרם דריי איז אָבער גאַנץ אנדערש. דאָ דריקען
אויס זייערע ווערטהען א סך פראדוקטען אין א י י פראדוקט —
אין דער בהמה, און ממילא ווערט א י י י סחורה, די בהמה, דער
אלגעמיינער אויסדריקער פון א סך סחורות.

מיר מוזען בעמערקען, אז דאָס איבערשטעלען פאָרם 2: —

איין בהמה איז גלויך צו :

1 האָק

1 שווערד

1 אַכטעל ווייץ.

2 ליימענע טעפּ.

אויף פאָרם 3 : —

1 האָק

1 שווערד

1 אַכטעל ווייץ.

2 ליימענע טעפּ —

זיינען גלויך צו 1 בהמה.

איז ניט נאָר אַ מאַטעמאטישער איינפאַל, נאָר דאָס לעבען גופאָ
האָט עס אַרויסגערופען. און פאַקטיש איז טאַקע די בהמה גע-
וואָרען ניט בלויז דער אויסדרוק פון די ווערטעהען, נאָר אויך דער
פערמיטלער ביים טויש.

אַ שבט, למשל, האָט אויסגעאַרבייט מעהר שווערדען וויפיעל
איהם איז נויטיג געווען צום אייגענעם געברויך, און ער וויל די
„איבריגע“ שווערדען אויסבייטען אויף פּיילען, וועלכע זיינען איהם
נויטיג בכדי צו טויטען די ווילדע חיות. ער טרעפט זיך מיט נאָך
אַ שבט, וועלכער נויטיגט זיך טאַקע אין שווערדען. אָבער דער
דאָזיגער שבט האָט ניט קיין פּיילען צו געבען אַקעגען. ווי ס'הוט
מען דאָ? דער שבט, וועמען עס ווילט זיך זעהר בעקומען די
שווערדען, הויבט אָן פאַרצולעגען פאַר די שווערדען אַנדערע פּראָ-
דוקטען : תבואות פערשיידענע פירות, טעפּ א. ז. וו. אָט די
סחורות זיינען אָבער ניט נויטיג דעם ערשטען שבט. סוף כל סוף
זיינען זיי געקומען צו אַ הסכמה : פאַר די שווערדען ניט דער
צווייטער שבט אַ בהמה. די בהמה איז אפילו בעת דעם טויש ניט
נויטיג דעם שבט, וועלכער האָט צו פערקויפען די שווערדען, נאָר
ער קלעהרט זיך אזוי : „פון אַלע סחורות, וועלכע מען לעגט מיר
פאַר, איז די בעסטע אַ בהמה, ווייל אַ בהמה ווערט ניט אזוי ניד
פּערדאָרבן, מען קען דאָס האַלטען לאַנג און אַנג איז טאַקע אַ
בהמה אַ מעהר גאַנגבאַרער אַרטיקעל, ווי די איבריגע סחורות, וועל-
כער מען לעגט מיר פאַר. ווען איך וועל טרעפען אַ שבט, וועל-
כער האָט צו פערקויפען פּיילען, וועלכע זיינען אונז נויטיג, וועט
ער אויך צוליעב דער אייגענער רעכנונג, נעהמען בעסער אַ בהמה
אידער אַנדערע פּראָדוקטען.“ אזוי האָט זיך ביסלעכווייז אויס-
געאַרבייט אַ מנהג אויסצובייטען דעם פאַראַיבריגטען פּראָדוקט
ניט אויף אַ פּראָדוקט, וועלכע מען האָט נויטיג און נ-

מיטעל באר צום אייגענעם געברויך, נאך אויף אזא פראדוקט, פאר וועלכען מען קען בעקומען אלע אנדערע פראדוקטען, וועלכע זיינען נויטיג, ד.ה., מען איז שוין אָנגעקומען צו א פערמיטלער. אין אונזער משל איז די בהמה דער פערמיטלער צווישען אנדערע צוויי סחורות: צווישען די שווערדען און פיילען. די בהמה ווערט דאָ דער אויסריקער פון ווערטה און דער פערמיטלער ביים מויש.

אָט אזוי האָט זיך ענטוויקעלט פון פאָרם 2 די פאָרם 3.

די סחורה, וועלכע האָט אין זיך אויסגעדריקט די ווערטהען פון אלע אנדערע סחורות, און איז געוואָרען דער פערמיטלער פון דעם מויש, איז געווען דאָס ערשטע געלד אין אונזער געשיכטע.

ווי מיר זעהען, האָבען אין די ערשטע צייטען געדיענט אַלס געלד ניט דוקא מעטאלען, נאָר אויך אנדערע פראָדוקטען, איבער-הויפט אזוינע פראָדוקטען, אין וועלכע אַלע האָבען זיך גענויטיגט. אין פערשיידענע צייטען האָבען אַלס געלד געדיענט אויך פערשיידענע סחורות, דאָס האָט זיך געווענדט אָן די פאָרמען פונ'ם לעבען און פון די בעדינגונגען אין יענער צייט. ביי די שבטים, וועלכע האָבען זיך בעשעפטיגט מיט געיעג, האָבען געדיענט אַלס געלד אַלס געלד; ביי די פאסטוכער-שבטים, האָבען געדיענט אַלס געלד פערשיידענע סאָרטען בהמות; ביי די אַקער-בויער — שקלאַפּען און לאַנדווירטשאַפּטליכע געצייג; ביי די שבטים, וועלכע האָבען געפיהרט מלחמות — כל-זיין א. ז. וו. מעטאלען האָבען אָנגע-פאנגען צו דינען אַלס געלד ערשט שפעטער, ווען די מענשהייט האָט שוין דערנאָכט אַ געוויסע מדרגה אין דער ענטוויקלונג. די אורזאָ, פאר וואָס די אַלע אויבענדערמאָהנטע געלד זיינען אומע-טום פערביטען געוואָרען אויף מעטאלען, ליגט אין דער טבע פון די מעטאלען גופא. מעטאלען זיינען געווען אַ סחורה, וועלכע אַלע האָבען דאָס גען גענומען, ווייל פון מעטאלען פלעגען די ווילדע שבטים מאַכען פערשיידענע כל-זיין, געצייג און ציערונג, אויף וואָס די מענשען זיינען אין אַלע צייטען געווען גרויסע בעלנים; צווייטענס, קענען מעטאלען בעסער ערפילען די ראָלע פון געלד ווי איבריגע סחורות. כל זמן די איבריגע סחורות: בהמות, פלען און ז. וו. האָבען געדיענט אַלס געלד, האָט געקענט ווערען אַ מסחר

נאָר דענסטמאָל, ווען דער פערקויפער האָט געהאט אזא סחורה, וואָס איז ווערטה געווען ניט מעהר און ניט וועניגער ווי די פעל אָדער די בהמה. ווען דעם פערקויפערס פראָדוקט איז ווערטה געווען וועניגער ווי די פעל אָדער די בהמה האָט שוין דער מסחר ניט געקענט אויסגעפיהרט ווערען, ווייל א פעל צושניידען אויף שטיקער האָט ניט געלוינט: די פעל וואָלט דענסטמאָל פערליי-דען אין גאנצען איהר ווערטה; דאָס גלייכען ביי בהמות. ביי מעטאלען איז דער חסרון ניטאָ, ווייל מעטאלען קענען צוטיילט ווערען אויף קליינע שטיקלעך, זייער ווערטה ווערען זיי ביים צו-טיילען ניט אָן; מעטאלען ווערען אויך אזוי גיך ניט פערדאָר-בען, ווי אנדערע פראָדוקטען — זיי קען מען האַלטען לאַנג. אוי-סער דעם פערנעהמען זיי ניט אזא גרויסען אָרט ווי אנדערע פראָ-דוקטען.

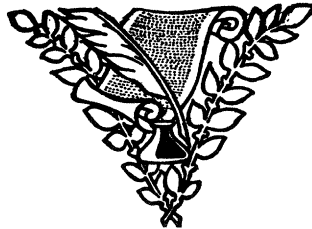
אָט צוליב די אלע מעלות, וועלכע געפינען זיך ביי די מעטאלען, האָט זיך געשווינד אומעטום פערשפרייט דער מנהג צו געברויכען זיי אלס פערמיט-לער פון טויש, פון האַנדעל.

דער פערמיטלער, ווי מיר זעהען, שפיגעלט אין זיך אָב די ווערטהען פון אלע סחורות אין דער וועלט, חוץ זיין איי-גענעם ווערט. ווען מיר ווילען וויסען דעם ווערטה פון דער בהמה, וועלכע דיענט אלס פערמיטלער צווישען די סחורות, מוז איך זי פערגלייכען און אוועקשמעלען מיט אנדערע סחורות, מיט אַ האַק, מיט אַ שווערד א. א. וו., זי אליין קען איהר אייגע-נעם ווערטה ניט אויסדריקען, מען קען ניט זאָגען, למשל, איין שאַף איז גלייך צו איין שאַף — דאָס וואָלט געווען זעהר קאָמיש. און דעריבער איז טאָקע אזא פערמיטלער נאָך אויך ניט געווען די העכסטע ענטוויקעלטע פאָרמע פון טויש. מען האָט געמוזט געפיר-נען אזא פערמיטלער, אין וועלכען ס'האָבען געקענט ווערען אויס-געדריקט די ווערטהען פון אלע סחורות אין דער וועלט, אפילו פון זיך אליין אויך, און דאָס האָט נאָר געקענט זיין געלד אין דער פאָרמע פון מטבעות.

מטבעות זיינען געשטעמפעלטע געלד. ווען דער האַנדעל איז שוין געוואָרען א בעשעפטיגונג, אָהן וועלכען מען האָט שוין ניט געקענט אויסקומען, ווען אין דעם האַנד-על האָבען שוין אַן אַנטהייל גענומען אַ סך מענשען פון דער גע-נע.

זעלשאפט, האָט יעדע מלוכה געמוזט זאָרגען, ווי צו פערלייכטערען די טעכנישע זייט פון איהם. זי האָט געמוזט מאַכען אזא געלד, וואָס אַלע זאָלען גלייך וויסען די געוויכט און די גרויס זיינס. זי האָט דעריבער אָבגעשטעמפּעלט אויף יעדען שטיק מעטאַל, וועלכער איז בעשטימט געוואָרען אַלס געלד, די געוויכט און די פּראָבע. יעדע מטבעה האָט זיך אויסגעביטען לויט איהר פּולען ווערט, ניט וועניגער און ניט מעהרער (איצטיגע מטבעות און אַסיגנאַט ציעס טראָגען אַן אנדער כאַראַקטער). די חתימה אויף דעם מע-טאַל האָט נאָר געוויזען ווי פּיעל און ווי גרויס ס'איז זיין ווערט און איז געווען אַ מאָס, מיט וועלכער מען פּלעגט אויסמעסטען די ווערטען פון די סחורות. ווען מען האָט גע-התמ'עט שטיקלעך מעטאַלען, האָבען זיי שוין אויפגעהערט צו עק-זיסטירען אַלס סחורות, וועלכע קענען צופרידענשמעלען מענשליכע בעדערפניסען, נאָר אַלס אויסדריקער פון אַלע ווערטען, אפילו זייער אַיגענעם ווערט, זייער מעטאַלען-ווערט. זיי זיינען געוואָרען די מאָס, מיט וועלכע אַלע מיטגלידער פון דער געזעלשאַפט האָבען מסכים געווען אויסצומעסטען אַלע זייערע סחורות, און דעריבער האָבען זיי בעקומען אַ בעזונדערע בעדייטונג צווישען די איבריגע סחורות. אויסער דעם וואָס זיי זיינען פּראָ-דוקטען, וועלכע קענען צופרידענשמעלען פּערשיידענע בעדערפניסען, זיינען זיי אויך:

- (1) א פערמיטלער ביים האַנדעל.
- (2) א סחורה, אין וועלכע אַלע פּראָ-דוקטען דריקען אויס זייערע ווערטען.
- (3) א בעשטעטיגטע מאָס, מיט וועל-כער מען קען אויסמעסטען דעם ווערט פון אַלע פּראָדוקטען.

אינה אלט:

זייט

א פאך ווערטער פון אויטאָר 3

איינלייטונג 5

I. די לעהרע פון פראָדוקציע.

(א) די נאָטור 16

(ב) אַרבייט 26

דאָס צוזאַמענאַרביימען און די אַרבייטס צוטיילונג 37

(ג) קאַפיטאַל 49

II. ווירטשאַפּט־סיסטעמען.

(א) נאַטוראַל - ווירטשאַפּטען 60

(ב) די סתורה - ווירטשאַפּטען 68

III. די לעהרע פון צירקולאַציע אָדער פון

פונאַנדערטיילונג 77

מאַרקס' ווערטא - טעאָריע 89

געלד 99

אַרבייטער רינג ביבליאָטעק

אין אַרבייטער־רינג ביבליאָטעק זיינען ביז איצט
ערשינען:

- (1) **באַטאַניק**
דאָס לעבען פון פלאַנצען (מיט אילוסטראַציאָנען)
100 זייטען. פון א. ש. זאַקס.
- (2) **פיזיק**
(מיט אילוסטראַציאָנען). 100 זייטען.
פון דר. אַב. קאַספּע.
- (3) **היגיענע**
געזונדהייטס לעהרע (מיט אילוסטראַציאָנען)
100 זייטען. פון דר. י. א. מעריסאָן.
- (4) **דער טרייד־יוניאָנים**
100 זייטען. פון דר. ל. לעווין.
- (5) **דער סאַציאַליזם פון סאַציאַל־**
דעוואָלוציאָנערען שטאַנדפונקט
100 זייטען. פון דר. חיים זשימלאָזוסקי.
- (6) **אַסטראָנאָמיע**
(מיט צייכנונגען און בילדער). 275 זייטען.
פון דר. ב. האַפּמאַן (צביון).
- (7) **געאָלאָגיע**
(מיט אילוסטראַציאָנען). 100 זייטען.
פון דר. אַב. קאַספּע.
- (8) **פּאַליטישע עקאָנאָמיע**
100 זייטען. פון א. ש. זאַקס.
- (9) **פיזיאָלאָגיע**
(מיט אילוסטראַציאָנען). 100 זייטען.
פון דר. י. א. מעריסאָן.

